

1.3.- LA CORRELACIÓ DE FORCES EN EL CONSISTORI I LES CRISIS MUNICIPALS.

Durant el primer bienni republicà, el consistori es va mantenir sota el control d'Esquerra Republicana de Catalunya però això no fou garantia de que es realitzés una tasca de govern sense entrebancs.

A l'anterior apartat ja ha quedat aclarit l'ineficaç funcionament del consistori, però, les discrepàncies ideològiques entre els diversos grups i les crisis internes de la pròpia Esquerra Republicana de Catalunya contribuïren també a que el consistori visqués una situació de crisi contínua.

Abans de resseguir algunes de les qüestions conflictives que enfrontaren a les forces polítiques, és necessari una clarificació, encara que senzilla, de l'evolució dels grups amb representació a l'Ajuntament, des de la composició del primer consistori republicà fins a les eleccions municipals del 1934. (10)

El triomf electoral assolit per l'Esquerra Republicana de Catalunya, clarificà l'espai polític de la Lliga, que canalitzà la representació dels interessos econòmics de la burgesia industrial, dels propietaris agrícoles i els valors conservadors i catòlics.

Si bé la Lliga mantingué una actitud solidària amb ERC i els altres grups catalans en les vicissituds que l'aprovació de l'Estatut portà, en les eleccions al Parlament Català, la Lliga es reconvertí en el grup representant dels interessos conservadors i es llençà a la renovació del Partit, reorganitzant sobretot les seves seccions jo-

venils i femenina que tingueren importància en els selectes ambients universitaris i en el feminisme conservador i claustrista.

El partit adoptaria però una actitud d'oposició democràtica i cívica, molt lluny del reaccionarisme i obstruccionalisme dels grups dretans espanyols. Però la importància del seu paper en la vida política anà encara més lluny, incorporant al seu si membres procedents d'altres formacions com la Dreta Liberal Republicana i el Partit Catalanista Republicà, i transformant-se en Lliga Catalana el febrer de 1933. Segons Isidre Molas:

"La creació de la Lliga Catalana ve a significar, doncs, dos fenòmens: La fixació de l'ideari del partit i el seu replantejament organitzatiu per fer front a les necessitats polítiques d'efectuar una política de masses; i la incorporació de dos grups centristes, i provadament republicans; la Dreta Liberal Republicana de Catalunya i el nucli de seguidors de J. Bofill i Mates". (11)

Al llarg de 1933 es consolidà la posició dirigent de la Lliga Catalana en els sectors conservadors, paral·lelament a la deterioració del govern Azaña. Les relacions amb la CEDA es consolidaren, sense que això suposés la ingerència respectiva. La lluita contra l'Esquerra s'afrontava plenament, boicotejant l'acció parlamentària, des de que el Parlament Català aprovà la Llei de Contractes de Conreu; combatuda aferrissadament per la Lliga aliada amb els grups representatius dels interessos agraris tradicionals.

La intel·ligent política d'aliances dels regionalistes els hi valgué un sòlid triomf a les eleccions legislatives del novembre del 1933.

La ràpida gestació de l'Esquerra Republicana de Catalunya implicà una deficient fússió ideològica dels grups que la integraven, de tal manera que sempre es mantingueren en el si del partit les tendències que l'havien conformat i foren el punt de partença de diverses escissions.

Malgrat que a les files d'Esquerra Republicana, després del triomf electoral de l'abril, s'incorporessin sectors procedents del federalisme tradicional o del fracassat Partit Catalanista Republicà, la composició del partit es veié aviat afectada per l'escissió encapçalada per Lluhí i Vallescà, del grup de "L'Opinió". La fracció constituïda com una nova organització, s'anomenà Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra i tingué una actuació de grup tan al Parlament Català com a l'Ajuntament, fins a l'any 36 en que es reintegrà al partit del qual s'havia separat.

En realitat, Lluhí, amb la seva marxa d'Esquerra Republicana de Catalunya, intentava cridar l'atenció sobre la influència d'Estat Català, que ja estava contribuint a la formació dels polèmics escamots.

El triomf de les dretes a les eleccions del novembre del 33 denota la debilitat interna d'Esquerra Republicana de Catalunya, dividida ara ja clarament en la tendència feixicitzant s'Estat Català i la tendència més democràtica, encapçalada per Lluís Companys i Carles Pi i Sunyer.

La mort de Macià al desembre de 1933 i la seva successió per Companys a la presidència de la Generalitat i en la direcció del partit feren més amicals les relacions entre Esquerra Republicana i el Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra, donat que Companys no estava lligat a

Estat Català de la mateixa manera que ho havia estat Macià. Aquesta darrera tendència sempre havia temut la influència de la classe obrera, en concret la CNT, dins Esquerra Republicana de Catalunya, mentre que Companys contemplava la possible aliança de la burgesia demòcrata i catalanista amb els sectors obrers de forma no sols tolerable, sónó necessària. Els fets del 6 d'octubre han de relacionar-se amb l'enfrontament d'aquestes dues tendències.

El relatiu èxit del Partit Republicà Radical en les primeres eleccions municipals s'eclipsà successivament en favor de la Lliga. Com molt bé explica Molas (12) , en el si del partit esdevingué pugna entre la "bella guàrdia" que intentava mantenir-se fidel als principis fundacionals del partit, -laïcisme, republicanisme pur, obrerisme-, i els nous corrents que hi aportaren les noves generacions militants, conseqüents amb el conservadurisme intrínsec del grup. D'aquesta situació en resultaren vàries escissions que debilitaren el partit, inclús en les zones de clàssica influència. Però, els canvis del bienni negre afavoriren de nou el partit, que arribà a col·locar-se en privilegiada situació.

La trajectòria d'USC, (Unió Socialista de Catalunya), des de la seva creació l'any 1923 havia sigut buscar l'espai polític que li permetés lluitar en els dos camps bàsics, el catalanisme i el socialisme. No aconseguí convertir-se en un partit majoritari, malgrat el respecte que mereixien els seus dirigents, tots ells intel·lectuals i obrers qualificats, sobtits de l'Escola Industrial, menada per Rafael Campalans. En arribar les eleccions del 31 hagué de presentar-se aliada amb Esquerra Republicana de Catalunya, fet que fou una constant al llarg de tota la vida del partit. Mentre podia criticar a ERC la seva moderació, havia d'aliar-se amb ella, i col·laborar de forma decidida en els llocs de govern que el partit majoritari li oferí sempre.

Durant els dos primers anys de funcionament republicà, la Unió Socialista de Catalunya assajà una dinàmica consistorial que no la separava excessivament de l'Esquerra Republicana de Catalunya. Solament podem entreveure alguns canvis d'orientació a partir de la substitució en la direcció del partit, motivada per la tràgica mort de Campalans.

En definitiva, els socialistes representats al primer ajuntament republicà no podien marcar una orientació de classe tant per la seva pràctica annexada a Esquerra Republicana de Catalunya, com per la seva escassa incidència en el si del moviment obrer.

La classe obrera continuava majoritàriament afiliada a la CNT i aquesta tendia a votar l'ERC per ser un grup netament republicà i desmarcat dels seus enemics seculars, els socialistes i els comunistes.

Després de l'eufòria dels primers mesos republicans, correspona també per les mesures dictades per Largo Caballero, afavoridores de les condicions laborals d'alguns sectors dels treballadors, la lluita social anà endurint-se, a cavall de la crisi econòmica mundial.

Dins la CNT començà a imposar-se la tendència anarquista pura o revolucionària, FAI, impulsora d'insurreccions com la de l'Alt Llobregat que forçaren a Esquerra Republicana de Catalunya a distanciar-se del moviment obrer. Quasi en el mateix moment els sindicalistes purs s'escindiren sota el patronatge d'Àngel Festaña i Joan Peiró en el grup trentista. La CNT quedà bàsicament sota el control de la FAI, agreujant així els enfrontaments amb els comunistes catalans que militaven en les mateixes files sindicals.

Malgrat la inexistència de representants del moviment obrer en el consistori, la vida municipal es veié afectada per la crisi social a partir de l'estiu del 31. L'Esquerra Republicana de Catalunya s'encarava amb greus problemes interns deguts en gran part a aquesta crisi, mentre que la Lliga, al costat de la patronal, reafirmava la seva postura conservadora.

La vida municipal no podia transcórrer de forma pacífica sota el mandat d'ERC. Curiosament no sols foren les qüestions ideològiques les que enfrontaren els blocs de dretes i esquerres, també, i sobretot, s'hi barrejaren errors deguts a l'inexperiència d'Esquerra Republicana de Catalunya en el govern i inclús afers de corrupció que embrutaren la imatge d'honestitat pretesa pels republicans catalans.

Esquerra Republicana de Catalunya, actuà sempre recolzada pels radicals i socialistes en qualsevol debat en el que s'establissin principis de republicanisme, laïcisme, democràcia i obrerisme, però, entorn a les qüestions de catalanitat, el tradicional espanyolisme dels radicals xoava amb el nacionalisme de les esquerres, secundades, en aquestes ocasions, pels regionalistes.

I.3.1.- LA LAICITZACIÓ.

Les forces dretanes -la Lliga i la "Derecha Liberal Republicana" en minoria, podien acceptar el nou règim pel que fa al funcionament democràtic de la vida pública, però no podien renunciar a la seva trajectòria monarquitant ni als seus antagonismes de classe. Menys encara podien tolerar els atacs al catolicisme, fonament de moltes

de les seves concepcions ideològiques, i revoltaren curiosament contra tot el que pogués significar una laicització de la vida pública i privada, empesos per les mesures sol·licitades pels radicals i recolzades per Esquerra Republicana de Catalunya, per a fer efectius els decrets laicitzants de la República,

La secularització dels cementiris, la supressió del càrrec municipal de capellà, l'enderrocament de la part de separació del cementiri civil i catòlic (13), el matrimoni civil, la incineració dels cadàvers..., foren temes apassionadament discutits i aprovats per la majoria republicana amb la total oposició de les dretes (14).

No solament el laïcisme serà motiu d'enfrontament: els canvis de nom dels carrers (15) -la nova denominació del Passeig de Gràcia en homenatge a Pi i Margall-, l'emplaçament del monument al president de la I República, l'Homenatge a Ferrer i Guàrdia..., foren motius suficients perquè el republicanisme del bloc hegemònic xoqués amb la tradició conservadora de la Lliga.

1.3.2.- LA QÜESTIÓ DE LES FINANCES.

La situació deficitària de la Hisenda Municipal, heretada de la Dictadura, era lamentable. Hi jugaven un fort paper els comptes pendents de l'Exposició, els abusius contractes de serveis en companyies privades i l'abundosa nòmina de funcionaris municipals (molts d'ells "enxufats" durant la Dictadura). Es crearen aviat unes ponències per tal d'exigir responsabilitats als funcionaris, revisar els expedients de totes les Comissions i liquidar els comptes de l'Exposició. Inclús

una proposició considerava la necessitat d'investigar les fortunes personals de les autoritats de l'etapa dictatorial per comprovar el possible enriquiment fraudulent. (16)

El treball d'aquestes ponències fou lent i l'Ajuntament va continuar renovant contractes que no eren massa nets (17) i es deturaren iniciatives per tal d'aclarir abans la situació econòmica, com és el cas de la cessió dels hotels de la plaça d'Espanya a la Comissió de Cultura, o l'organització de les colònies escolars de l'any 1931.

La situació es feu crítica quan, en arribar el primer venciment del cupó municipal, a partir del canvi de règim, l'Ajuntament no pogué pagar-lo. (18)

Els dirigents d'Esquerra Republicana de Catalunya, Jaume Aiguadèr i Joan Lluhí, anaren a Madrid per negociar un emprèstit i tornaren amb la negativa del Banc d'Espanya i del Govern. La interpretació que donà Lluhí a l'actitud del govern es basava en el rebuig d'Indalecio Prieto a totes les qüestions referents a Catalunya i així ho denuncià obertament al consistori amb aquesta frase:

" Es la seva actitud i no la del govern la que és contrària a Catalunya" (19).

Esquerra Republicana de Catalunya acabà per transigir amb una proposta de la Lliga i es va solucionar el pagament del cupó amb un préstec del Banc HispanoColonial, solució ja adoptada en anteriors ocasions degut al lligam econòmic existent entre els prohoms de la Lliga i la citada entitat bancària.

Les deficiències pressupostàries eren font de preocupació per a tots els partits, ja que limitaven seriosament l'acció municipal. Els regionalistes creien bàsicament la coordinació amb la Generalitat (es va crear una Comissió Mixta de coordinació el 21-12-1931, que fou ineficax)(20), i l'obtenció de subvencions estatals com les concedides a Madrid, Bilbao, Sevilla, Palma de Mallorca i a la Diputació de Biscaia (21) mentre que Esquerra Republicana de Catalunya confiava que l'Estatut i la nova Llei Municipal resoldrien els problemes financers.

En aquesta situació desesperada, el mes de desembre de 1931 quedaren prorrogats els Pressupostos municipals (22) que eren encara els elaborats per Enric Maynés (Lliga Regionalista), a l'any de transició 1930.

La pròrroga va significar la necessitat de fer transferències de partides pressupostàries en múltiples ocasions, la qual cosa ajudà a entorbolir encara més la situació econòmica del municipi.

I.3.3.- LA PROPOSTA D'ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA DE REDUCCIÓ DE PLANTILLA.

El mes de febrer del 1932 en la sessió municipal del dia 5, Esquerra afrontà el problema financer, en proposar la reducció de la plantilla municipal en un 25% (depurant els funcionaris de la Dictadura) i la implantació de noves càrregues impositives. El projecte es presentava amb aliança amb els radicals, però l'acord es trencà en pen-

dre aquests defensa dels empleats amenaçats, actuant així indirectament d'acord amb la Lliga que també s'oposava a la proposta d'ERC.

Després d'intercanviar notes a la premsa (23), Esquerra Republicana de Catalunya provocà el colapse a l'Ajuntament en retirar la seva proposició i oferir el poder a les minories. Els radicals proposaren una reorganització del cartipàs municipal (sessió municipal, 17-3-1932) que no fou acceptada per Esquerra Republicana de Catalunya i finalment Casimir Giralt dimitia del seu càrrec a la Generalitat degut a la situació tibant creada entre els dos partits a l'Ajuntament (24).

La crisi es salvà, en part, en publicar el president Macià una nota als ciutadans on excusava l'actuació dels regidors d'ERC per la seva inexperiència, la greu contradicció entre els seus desitjgs de tirar endavant l'obra social municipal, sobretot respecte la cultura, sanitat i beneficència, i el dèficit de les finances municipals, per acabar defensant la proposta pressupostària feta per Esquerra i demanà la col.laboració als radicals per tal de donar una impressió d'unitat republicana (25).

Els regidors de la Lliga, després de faltar a la següent sessió municipal, en senyal de protesta, assistiren a la celebrada el 30 de març del 32 on, per una llei del govern central quedaven de nou prorogats els pressupostos municipals, així com els de tots els ajuntaments que encara no en tinguessin de nous.

L'acord entre radicals i Esquerra es aconseguirà l'abril de 1932; la crisi, però, seguia amenaçant, ja que mesos després Macià declarava al diari madrileny "Luz" el seu desig de renovar el consistori un cop

s'hagués constituït la Generalitat (26).

La consolidació del bloc esquerrà quedà demostrada en l'ajornament de la proposta presentada pel regidor de Dreta Liberal Republicana Felip Sola Cañizares en la sessió municipal del 8-6-1932, en la qual demanava a la Generalitat que s'autoritzés el vot de la dona en les eleccions al Parlament de Catalunya, mitjançant l'aplicació del procediment de la "gullotina". Finalment l'afer acabà amb la denegació de la proposta en favor del vot femení pels 28 vots republicans contra 10, el 13-7-1932.

1.3.4.- EL PRESSUPOST DE 1933.

El mes de març de 1933 es convocà sobtadament un ple extraordinari per a l'aprovació dels nous pressupostos municipals. Foren presentats per Antoni Vilalta (Esquerra Republicana de Catalunya), defensats per Marnel Santamania Partit Republicà Radical) i aprovats per la majoria republicana amb l'oposició de la Lliga (27).

L'ambient en que s'hagué de discutir el pressupost no fou el més idoni. Diversos incidents havien contribuït a crear en el mateix mes una situació de malestar i tibantor entre els diferents regidors que es prolongà inclús en els debats del Parlament Català.

La màxima agressivitat es produí arrel de l'entrada a l'Ajuntament d'un grup armat de les Joventuts d'Estat Català, dirigit per Miquel Badia, els quals intentaren respondre a les insinuacions malintencionades contra Macià per part del regidor Felip Solà i Cañizares. Aquest, en

una sessió consistorial, havia afirmat que a Catalunya tot havia començat a anar malament des de l'entrada dels "bàrbars de Prats de Montlló! Els intents d'agressió foren frenats per membres de la pròpia ERC, però en el Parlament Català la Lliga plantejà la confosa situació com una agressió de l'Esquerra Republicana de Catalunya contra els seus regidors.

Caracteritzava el nou pressupost un intent d'enfortir les finances municipals amb el cobrament de nous impostos, sobretot els de propietat urbana (solars no construïts), els que tocaven els espectacles públics i el de l'inquilinat, que va ser bastant impopular.

Els regionalistes s'oposaren a la forma en que havia estat presentat i el seu contingut. Criticaven en concret l'augment de despeses destinades a personal, sobretot l'augment de sou al batlle i regidors, sense plantejar cap reorganització de serveis i la negligència en demanar crèdits a l'Estat per liquidar deutes pendents, com els ja acceptats de l'Exposició i del Patronat de l'Habitació; la manca d'articulació amb els serveis de la Generalitat i la supressió de les subvencions a institucions de cultura catalana. (28)

Va acabar de ferir els regionalistes la proposta dels esquerrans de cobrar un impost municipal a les esglésies per tocar campanes, la quantitat del qual anava relacionada a la categoria del carrer on estava situat el temple.

La superficialitat de la proposta i la seva punyent intenció, exaltà els dretans. En efecte, la Lliga organitzà una sèrie de xerrades on exposava la seva oposició al pressupost i a a la política financera i administrativa d'ERC. (29)

Malgrat l'oposició i les discussions, el pressupost va acabar sent aprovat a finals del mes de març de 1933.

1.3.5.- L'AFER DE LA VENDA DE COL·LOCACIONS.

Salvada la crisi municipal amb l'aliança renovada entre els regidors esquerrans i els radicals, la vida s'escolà sense masses incidències fins a final d'estiu en que rebrotaren les tensions en descobrir-se un afer de corrupció que posava en dubte la integritat d'alguns dels regidors de la majoria republicana.

A mitjans d'agost de 1932 el diari "La Publicitat" denunciava la ignorància en que el Consistori tenia a la ciutat sobre el descobriment d'una xarxa d'individus dedicats a proporcionar feines de funcionari municipal a canvi de diners. (30)

Pocs dies després la Federació Comarcal d'Esquerra Republicana de Catalunya expulsà alguns dels seus membres; ho feia saber públicament però n'aclaria les causes. (31). Els regidors afectats per la decisió de la Comarcal foren Miquel Puig Monné, Jaume Vinyals, Francesc Costa, Enric Sánchez Silva, Ramon Marlés i Miquel Oller (32).

La decisió de la comarcal va ser comunicada al consistori pel cap municipal d'Esquerra Republicana de Catalunya, Joan Casanoves, en la sessió municipal del 9-9-1932; no obstant malgrat la dimissió de llurs càrrecs municipals, els expulsats continuaren assistint a les sessions.

Els rumors assenyalaven no solament protagonismes tèrbols pel que fa a la venda de col.locacions , sinó que es comentava implicacions en altres irregularitats. S'arribà a afirmar el repartiment d'un milió i mig de pessetes, entre tots aquells regidors que varen proposar l'adquisició de la col.lecció Plandiura, en un acte públic, on parlaren els expulsats, a l'Ateneu Republicà de Gràcia (33). Malgrat la publicitat donada, l'afer no quedava gens clar.

Francesc Costa, un dels expulsats, publicà una carta on s'extranyava de la decissió del partit (34). Mentre que el fill del regidor Mar-lés acusava a Macià, en una altra carta oberta (35), de sacrificar alguns dels militants menys hàbils per a recuperar la confiança del poble cara a les eleccions.

En aquesta delicada situació, la majoria proposà el 23-9-1932 el nomenament d'una llista de personal municipal, en la qual alguns dels sol.licitants eren eximits dels requisits previs. Una nova proposta del regidor Jaume Vachier, on sol.licitava la reorganització dels serveis tècnics i l'equiparació dels seus treballadors amb el funcionariat municipal, encengué noves diputes (sessió municipal 1-10-1932).

Els regionalistes acusaven obertament als radicals de trafiquejar en els nomenaments municipals amb la benevolença de l'Esquerra (36), tot fent-se ressò dels comentaris apareguts a la premsa on es parlava dels aspirants a funcionaris com a gent poc capaç, alguns quasi semi-analfabets, alguns menors de l'edat reglamentària i d'altres molt a prop de la jubilació (37).

Calia retrassar la imatge política del municipi davant l'opinió pública i aclarir aviat la responsabilitat en l'afer de corrupció. L'alcalde Aiguader convocà els periodistes per tal de fer-los saber la detenció dels estafadors que havien organitzat l'agència de venda de col.locacions remarcant com entre ells no hi havia cap regidor (38).

Les posteriors declaracions davant el jutge acusaren de complicitat a Enric Sánchez Silva, que fou detingut i deixat en llibertat provisional sota fiança el 22-12-32 i el radical Joan Grissó que fugí de la ciutat en saber que l'estava buscant la policia (39). Tots dos quedaren suspesos dels càrrecs municipals (40) i sotmesos a l'acció de la justícia.

L'afer contribuí encara més a distanciar a radicals i esquerrans. Jesús Ulled i Casimir Giralt atacaren al batlle Aiguader per haver donat publicitat a l'assumpte i haver-lo deixat en mans de la justícia ordinària, considerant vexatori el tracte que s'havia donat el seu correligionari (41).

Els regidors regionalistes s'empenyaven en deturar els nomenaments de personal i en esbrinar quins eren els acordats recentment, suposant trobar encara més irregularitats per denunciar-ho com a conxorxa entre radicals i l'Esquerra. Tot i que la majoria d'Esquerra acordà revisar els darrers nomenaments, quedaren en vigència els aprovats en la sessió del 23-setembre, alguns d'ells irregulars, malgrat la insistència dels regionalistes a proposar la seva il.legalitat (42).

I.3.6.- TRENCAMENT DEL BLOC REPUBLICÀ.

A l'Ajuntament esclataren les tensions en denunciar el regidor Casimir Giralt la política seguida per Esquerra Republicana de Catalunya, i anuncià la impossibilitat dels radicals a seguir compartint-la (43).

La convocatòria d'eleccions per a diputats al Parlament Català, obrí un parèntesi en la lluita municipal, en establir-se un acord de no tractar assumptes conflictius durant la campanya.

La trajectòria disbauxada de l'Ajuntament barceloní serví de pretexte als regionalistes per a insistir en la seva propaganda de que els electors havien "de triar entre l'antiga Mancomunitat de Catalunya o l'actual Ajuntament de Barcelona" (44).

Les primeres eleccions al Parlament Català donaren la majoria a Esquerra Republicana de Catalunya i als seus aliats, quedant la Lliga com l'alternativa conservadora que copava, per ella mateixa o amb els seus aliats, les minories de tot Catalunya. Els radicals en descomposició, eren amplament derrotats, excepte els qui es presentaven sota plantejaments autonomistes.

L'equilibri de forces polítiques en el si del consistori diferia notablement del que havien configurat les eleccions al Parlament, i del que traduïa la composició del Govern de la Generalitat en predomini d'Esquerra.

Els radicals, en reprendre la vida consistorial refermaren la crisi en posar els seus càrrecs a disposició de la majoria, per no considerar-se representatius.

El partit d'Esquerra afectat notòriament per les tensions internes, s'abocà a la política de govern i deixà de banda la resolució del problema municipal, tot demanant ajut a les minories.

Sembla ésser que la supervivència era el problema municipal prioritari: Ernest Ventós -cap d'Esquerra Republicana de Catalunya quan deixà Joan Casanoves l'Ajuntament per haver estat elegit diputat per Girona- considerava que:

"... no podem governar sols... (i com que) poc temps resta de vida a aquest ajuntament... demanem tant als radicals com a la Lliga de permanèixer en els seus llocs" (45).

L'anunci de renovació del consistori facilità la col.laboració dels altres partits però no permeté crear un equilibri suficient per a reemprendre una acció de poder municipal. La Lliga refusà explícitament tota col.laboració en el govern de la ciutat i no admeté cap tinença, deixant de nou sola a l'Esquerra ara també distanciada dels radicals.

La mort inesperada del nou cap de la majoria d'esquerra, Ernest Ventós, reduí encara més la presència del partit a l'Ajuntament, la composició del qual no reflectia en absolut l'opinió expressada en uns resultats molt allunyats de la realitat actual. Únicament la convocatòria d'unes noves eleccions podia resoldre la crisi crònica que patia el consistori.

La Lliga contemplava un Ajuntament en mans dels radicals i apel.lava també al cos electoral com única sortida:

"... Com diguerem d'ençà que es produí la crisi consistorial del 14 de març del 32, encara oberta, la solució efectiva al problema que planteja la situació de l'Ajuntament de Barcelona és l'apel.lació al cos electoral" (46).

I.4.- L'AJORNAMENT DE LES ELECCIONS MUNICIPALS.

La inestabilitat i provisionalitat no eren explosives de l'ajuntament barceloní. Molts ajuntaments espanyols patien d'una certa provisionalitat en estar regits per una Comissió Gestora que havia vingut a substituir els regidors elegits el 14 d'abril de 1931 per l'article 29. (47)

Calia renovar els consistoris i s'havia fixat la data de les eleccions municipals pel mes d'abril del 1933, que se celebrarien amb el nou cens que incloïa a les dones. Arribat el moment, es convocaren només eleccions parcials i resultaren vencedora per majoria els partits no republicans, fet que afermà la posició de la CEDA en els districtes rurals. Els resultats eren un precedent del que seria la consulta electoral del novembre de 1933 que donava com a fruit un Parlament amb una composició de centre-dreta.

A Catalunya les atribucions conseguides per l'Estatut a la Generalitat i al Parlament permetien organitzar la vida municipal amb una legislació pròpia. Mentre començava a discutir la Llei Municipal al Parlament (gener 1933) els regionalistes insistien en la necessitat de concretar una data electoral (48).

Malgrat l'anunci fet per Joan Lluhí a la premsa de la celebració de la consulta popular el 30 d'abril, d'acord amb la resta d'Espanya, s'aplaçava la seva convocatòria al mes d'agost, per tal de poder enllestir la renovació del cens electoral (49).

L'Ajuntament de Barcelona vivia mentretant en una angoixosa situació d'instabilitat. La qüestió del sistema de representació -majoritària o proporcional- acabà desfondrà la unitat dels republicans. La falta de quorum per discutir qualsevol dictàmen (s'arribà a sessions amb l'assistència de només quatre regidors) portava a l'esmoreïment de la vida municipal (50).

En aquest context l'Esquerra Republicana de Catalunya insistia en la seva tàctica de majories i la seva Federació Comarcal proposava en una nota la reintegració de tots els regidors del partit al consistori per poder portar a terme una "política pròpia..." sense haver de comptar amb la "concomitància del Partit Radical" (51).

Inclús es plantejà l'ultimàtum que si els acords d'Esquerra Republicana de Catalunya no fossin acceptats pel consistori, la Comarcal proposava la dimissió de tots els càrrecs municipals.

El 6 de juny de 1935 se celebrava una sessió municipal extraordinària per tractar la dimissió dels esquerrans (52), que no era acceptada pels radicals ni pels regionalistes. Una proposta d'una tendència dels regidors d'ERC (que després formaren el Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra), on se sol·licitava a la Generalitat la convocatòria d'eleccions municipals a Barcelona, fou aprovada pels radicals i regionalistes (53).

Malgrat no acceptar-se les dimissions, Esquerra Republicana de Catalunya deixà els càrrecs vacants. La Llei Municipal preveia en aquests casos la formació d'un Ajuntament de forma automàtica, que cobrés els buits, on els regidors que haguessin obtingut més nombre de vots en les últimes eleccions, sense tenir en compte l'equilibri de forces

polítiques, ocupaven els càrrecs vacants (54). Evidentment "un ajuntament automàtic sols (podia) resoldre qüestions de tràmit" (55), tal com deien els regionalistes.

Mentre les tensions en el si d'Esquerra Republicana de Catalunya esclataven amb l'escissió del grup anomenat de "L'Opinió" (56), el qual formà una nova minoria municipal (57), la Generalitat anunciava la convocatòria d'eleccions pel 12 de novembre de 1933.

Aquesta data fou de nou aplaçada per a la primera setmana de desembre, per la coincidència amb les eleccions legislatives de la República, provocades per la dissolució de les Corts, feta per Nieto Alcalá Zamora.

La situació del consistori barceloní era, però, tant desgavellada que el Parlament Català aprovà (25-10-1933) una llei, en la qual, es limitaven les atribucions del municipi i se li impedia prendre acords que segons la llei exigissin quorum ni aprovar dictàmens que impliquessin obligacions econòmiques no consignades anteriorment.

L'aixecament anarquista del mes de desembre, important a Zaragoza i Logroño, i fort també a l'Hospitalet i Sant Martí de Provençals, obligà al Govern Central a proclamar l'estat d'alarma arreu de l'Estat espanyol.

Les limitacions dels actes públics i de la propaganda escrita que això comportava ajornaren un cop més la convocatòria electoral.

El 13 de desembre el Parlament Català fixava la nova data pel 14 de gener de 1934, i mantenia la limitació de tribucions del consistori barceloní, disposició que aparegué en decret signat per Miquel Santaló el 20-12-1933.

CAPÍTOL I.- LA VIDA POLÍTICA MUNICIPAL DES DE L'ABRIL DEL 1931 FINS
A L'APROVACIÓ DE LA LLEI MUNICIPAL.

NOTES :

1. Segons "La Veu de Catalunya", 19-1-1933.
2. Segons "La Veu de Catalunya", 19-3-1932.
3. Josep Mª Poblet, Història d'ERC, pàg. 47.
4. A. Rovira, "La Catalunya Universal", "La Publicitat", 9-4-1931.
5. "L'Esquella de la Torratxa", 4-9-1931.
6. "L'Esquella de la Torratxa", 28-8-1931.
7. "L'Esquella de la Torratxa", 5-2-1932.
8. "La Veu de Catalunya", 5-2-1932.
9. "Municipalesca", "L'Esquella de la Torratxa", 14-8-1931.
10. Per a la realització d'aquesta síntesi, s'ha partit de les obres bàsiques publicades, deixant de banda les fonts de primera mà.
11. Isidre Molas, Lliga Catalana, Vol. I, pàg. 232-233.
12. Isidre Molas, El sistema de partits polítics a Catalunya. 1931-1936, pàg. 61-62.

13. Seguint el manament expressat en el decret del Govern Republicà, 9-7-1931.
14. Aquests temes es discutiren en les sessions municipals dels dies 27-8-1931, 27-11-1931, 9-12-1931, 25-5-1932, 4-6-1932, 8-4-1932.
15. Els canvis de nom dels carrers va portar a la creació d'una ponència especial per al seu estudi, el 24-4-1931. El tema continua debatent-se l'abril, juny, agost, octubre i desembre del 1931.
16. Sessió municipal 25-5-1931.
17. Com és el cas del Servei de Meteja contractat amb el FCC, als quals s'oposava la Lliga en les sessions municipals 2-12-1931, 16-12-1931. 5-2-1932, 10-4-1932.
18. "La Veu de Catalunya", 30-6-1931, i "La Publicitat", 2-7-1931.
19. "La Veu de Catalunya", 9-7-1931.
20. "La Veu de Catalunya", 31-12-1932.
21. "Gasetta Municipal de Barcelona", 10-2-1933.
22. Sessió municipal, 30-12-1931.
23. La Comissió de Finances presidida per Casanovas, explicava la seva proposició de reducció de personal a "La Veu de Catalunya", 17-3-1932. La resposta de la Lliga pot llegir-se a "La Veu de Catalunya" el 17-3-1932.

24. "La Veu de Catalunya", 18-3-1932.
25. El manifest apareix a "La Veu de Catalunya", 18-3-1932; i a "El Matí", 19-3-1932.
26. "La Veu de Catalunya", 4-6-1932.
27. Prova de la precipitació de la convocatòria n'és la nota adreçada a l'alcalde per Xirau, on exposava la seva extranyesa. Les seves obligacions professionals l'obligaven a marxar a Madrid i demanava l'ajornament de la discussió per poder estudiar millor el presupost i assistir a la polèmica. "La Veu de Catalunya", 11-3-1933.
28. "La Veu de Catalunya", 7-3-1933.
29. E. Maynés parlà a la Sala Mozart. "La Veu de Catalunya", 15-3-1933. I dos dies després A. Bausili parlava en la mateixa sala, "la Veu de Catalunya", 17-3-1933.
30. Reproduït a "La Veu de Catalunya", 17-8-1932.
31. "La Veu de Catalunya", 27-8-1932.
32. "La Veu de Catalunya", 30-8-1932, "La Veu de Catalunya", 1-9-1932.
33. "la Veu de Catalunya", 15-10-1932.
34. "la Veu de Catalunya", 27-8-1932.
35. "La Veu de Catalunya", 1-9-1932

36. "La Veu de Catalunya", 2-10-1932.
37. "La Publicitat". Reproduit a "La Veu de Catalunya", 2-10-1932.
38. "La Veu de Catalunya", 20-10-1932.
39. "La Veu de Catalunya", 27-10-1932.
40. "La Veu de Catalunya", 14-1-1933.
41. "La Veu de Catalunya", 27-10-1932.
42. Sessió municipal 2-10-1932, 9-12-1932, 4-1-1933, 13-1-1933.
43. Sessió Municipal 4-11-1932.
44. "La Veu de Catalunya", 17-11-1932.
45. "La Veu de Catalunya", 26-11-1932.
46. "La Veu de Catalunya", 31-1-1933, i "La Veu de Catalunya", 2-2-1933.
47. "La Veu de Catalunya", 12-1-1933.
48. Ventosa i Clavell va fer una intervenció parlamentària ~~en~~ aquest sentit. "La Veu de Catalunya", 23-2-1933.

49. "La Veu de Catalunya", 23-3-1933.
50. Sessió municipal, 8-9-1933.
51. "La Veu de Catalunya", 26-5-1933.
52. "Gasetta Municipal de Barcelona", 12-6-1933.
53. "Gasetta Municipal de Barcelona", 12-6-1933.
54. "Gasetta municipal de Barcelona", 12-6-1933.
55. "La Veu de Catalunya", 16-9-1933.
56. Carta oberta publicada a "La Veu de Catalunya", 28-9-1933.
57. Sessió municipal, 29-9-1933.

CAPÍTOL II :

LA LLEI MUNICIPAL DE CATALUNYA.

El canvi de règim republicà havia comportat una voluntat de transformació a tots els nivells representatius del poder. Així, l'administració local havia de sofrir una transferència respecte a l'anterior estructura centralista.

Els articles 14 i 15 de la Constitució republicana enumeraven totes les matèries que corresponien exclusivament a l'Estat, tant des del punt de mira legislatiu com executiu, i entre elles no s'hi preveia l'administració local. Aquesta omisió suposava la real transferència del poder executiu i legislatiu de l'Estat als governs autònoms, com a nuclis polítics i administratius i garantitzava l'autonomia dels municipis en matèries de la seva competència, segons l'article 10 de la mateixa Constitució.

Nalgot es mantingués la divisió provincial, l'intent descentralitzador es concretava també en la quasi immediata suspensió de les Diputacions Provincials com a òrgans de poder emanats directament de l'Estat Central (Decret 21-4-1931) i fou la Generalitat qui otorgava el poder, a través dels seus delegats a Lleida, Tarragona i Girona.

En l'article 10 de l'Estatut del 32, s'establí la competència exclusiva de la Generalitat en el govern local de Catalunya, pertanyent al seu Parlament la tasca legislativa conformadora de la nova vida municipal:

"Correspondrà a la Generalitat de Catalunya la legislació sobre el règim local que reconeixerà als Ajuntaments i restants corporacions administratives que crei, plena autorització per al govern i direcció

dels seus interessos peculiars, i els concedirà recursos propis per atendre els serveis de la seva competència. Aquesta legislació no podrà reduir l'autonomia municipal a límits menors dels que assenyali la llei general de l'Estat. Per al compliment dels seus fins la Generalitat podrà establir dins de Catalunya les demarcacions territorials que cregui convenientes."

El mes de gener de l'any 1933 i dins el procés de transferències agilitzat d'aquesta època, la Generalitat rebia un traspàs importantíssim del Ministeri de l'Interior: els municipis; i en el plaç d'un mes es traspassaven també les finances locals.

En produir-se aquesta transferència es plantejà el problema dels funcionaris. Una part d'aquests provenia dels cossos estatals i ocupaven llocs de relativa transcendència (secretaries, dipositaries, interventories...) i entre ells s'havia produït una purga arrel dels resultats electorals de l'abril del 31, davant de pressions populars, sobretot en municipis de pocs habitants.

La qüestió fou debatuda al Parlament a conseqüència de recursos presentats pels funcionaris expulsats. El Parlament, en la majoria d'aquests cassos aïllats, feu la mateixa interpretació popular de considerar-los indignes per ocupar un càrrec públic, degut a tènboles actuacions i a implicacions polítiques netament antirrepublicanes. Però la majoria del funcionariat respongué positivament a la normativa de la Generalitat que oferia la doble opció de quedar-se en el lloc de treball o demanar trasllat a qualsevol punt de la respa de l'Estat.

En definitiva, el que es pot concloure d'aquesta situació és que els organismes, abans estatals, i en concret els municipals, mantingueren la seva infraestructura administrativa menada per l'anterior personal.

Després de la primera labor del Parlament de Catalunya, l'aprovació de l'Estatut Interior, el desenvolupament d'aquest començà per la discussió de la Llei Municipal de Catalunya, puntal bàsic per donar ple sentit a l'autonomia.

El seu avantprojecte va ser elaborat per una comissió formada per juristes de diverses tendències que hi treballaren des del mes de gener fins l'abril del 1933. N'era president J. Maluquer Viladot, els vocals Josep M^e Pi Sunyer, Josep Roig i Bergadà, Amadeu Hurtado Miró, Santiago Gubern Fàbregas, J. Xirau i Palau i Ramon Coll Rodés i com a secretari hi figurava Josep Quero Morales.

Els Consellers de Justícia i Governació presentaren l'avantprojecte al Parlament el 26 de maig del 1933 i que aquest encarregà el seu estudi a una comissió especial composta per Francesc Arnau, president i els vocals Srs. Joaquim Bilbeny, Josep Irla, Joan Casanovas, Martí Barrera, Josep Fontbernat, Josep Me Espanya, Luís Durán i Ventosa, Miquel Vidal i Guardiolà, Joan Vallès i Fujals, Joan Rovira i Roure, Miquel Serra i Moret, Estanislau Ruiz Ponseti i Jaume Simó Bojarull. En fou secretari Josep Folc i Folc.

Després d'un període d'informació pública, el mes d'agost començà la seva discussió al Parlament, perllongant-se durant varios mesos, fins a la seva promulgació pel president Companys el 5 de gener del 1934, una part, i la resta el 19 de febrer del mateix any.

En la comissió redactora de la llei hi destacà Josep M^a Pi i Sunyer secretari de l'Ajuntament de Barcelona i gran coneixedor de la vida dels municipis catalans a través dels contactes i la investigació que havia pogut realitzar des de la seva docència en l'Escola d'Administració Pública, en la branca de Dret Local.

L'Alcalde de Barcelona, sortit de les següents eleccions, Carles Pi Sunyer, cosí de l'anterior, ressaltava sovint en les seves memòries(1) l'ajut quasi imprescindible en la vida municipal del secretari de la corporació. També juga un important paper el president de la comissió parlamentària, Francesc Arnaú, president de la Federació de Municipis Catalans i receptor de totes les tendències renovadores municipalistes des de l'Escola de Funcionaris de l'Administració Local, creada per la Mancomunitat.

Tothom ressaltà en els debats parlamentaris l'esperit de concòrdia de la comissió de treball que havia dissenyat l'avantprojecte, doncs malgrat les diferències partidistes s'havia aconseguit, a través del consens, un cos legal adequat a les necessitats de Catalunya. El principal grup de l'oposició, la Lliga, estigué predisposada a arribar a l'entesa, fent-se també ressó de la tradició municipalista catalana des de començaments de segle.

Respecte als continguts i caràcter de la Llei, poden consultar-se diverses obres (2), remarcant aquí només els aspectes referits als canvis en el sistema representatiu, les innovacions en el funcionament interior de l'Ajuntament i les competències educatives que pertocaven al municipi.

El debat parlamentari s'inicià pels títols V i VI relatius a l'organització del municipi i al sistema electoral, previs per a la convocatòria d'eleccions, tantes vegades ajornades.

El títol V de la llei, referit als organismes municipals, serà motiu d'enfrontament entre la Lliga i la resta de grups, ja que els regionalistes proposaren la renovació quadrienal, considerada més democràtica, en front a la biennal per meitats, garantia de continuïtat. Aquesta darrera opció fou la que quedà escrita en la llei, defensada per Esquerra Republicana de Catalunya i socialistes conjuntament, malgrat en altres ocasions defensessin opcions diferents.

Respecte a l'organització interna de l'Ajuntament és on hi hagueren canvis més substancials que afectaren notablement la vida consistorial.

En el capítol II del títol V es regulen les atribucions de la Comissió de govern, organisme gestor format per l'alcalde i els Consellers-Regidors, a la qual queden sotmeses les resolucions del regidors, en molts casos sense necessitat d'anar al ple municipal.

S'intentava trencar per primera vegada amb el sistema de dictàmens totalment burocràtics discutits en plena assemblea junt amb debats de tipus parlamentari. S'agilitzava el treball amb l'acceleració del procés d'aprovació dels dictàmens propis de les comissions específiques per part del Consell de Govern, es deixaven els debats més generals per les sessions plenàries que guanyaven importància però es reduïen a una periodicitat mensual.

L'aprovació d'aquest capítol fou motiu també de polèmica entre l'Esquerra Republicana de Catalunya i la Lliga Catalana. El grup majoritari defensava l'existència del Consell de Govern només per a les poblacions de més de 10.000 habitants, mentre que la Lliga considerava més adient fer-ho extensiu a totes les poblacions de més de 3.000 habitants. En ambdúes postures es reflexava la diversitat ideològica entre primar un tipus de funcionament més assembleari o bé donar més importància a l'efectivitat. Finalment guanyà Esquerra Republicana de Catalunya, amb la salvetat de donar possibilitat de formar Consell de Govern als municipis de 5.000 a 10.000 habitants, sempre i quan ho sol·licitessin. En aquest debat, la Unió Socialista de Catalunya es posà al costat de la Lliga.

Però, les majors discrepàncies es manifestaren sobretot entorn del sistema electoral (Títol VI): Els partits minoritaris (la Lliga, Unió Socialista de Catalunya, Unió Democràtica de Catalunya) defensaren la seva representació als consistoris i s'inclinaven per un sistema de tipus proporcional, mentre Esquerra Republicana de Catalunya es mantenia inflexible entorn a la representació majoritària que l'afavoria evidentment donada la correlació de forces polítiques a Catalunya.

Les novetats de la Llei Municipal respecte al sistema electoral es concretaren finalment en la modificació de les demarcacions electorals i la condició d'elector a tot veí amb 2 anys d'empadronament de més de 23 anys indiferentment del seu sexe.

Després de llargues discussions, s'aprovà el sistema majoritari, amb representació per a les minories en els municipis de menys de 10.000

habitants, i la representació proporcional atenuada pels més grans. A aquests darrers es reservava el 65% dels llocs de regidors a la llista amb més vots, de la resta, un altre 65% l'ocupava la següent llista i així successivament fins completar la llista de vacants. Cal precissar que per poder entrar en el repartiment calia haver obtingut un 5% dels sufragis.

L'article 102 establia les competències municipals. En els aspectes educatius aquestes abastaven:

- 25^è. Escoles d'instrucció professional, d'arts, oficis, indústries i totes les modalitats que cregui oportú l'ajuntament d'encoratjar.
- 26^è. Foment de les manifestacions artístiques.

En el article 103 es delimitaven les obligacions municipals ja establertes per la Llei; que en els aspectes educatius es resumien en la "construcció d'edificis escolars, higiene de les escoles i reconeixement periòdic dels escolars" (article 17^è) (3).

Poques novetats introduïa la llei en el terreny educatiu, aspecte en el qual l'autoritat municipal quedava relegada sota la de la Generalitat i la de l'Estat Central. Tot i això la possibilitat que la llei segons la formulació de l'article 102 donés una autonomia més gran als municipis en matèria escolar no deixava de preocupar els mestres que consideraven els municipis encara incapaços d'assumir aquesta responsabilitat.

"També nosaltres creiem que si bé la funció d'ensenyament entra de ple en les obligacions que el Municipi deuria tenir al seu càrrec, cal no fiar-se massa de la capacitació i de l'amor que diuen sentir per la cultura popular, determinats dirigents de l'administració local. Cal només fixar-se com tenen els locals destinats a Escoles Municipis que tenen una economia sanejada i que han donat proves de saber resoldre molts problemes interessants que afecten a la vida municipal.

Ara per ara, gairebé la totalitat de municipis catalans necessiten la tutela d'organismes superiors, ja sigui l'Estat, ja sigui la Generalitat, en tot el referent a l'ensenyament primari i cal no oblidar-ho en quan es tracta de legislar". (42)

"... en principi creiem que l'ensenyament com la beneficència i la sanitat, entre altres, són atencions que cauen de ple dintre les funcions reservades a l'administració local. Però l'experiència ens diu que les corporacions municipals estan en plena minoritat i necessiten, per tant, la tutela d'una organització superior que els obligui a complir un mínim de deures indispensables per a una millor convivència social en tota país civilitzat" (5).

Altre motiu de preocupació pels mestres fou l'article 10 que els allunyava definitivament de la representació popular en el consistori en considerar incompatible l'exercici del magisteri amb el càrrec de regidor, tractament diferenciador respecte als docents d'ensenyament secundari i superior.

Endegada la llei, les eleccions municipals havien de decidir quins serien els responsables en fer efectiva la nova legalitat i la posterior dinàmica consistorial havia de demostrar l'eficàcia de les novetats introduïdes en la primera tasca parlamentària catalana.

CAPITOL II.- LA LLEI MUNICIPAL DE CATALUNYA.

NOTES :

1. Carles Pi Sunyer, Memorias de un político catalán. La República y la guerra.
2. L. Marques , La Llei Municipal de Catalunya , comentada per J. Mª Escofet i Nilà , La Llei Municipal de Catalunya , pròleg per I. Pitarch L'estructura del Parlament de Catalunya i les seves funcions polítiques. 1932-1939.
J. Camps i Arboix, El Parlament de Catalunya 1932-1936.
3. "Gasetas Municipals de Barcelona", 5-2-1934, 28-8-1933.
4. "El Magisteri Català", 3-2-1932.
5. "EL Magisteri Català", 4-10-1934.

CAPÍTOL III :

LES ELECCIONS DE GENER DE 1934.

III.1.- L'AMBIENT POLITIC.

Les primeres eleccions que es celebraren a la Barcelona republicana tenien un caràcter ben determinat pel context polític general. D'ençà del mes de novembre anterior, les dretes a conseqüència dels comicis legislatius tenien la majoria parlamentària a les Corts Espanyoles.

A Catalunya, però, la correlació de forces continuava favorable a Esquerra Republicana de Catalunya, malgrat que la Lliga havia obtingut una lleugera majoria (1) en les eleccions legislatives, doncs els republicans dominaven el Parlament Català. Per completar el panorama polític de Catalunya, calia esperar el resultat d'unes municipals, ajornades diverses vegades.

El gir dretà del govern central encarrilat per la CEDA i els radicals indubtablement dificultava l'acció de la Generalitat, lligada de mans i peus a Madrid, que retardava l'arribada de recursos per a fer efectiu l'exercici del poder autonòmic.

El diari "La Humanitat" definí així la situació:

"El traïdor Sanjurjo -i la seva bandera de traïció fou l'Estatut de Catalunya- va ser traslladat del Dueso a una benigna presó de Càdis. El seu ajudant, Coronel Infante, serà amnistiats un dia d'aquests. No es fa el traspàs de l'ensenyament religiós...

S'interpreten les lleis socials al gust dels executius. Es parla de liquidació de la Comissió Parlamentària de Responsabilitats. El tribunal de Jaca no funciona. La legislació agrària no funciona. L'esperit del règim es debilita. Entre aquella magnífica empremta transformadora del 14 d'abril i aquesta grisa perspectiva d'avui... ha ha una enorme distància... en aquest horitzó hi ha una clara afirmació optimista: Catalunya... disposada a seguir éssent bandera de dignitat i de llibertat, amb el seu estatut d'autonomia i el seu afany de reivindicacions civils..." (2)

El mes de desembre de 1933 moria Francesc Macià. El fet repercutí notablement en tota la vida política catalana, No sols el poble se sentia adolorit per la pèrdua d'un heroi amb el qual s'identificava sentimentalment, sino que també els polítics veien esfondrar-se un mite que havia aconseguit aglutinar forces en alguns cassos irreconciliables.

Contràriament al sentiment català, la sessió en homenatge al President Català al Parlament Espanyol servé de pretext per desvetllar els ànims antiautonòmics de la majoria dretana, en arribar-se a cridar "Mort a Catalunya".

La mort de Macià significà també un tomb en la política d'Esquerra Republicana de Catalunya, no en quant a programes i a propostes ideològiques, però si en quant a tàctiques i aliances concretes, la formació d'un govern de concentració presidit per Companys a la Generalitat el 4 de gener de 1934 en seria una prova, tot esperant els resultats dels comicis municipals. El partit majoritari fins llavors no podia ja governar amb la seguretat que comporta el recolzament de la majoria.

La classe obrera, majoritàriament representada a la CNT, havia llençat la consigna "Frente a las urnas, la revolución social" durant les anteriors legislatives, però l'espectacular triomf de les dretes arreu de l'Estat, els empenyeren a la insurrecció, frustrada pel poc seguiment de les masses i desencadenadora d'un forta repressió que influí en l'ambient electoral. Aquesta experiència comportà un replantejament tàctic entre alguns sectors del moviment obrer i els grups comunistes durant el bienni negre.

III.2.- LES CANDIDATURES I ELS PROGRAMES.

III.2.1.- LA COALICIÓ D'ESQUERRES REPUBLICANES.

Les esquerres catalanes davant la delicada situació adoptaren com a tàctica la presentació de candidats en un bloc unitari, que oferia un programa mínim de coalició.

La unió venia condicionada per la llei electoral majoritària que primava les opcions amb major nombre de vots que les opcions minoritàries.

Integraven el bloc d'esquerres tots els sectors del partit d'Esquerra Republicana de Catalunya, inclosos els escindits del Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra, Acció Catalana Republicana i la Unió Socialista de Catalunya.

Els components d'aquesta candidatura eren:

- Carles Pi Sunyer. Esquerra Republicana de Catalunya. Enginyer.
- Jaume Serra Hunter. Esquerra Republicana de Catalunya. Filòsof i Pedagog.
- Estanislau Durán Reynals. Acció Catalana Republicana. Advocat
- Antoni Ventós Casadevall. Esquerra Republicana de Catalunya.
- Antoni Villalta Vidal. Esquerra Republicana de Catalunya. Advocat.
- Marià Martínez Cuenca. Unió Socialista de Catalunya. Impressor.
- Jaume Vachier Palla. Esquerra Republicana de Catalunya. Enginyer.
- Josep Escofet Andreu. Esquerra Republicana de Catalunya.
- Ferran Boter Mami. Acció Catalana Republicana. Tècnic Mercantil.

- Francesc Carbonell Vila. Esquerra Republicana de Catalunya. Metge.
- Hilari Salvador Castell. Esquerra Republicana de Catalunya.
- Vicenç Bernades Biusà. Esquerra Republicana de Catalunya. Publicista
- Domenec Fla Blanc. Esquerra Republicana de Catalunya. Comerç.
- Emili Granier Barrera. Unió Socialista de Catalunya.
- Josep Gispert Vila. Esquerra Republicana de Catalunya. Metge.
- Francesc Codó Rochs. Esquerra Republicana de Catalunya. Polític.
- Tomàs Fumarola Julià. Acció Catalana Republicana.
- Hurtado Martí. Acció Catalana Republicana. Advocat.
- Benet Mori Ballester. Esquerra Republicana de Catalunya. Metge.
- Ricard Altaba Planna. Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra.
- Antoni Oliva Oliva. Esquerra Republicana de Catalunya. Mutualisme i Assistència Social.
- Francesc Rosell Montané. Unió Socialista de Catalunya. Publicista.
- Joan Cordoni Pujolà. Esquerra Republicana de Catalunya. Metge.
- Josep Mª Massip Izabal. Esquerra Republicana de Catalunya. Periodista.
- Ramon Junyent Vila. Esquerra Republicana de Catalunya.
- Cristià Cortès Lladó. Metge

(3)

Companys declarà als periodistes que l'aliança dels republicans d'esquerra ja estava implícita des de la constitució de la Generalitat, amb representants de les col·lacions d'esquerres i que estava ja pensada per M^acià (4) des del fracàs d'ERC a les eleccions legislatives. El cap de llista Carles Pi sunyer acabava de deixar el seu càrrec de Ministre de Treball, en formar govern Lerroux.

l'acte més significatiu de tota la campanya electoral fou un grandios míting a la plaça de Braus Monumental de Barcelona, que es convertí en un acte d'afirmació republicana. Hi parlaren Barjau (Unió Socialista de Catalunya), Xirau (Esquerra Republicana de Catalunya), Lluís Nico-

lau d'Olwer (Acció Catalana Republicana), Santiago Casares Quiroga (ORGA), Marcel·lí Domingo (Izquierda Republicana), Carles Pi i Suñer (Esquerra Republicana de Catalunya), Indalecio Prieto (PSOE) i Manuel Azaña (Izquierda Republicana). Alguns interpretaren la intervenció dels polítics espanyols en el míting com un pas cap una nova conjunció republicano-socialista, a la vegada que es significava el caràcter esquerrà de Catalunya, malgrat la victòria de la lliga en les legislatives (5).

Azaña apel·là amb les seves paraules vers la necessitat d'una actitud transigent i conciliadora de les esquerres, enfront la intolerància de la dreta, posant Catalunya com a primer exemple d'aquesta concòrdia.

"En la situación presente pido al pueblo serenidad y reflexión... Ya van desvaneciéndose los fantasmas que sobrecogieron nuestro espíritu después de la lucha electoral, los fantasmas del rencor, del amor propio herido, de la cólera. Y sobre todo, el fantasma del miedo. Nosotros tenemos una gran parte de culpa en la derrota... Espanta el espectáculo extraordinario de la República sin gobierno, como una embarcación abandonada en medio del mar, a la merced de los embates de los grupos de derecha. Ante esto, yo sigo manteniendo que tiene que llegarse a la solidaridad republican con los socialistas. La República es la única posibilidad de incorporarnos a la civilización y elevar el nivel moral del pueblo español... Quando digo República, quiero decir libertad y Democracia, pero también dos palabras que me han reprochado como un defecto personal: Ley i Autoridad. Que el ejemplo de Cataluña, de esta primera coalición electoral, se extienda a toda España..." (6).

La intervenció de Carles Pi Sunyer es referí sobretot a la política catalana, en un intent de restar forces a la campanya de la Lliga, orientada al desprestigi del govern de les institucions autònmes, en mans de l'esquerra:

"... Dicen (la Lliga) que hoy la autonomía está en peligro, porque la única cosa que puede amenazarla es el descontento de los catalanes, al ver la manera cómo se maneja el régimen autonómico... Pero no hay ningún peligro de que el descontento de los catalanes pueda hacer caer la Generalitat; la Mancomunitat no cayó por esta causa. En cuanto al argumento de que la Generalitat debería estar regida por un gobierno de conjunción de todos los partidos la situación actualmente es distinta que en el caso de la Mancomunitat. Esta tenía funciones puramente administrativas, mientras que ahora el gobierno autónoma tiene cuestiones políticas planteadas en las que difieren criterios de unos y otros. Siendo así la solución democrática es de un gobierno de mayoría que asuma toda la responsabilidad de sus actos. Además al presentarse delante de la democracia catalana, los regionalistas habrían de decir, qué garantías ofrecen qué lealtades pueden presentar para tomar parte de un gobierno de coalición, porque es difícil de olvidar que en todos los movimientos de carácter conjunto que hubo en Catalunya, como el de la Solidaridad y el de la Asamblea de Parlamentarios, las confusiones y las deserciones surgieron siempre de los sectores de derechas" (7)

Tots els parlamentaris havien enaltit la figura de Macià, identificant Catalunya amb l'esperit republicà i afirmant que l'esdevenidor de l'autonomia estava lligat a l'esdevenidor de la República. Veiem també reflexat aquest esperit en la premsa d'aquells dies:

"Catalunya té, des de fa pocs dies, un govern autònom de concentració catalanista i esquerrista... Els imperatius de l'hora actual ens porten a un segona operació que és també indispensable per a l'èxit de la contraofensiva esquerrista: l'aliança estreta i lleial de les esquerres catalanes amb les esquerres espanyoles... Dins Catalunya, concentració. Davant l'Espanya autènticament republicana, aliança..." (8)

"Totes les dretes tenen posada en aquest moment la seva mirada sobre Catalunya. La jornada electoral de diumenge té transcendència a tota la Republica. Una victòria de la Lliga serà aplaudida a Espanya per tots els enemics del nostre poble, per tots els que feren plataforma política de l'Estatut i per aquells que voldrien la Constitució reformada. Aquí i allà, abans i després de l'Ebre, l'enemic és el mateix..."

El pròxim diumenge, la democràcia catalana ha d'oferir als pobles germans d'Espanya, l'exemple d'una victòria rotunda, severa, decissiva, sobre les dretes a Catalunya..." (9)

Els regionalistes aprofitaren la intervenció dels republicans espanyols per acusar l'Esquerra de sucursalisme, extremisme i provincianisme i aixecaren com sempre la seva exclussiva catalanista. (10).

Davant aquestes acudacions respongueren els de l'Esquerra Republicana de Catalunya:

"(Els Srs. Azaña, Domingo, Prieto i Casares no venen) per intervenir en la política de Catalunya -van intervenir-hi quan calia aprovar l'Estatut d'Autonomia- sinó per parlar des de Catalunya a les esquerres republicanes d'Espanya" (11)

Cada partit que integrava el Bloc d'Esquerres fixà un determinat programa administratiu per al qual es partia d'un valoració de l'anterior ajuntament. Jaume Aiguader, respecte a la catalanització deia que dos dies després de la proclamació de la República, el consistori ja aprovava la redacció en català de totes les actes. Exposà, com contràriament afirmava la Lliga, havien augmentat les reserves de la ciutat i els empleats municipals. Els nens que assistien a les escoles municipals havien augmentat de 1380 abans de la República als 25.000, i també exposà que funcionaven amb més rendiment les institucions parascolars. (12)

Per salvar Barcelona, Carles Pi Sunyer presentava com alternativa, la necessitat de coordinació amb l'Estat i la Generalitat i el sanejament de les finances. (13)

El programa municipal que presentà Esquerra Republicana de Catalunya es caracteritzava per una forta dosi de realisme, ja que avantposava a tot projecte una profunda revisió de l'estat de les finances municipals. Considerava que havia de resoldre's la delicada situació financera abans de plantejar-se qualsevol acció. Advocaven mesures de severitat, de reconstrucció, i de reorganització a base d'impostos.

"Cal el perfeccionament del sistema recaptatori tenint especial cura que les càrregues municipals recaiguin sobre elements que puguin resistir-les sense danys per a la sava producció i el comerç barceloní, i sobretot damunt les persones i organismes econòmics que d'una manera directa o indirecta gaudeixin dels serveis del municipi o funcions de caràcter municipal" (14)

Pi Sunyer reclamava la cooperació de l'Estat sobretot per resoldre els problemes derivats dels deutes anteriors, constava la duplicitat de funcions estatals i provincials i demanava una delimitació de funcions o la substitució de competències, i finalment fixava també l'objectiu de la revisió de plantilles de la burocràcia municipal, a partir d'una distribució eficaç i la reducció de les places supèrflues. (15)

Acció Catalana explicà la seva integració en la Coalició d'Esquerres degut a la manca de representació proporcional a la Llei Electoral. Lluís Nicolau d'Olwer en una conferència a la ràdio considerava com a problema fonamental del municipi el destriament de les funcions de l'Ajuntament i la Generalitat i la consecució d'una obra de govern en ambdós organismes:

"Abans del règim autonòmic... l'Ajuntament de Barcelona venia a representar en certa manera un Parlament que Catalunya no tenia però necessitava... D'altra banda, el complet abandonament en que l'estat tenia moltes de les seves funcions públiques, especialment Instrucció Pública, Belles Arts i Sanitat feien que l'Ajuntament de Barcelona hagués de preocupar-se de qüestions d'aquest ordre... tot això, que en plasmar-se el règim autonòmic ha de desaparèixer. Cal suprimir de l'Ajuntament tot l'aire polític de parlament que havia prè... Funciona el Parlament Català i és allà on han de lluitar-se les lluites polítiques. Caldrà també que aquest ajuntament vagi coordinant els seus serveis als serveis de la Generalitat, als serveis que l'Estat ha traspasat a la Catalunya autònoma. Caldrà també fer un destriament entre les dues hisendes, la hisenda de l'Ajuntament i la hisenda de la Generalitat; per aquests problemes cal que l'ajuntament tingui un govern ... que no vulgui jugar a fer oposició al govern de Catalunya" (16).

Unió Socialista de Catalunya presentà com a fonamental l'atenció que el municipi devia prestar als aspectes culturals. Jaume Serra Hunter digué en un míting al Coliseu Poppeia:

"Nosaltres anem a l'Assuntament amb un programa: elevar el nivell cultural de les classes treballadores i portar a la pràctica un programa social". (17)

En els aspectes culturals i educatius no hi havien divergències entre els integrants de la coalició, manifestant-se tots ells partidaris de l'escola única i laica. (18)

III.2.2.- LLIGA CATALANA I CARLINS.

La Lliga es presentà com ja era freqüent en coalició amb el tradicionalisme.

La candidatura estava integrada per:

- Lluís Duran i Ventosa
- Josep Codolà i Gualdo
- Frederic Roda i Ventura
- Octavi Saltor i Soler
- Xavier Calderó Coronas
- Andreu Bausili i Sanromà
- Francesc Vendrell i Tiana
- Ferran de Segarra i de Castellarnau
- Joan Soler i Janer
- Josep Me Blanc i Romeu
- Ramón Coll i Rodés

- Antoni de Sabatés i Vila
- Josep Mª Cardona i Espunyes
- Francesca Bonnemaïson i Farriols, Vda. de Verdaguer.
- Montserrat Serra i Bellsolell de Roig-Chovar
- Frederic Amat i Arnau
- Jaume Espona i Brunet
- Francesc Guarner i Molins
- Manuel Baster i Duran
- Alfons d'Oriola Cortada i Renom
- Josep Mª Ginesta i Pons
- Alfred Dorca i Blanc
- Joan Andreu i Miralles
- Joan B. Ferrer i Estublier
- Amadeï Llopart i Villalta
- Ferran Valls i Taberner
- Concepció Sastre i Zurita
- Jaume Roure i Mondet
- Xavier Ribé i Rius
- Eusebi Llensa i Bascu
- Jaume Carrera Frexe

(19)

El 3 de desembre del 1933 s'havia celebrat un homenatge als regidors de la Lliga Catalana, en un acte grandios al Teatre Olimpia. Els diversos parlaments ja insinuaren el caire de la propera campanya electoral per les municipals. Cambó, en nom dels diputats de la Lliga al Parlament espanyol valorà les darreres legislatives com un triomf del partit, que vetllava per l'evolució favorable de l'autonomia catalana, de la qual es consideraven salvaguarda:

"La situació creada a Espanya no és una dificultat específica per a l'Estatut. El resultat de les darreres eleccions, que ha marcat una oscil·lació de peñdol terriblement accentuada, obligarà als homes de la Lliga Catalana a una tasca difícil per a atenuar els perills i les conseqüències d'aquesta oscil·lació.

Nosaltres hem predicat sempre una doctrina evolutiva i no tenim cap culpa en les fatals derivacions d'un fet revolucionari. Però nosaltres, que podriem rentar-mos les mans, per interès de Catalunya i d'Espanya farem tots els possibles per atenuar els perills d'aquesta oscil·lació i farem els possibles per evitar règims d'extremisme, tant de l'una banda, com de l'altra..." (20)

Canbó en tota la campanya defensà la mateixa tesi, la victòria de la Lliga no significaria perill de cap mena per a l'autonomia, com els acusaven les esquerres, ni per la República, sinó que eren més contraris a aquesta la FAI i Largo Caballero. Acusà també les esquerres d'imprudència i insensatesa al voler lluitar contra el govern espanyol, en un moment de consolidació de les institucions autonòmiques. Les seves prediccions foren que si guanyaven les dretes es dissoldria el Parlament Català i hi haurien modificacions en el govern català, mentre que si guanyaven les esquerres esdevindria una lluita de classes, sostinguda per la violència per acabar amb una dictadura que seria la fi de l'autonomia. (21)

D'altra banda, la victòria significaria també assolir el poder a Catalunya, més en concomitència amb l'esperit que dominava el Parlament espanyol.

Un fort suport a la candidatura de les dretes vingué de l'església i dels grups polítics afins a la doctrina social catòlica. Unió, Democràtica de Catalunya no va presentar candidatures a Barcelona ciutat, a causa de la llei de caire majoritari, però sí a altres poblacions.

La premsa catòlica insistia en demanar:

"Cada català voti per aquell partit que té més probabilitats de defensar (la llibertat religiosa, la llibertat nacional i la justícia social)..." (22)

"Si volem ser ben administrats i ben governats ens cal irremissiblement acudir a la lluita electoral i abatre el poder de les esquerres" (23)

El programa de la Lliga es presentà com una alternativa al fracàs d'Esquerra Republicana de Catalunya al municipi.

El veterà Ventosa i Clavell fou l'especialista del partit en dirigir la crítica contra l'administració esquerrana a part dels aspectes polítics de la campanya, formulats per Cambó. Els regionalistes feren circular un fullet irònic sobre el darrer ajuntament, cridant als ciutadans que volien una rectificació de la política de desprestigi i ruina a votar la Lliga.

Unes altres fulles, signades per Raimon d'Abadal, eren la formulació del seu programa municipal, en el qual hi havien alguns punts comuns amb les formulacions d'Esquerra Republicana de Catalunya.

La Lliga considerava també primordial la necessitat d'anivellar el pressupost i per aconseguir-ho

"destriar clarament la situació del municipi de Barcelona en relació amb l'Estat Espanyol i amb la Generalitat de Catalunya..."

"Cal revisar els comptes del passat... cal que es practiqui una liquidació general amb l'Estat... per a extingir les deutes de l'Exposició"

També creia necessària:

"una rígida austeritat en les despeses i fer un màxim esforç per a millorar els organismes de recaptació" (24)

Altres punts del programa municipal eren el pagament dels deutes del crèdit municipal, una política d'urbanisme amb la fixació del pla d'enllaços i el foment del turisme coma factors que ajudessin a resoldre el problema de la desocupació obrera. El desacord principal amb Esquerra Republicana de Catalunya estava en la qüestió de les finances.

La Lliga considerava bàsic no augmentar els impostos i proposava una municipalització de serveis que es concretava en :

"el dret a l'Ajuntament sobre els serveis, en l'aspecte jurídic, i en l'aspecte econòmic, a participar en els beneficis" (25)

Evidentment la Lliga no acceptava l'orientació laica d'Esquerra Republicana de Catalunya en qüestions educatives i minimitzava l'acció cultural empresa pel grup majoritari des del municipi, com pot veure's en els següents parlaments electorals:

"L'Ajuntament de Barcelona fou el primer que va demanar l'expulsió dels Jesuïtes. L'Ajuntament de Barcelona ha convertit la casa dels jesuïtes en escola municipal. A Montjuïc hi ha molts locals que haurien pogut servir per aquest objecte..."

"Un d'aquells cartells de l'ERC es refereixen al nombre d'escolars que hi havia a les escoles de l'Ajuntament quan hi governaven els homes de la Lliga i els que hi van ara són més. Allò que no diu l'Esquerra és que cap de les escoles que funciona ha estat construïda per ells, que s'han aprofitat de construccions de l'Exposició i d'establiments que foren incautats als jesuïtes" (26).

III.2.3.- EL PARTIT NACIONALISTA CATALÀ.

El Partit Nacionalista Català fundat l'any 1932 per un grup procedent d'Estat Català no s'integrà en el bloc d'esquerres a causa de "l'espanyolisme" i de la tàctica política d'Esquerra Republicana de Catalunya. (27)

La seva candidatura estava integrada per:

- Josep Mª Xammar i Sala
- Lluís Marsans i Solà
- Josep de C. Serra i Ràfols

- Joan Alzina i Olzina
- Josep Colomines i Roca
- Guifré Fujol i Ribaté
- Daniel López i Brivian
- Angel Queralt i Domingo
- Antoni Mur i Ubierno
- Antoni Homs i Ferrés
- Manuel Vilagut de Solà
- Francesca Pina Felipa
- Jaume Rodríguez Casals
- Josrdi Toll i Novellas
- Pere Soterias i Gibert
- Josep Giralt i Casadesús
- Jaume Ciurana i Vergés
- Manuel Pena i Nogueres
- Josep Jordana i Soterias
- Josep Durán i Castell
- Joan Pascual i Comes
- Ricard Usall i Puig
- Joan Vallverdú i Montserrat
- Josep Puig i Prat
- Miquel Ortiz Solsona
- Antoni Zabala i Fajals
- Joaquim Guasch i Tombes
- Joan Amades i Gelats
- Joan Vendrell i Palós
- Lluís Llobet i Sánchez

El seu programa recollia aquestes quatre aspiracions: separatisme, República, democràcia i liberalisme. Censurava l'Ajuntament per mantenir els rètols dels carrers en castellà, per la manca d'atenció als problemes dels hospitals i per la insuficiència dels grups escolars.

III.2.4.- ELS COMUNISTES.

D'entre els grups comunistes presentaren candidatures el Bloc Obrer i Camperol i le Partit Comunista Català.

La candidatura del Bloc Obrer i Camperol era:

- Joaquim Maurin i Julià
- Tomàs Tussó i Temprado
- Jaume Miravittles Navarra
- Jordi Arquer i Saltó
- Pere Bonet i Cuitó
- Daniel Rebull i Cabré
- Josep Domènch i Bastús
- Víctor Colomer i Nadal
- Ramon Magre i Riera
- Josep Sala i Gallifà
- Joan Muster i Prim
- Muri Folch i Pi
- Daniel Domingo i Montserrat
- Llibert Estartús
- Joan Albert i Molla
- Josep Capdevila i Maruque

- Salvador Serra i Jofre
- Josep Rovira i Canals
- Pau Barceló i Paix
- Antoni Ferún i López
- Josep Llis Cid
- Ramon Cot
- Ramon Torra i Torcada
- Lluís Massats i Pic
- Francesc Hernández i Garcia
- Teòfil Zazueles i Cuesta
- Eusebi Rodríguez Sales
- Josep Coll i Torrelles
- Manuel M. Julià
- Josep M. Tarafa i Hüntó. (29)

La Candidatura del Partit Comunista Català era:

- Josep del Barri Navarro
- Joaquim Pijoan i Janer
- Antoni Sesé i Artaso
- Hilari Arlandàz i Esparza
- Felip Garcia i Guerrero
- Tomàs Molinero i Andaluz
- Josep Peñalver i Barranco
- Femistocles Benito i Casado
- Joaquim Olasó i Fiera
- Empar Coloma i Clameta
- Joan Cunillera i Pagès
- Paulina Odena i García

- Vicenç Joan i Puigjaner
- Agustí Arcàs i Merlos
- Josep M. Romeu i Avanti
- Antoni Mazón i Hernández
- Maria Ricard i Soler
- Joan Vilavella i Cortés
- Francesc Albà i Barberà
- Rosa Jover i Arizeta
- Marià Camps i Rafart
- Ricard Salmann i Marcúdez
- Manuel del Caso i Duran
- Josep Mncino i Torres
- Joan Avalos i Presa
- Laureà Rodríguez i Puertos
- Salvador Llauradó i Jordana
- Pau Moyano i Arranz
- Benet Montagut i Algueró
- Josep Bernat i Gràcia
- Melcior Iza i Oagarabeitia

(30)

Ambdós es presentaven a la lluita electoral no per aconseguir unes actes de regidors, sinó sobretot per mantenir la seva política de partits de classes que no admetien el col.laboracionisme amb cap grup burgès. Centraren també els seus esforços en la denúncia contra el feixisme, concretada en l'aparició d'un manifest respecte en les diades electorals.

En un míting celebrat a la bohemia del Bloc Obrer i Camperol, Jordi Arquer atacà la política confussionista de les esquerres petites burgeses, que malgrat tenir a la mà tots els aparells de l'Estat no se'n

serviren i cediren el pas a les dretes reaccionàries. Joaquim Maurin oferí a la classe treballadora l'esperit del seu partit que havia trencat sempre amb la dependència perpetuada a través de Lerroux, Marcel·lí Domingo i Macià. (31)

III.2.5.- EL PARTIT REPUBLICÀ RADICAL

El vell Partit Republicà Radical arribava a les eleccions municipals completament desprestigiats per la política seguida pel seu cap de govern, però, era en aquells moments encara una garantia per a certs sectors de dretes en l'estabilització del règim republicà.

La seva candidatura estava integrada per:

- Lluís Matutano Casanoas
- Jose Matheu Ferrer
- Pedro Domenech Serriñana
- Federico Frigola Palau
- Pedro Ferreras Parellada
- Alejandro Bosch Catarineu
- Jaime Campmany Cortinas
- Ruperto Rodós Gómez
- Josep Mª Serraclara Costa
- Alfredo Sedó Peris-Mencheta
- Eladio Gardó Ferrer
- Mercedes Galíndez de Seevold
- Fèlix Roure Calicarte
- Fernando Fuster Fabra
- Encarnación Hidalgo de Osés.

- Luís Rufasta Banús
- Mariano García Gutierrez
- Salvador Iluch Subirana
- Luís Sisquella Oriol
- Francisco Esquerdo Grau
- Manuel Ferrándiz Nacher
- Alfonso Barba Miracle
- Manuel Mallén Garzón
- Antonio Montaner Castaño
- Juan Fich i Pon
- José Capdevila Ventosa
- Eduardo Batalla Cunillera
- Joaquin Puyuelo Sanz
- José Palau Gelabert
- Germán Riera Condal
- José Randé Vidal

(32)

El respecte al seu líder Lerroux i el seu trencament absolut amb Esquerra Republicana de Catalunya foren dues caracterisitques dominants a la campanya:

"La candidatura del Partido Radical en la política barcelonesa representa un sedante, como lo ha sido para la española el gobierno del Sr. Lerroux" (33)

"Dos fuerzas distintas quieren apoderarse de la administración de los intereses ciudadanos... La reacción por un lado, acompañada de su cohorte de favoritismos, impuestos y gabelas, concomitanCIAS y sectarismo, y el sectarismo, la intranquilidad ciudadana, el confusionismo...

Hay que hacer un alto en el camino, una vuelta a la normalidad, a la paz ciudadana, ni extremismos de derecha ni extremismos de izquierda: normalidad" (34).

El seu programa municipal estava centrat en els aspectes culturals, arrossegant una vegada més l'imatge del regidor Giner de los Ríos, per indicar una determinada orientació.

La seva professió de federalisme decimonònic els portà a criticar l'Estatut i la Llei Municipal:

"El Partido Radical es autonomista federal y no autonomista nacionalista. Los horizontes del Partido Radical son amplios y claros. El nacionalismo mira hacia dentro" (35)

III.3.- ELS RESULTATS ELECTORALS.

Els resultats donaren de nou el Govern de la ciutat a la coalició d'esquerres, com ho reflecteixen les dades següents, segons "L'Opinió", òrgan de la candidatura d'esquerres:

Esquerres	162.457
Lliga	133.885
Radicals	21.109
Comunistes	1.495
Partit Nacionalista Català	1.953
Extrema Esquerra Federal	658
Bloc Obrer i Camperol	1.964

(36)

Segons el diari regionalista el nombre de vots obtinguts pels partits majoritaris fou:

Esquerres	163.496
Lliga	133.938
Radicals	20.588

(37)

I segons "El Día Gráfico", portantveu dels radicals:

Esquerres	162.776
Lliga	133.711
Partit Radical	20.914
Partit Comunista Català	1.454

Partit Nacionalista Català	1.929	
Extrema Esquerra Federal	629	
Bloc Obrer i Camperol	1.970	
% d'Abstenció	43'12%	(38)

Les dretes s'havien desprestigiats en la seva política parlamentària i el poble s'abocà de nou vers la coalició esquerrana, hereva en part del mite de Macià. (39)

La lliçó de les municipals era clara per a la resta de l'Estat Espanyol. La coalició d'esquerres havia triomfat en 580 municipis i la Lliga en 442. Catalunya doncs recolzaria les opcions republicanes perquè eren una salvaguarda de la seva autonomia. Les llibertats nacionals anaven irreversiblement lligades a la sort de la República com ho demostraren els fets posteriors.

El dia següent de les eleccions, Companys i Pi Sunyer feien arribar a través de la ràdio un missatge a tots els barcelonins exaltant el triomf i responsabilitzant-se dels deures adquirits, a la vegada que intentaven el retorn als actes massius de caire sentimental, en convocar una visita a la tomba de Macià pel proper diumenge.

La Lliga feu balanç dels resultats electorals per mitjà de dos articles de Francesc Cambó (40), on agudament posava de manifest la dificultat de la Lliga de fer-se amb el poder a Catalunya o d'exercir de manera brillant l'oposició, a causa del règim electoral majoritari.

III.4.- LA CONSTITUCIÓ DEL NOU AJUNTAMENT.

En virtut de la nova reglamentació legal, malgrat la diferència de vots entre esquerres i la Lliga era molt més marcada la diferència d'escons i el nou consistori resultà format per:

26 regidors d'esquerres
 9 de la Lliga
 1 tradicionalista
 4 radicals

La filiació de cadascun dels regidors era la següent:

Carles Pi Sunyer.....	ERC
Jaume Serra-Hunter.....	ERC
Estanislau Duran-Reynals.....	ACR
Antoni Ventós i Casadevall.....	ERC
Antani Vilalta i Vidal.....	PNRE
Marià Martínez Cuenca.....	USC
Jaume Váchier i Fallé.....	ERC
Josep Escofet i Andreu.....	ERC
Ferran Boter i Mauri.....	ACR
Francesc Carbonell i Vila.....	ERC
Hilari Salvador i Castell.....	ERC
Vicenç Bernades i Biusà.....	ERC
Domènech Plà i Blanc.....	ERC
Emili Granier-Barrera.....	USC
Josep Gispert i Vila.....	ERC
Francesc Godó i Roc.....	ERC
Tomàs Punerola i Julià.....	ACR

Ot Hurtado i Martí.....	ACR
Benet Mori i Ballester.....	ERC
Antoni Oliva i Oliva.....	ERC
Ricard Altaba i Planuch.....	PNRE
Francesc Rosell i Muntaner.....	USC
Joan Cordoní i Fajolar.....	ERC
Josep M. Massip e Izábal.....	"
Ramon Junyent i Vila.....	"
Cristià Cortés i Lledó.....	"
Lluís Duran i Ventosa.....	LL.C.
Josep Codolà i Gualdo.....	"
Frederic Roda i Ventura.....	"
Octavi Saltor i Soler.....	"
Xavier Calderó i Coronas.....	"
Andreu Bausili i Sanromà.....	"
Francesc Vendrell i Tiana.....	"
Ferran de Sagarra i de Castellarnau.....	"
Joan Soler i Gener.....	Tradicionalista
Lluís Matutano i Casanovas.....	Radical
Josep M. Blanch i Romeu.....	LL.C
Josep Matteu i Ferrer.....	Radical
Pere Doménch i Serinyana.....	"
Frederic Frígola.....	"

(41)

La sessió pública constituent va celebrar-se el dia 1 de febrer. Jaume Aiguader com alcalde que cessava va llegir l'acta de la darrera sessió, la qual fou aprovada i tot seguit passà a ocupar la presidència el conseller de més edat, Sr. Lluís Durán i Ventosa, el qual acomiadà als regidors cessants. L'Ajuntament en ple va admetre tots els conseller electes i va quedar constituïda la Corporació.

L'acte adquiria una singular importància pel fet de complir-se segons les normes de la 1ª llei del Parlament Català que havia entrat en vigència.

La llei preveia per al millor funcionament de les assemblees la presència d'un president, càrrec que per 25 vots a favor i 15 en blanc fou ostentat pel Sr. Josep Escofet (Esquerra Republicana de Catalunya).

El següent pas fou la votació per a batlle, càrrec que recaigué sobre Carles Pi Sunyer (ERC), per la mateixa proporció de vots que l'anterior.

Proclamat l'alcalde, la propera sessió plenària celebrada el 7 de febrer es dedicà a estructurar l'organització administrativa i es procedí a la votació per a consellers-regidors, de la qual en resultaren electes els Srs:

Jaume Serra-Hunter.....	ERC
Estanislau Duran Reynals.....	ACR
Antoni Vilalta.....	ERC
Marià Martínez Cuenca.....	USC
Antoni Ventós.....	ERC
Jaume Vachier.....	ERC
Ot Hurtado.....	ACR
Josep M. Massip.....	ERC

Segons l'article 140 de la llei municipal l'Ajuntament podia organitzar comissions que havien de dictaminar sobre les seves atribucions específiques. Al cap de cadascuna d'elles es trobava un dels consellers-regidors.

Finalment quedaren organitzades les següents comissions al càrrec de:

Hisenda (ingressos, gastos i patrimonis).....Antoni Vilalta,ERC
 Cultura.....Jaume Serra Hunter, ERC
 Urbanització i Eixample.....Estanislau Duran Reynals, ACR
 Política Social.....Marià Martínez Cuenca,USC
 Serveis Públics.....Antoni Ventós, ERC
 Circulació i Política Urbana.....Jaume Vachier, ERC
 Proveïments.....Amadeu Hurtado, ACR
 Governació.....Josep Mª Massip.

L'alcalde Pi sunyer tingué al seu càrrec el departament de Pressupostos, crèdit i tresoreria.

En substitució de les antigues tinències d'alcaldia, es crearen deu delegacions de districte, encomanades a regidors que coneixien els barris i que havien sigut afegits a les candidatures per la seva popularitat, equilibrant així l'altre bloc de candidats, coneguts per les seves intervencions en la vida pública. També es posaren en marxa comissions consistorials corresponents als departaments de la Comissió de Govern i altres comissions i delegacions especials per assumptes específics.

amb aquesta organització àmplia i complexa es pretenia integrar tots els regidors a les tasques municipals, primer pas per aconseguir donar sentit a la nova legislació encaminada a canviar profundament els procediments diaris de treball del consistori.

Aquesta mateixa sessió clogué amb els parlaments de l'alcalde i els altres caps de llista. Pi Sunyer aclaria fonamentalment "no es pot fer administració pura, sinó administració de tendència" i posava damunt la taula una de les qüestions més conflictives: la política escolar i cultural, donada la poca idoneïtat de la fórmula estatutària i l'ambigüitat entre les funcions de l'Estat o de la Generalitat. (42)

Lluís Duran i Ventosa en nom de la Lliga, recordà en el seu parlament que la creació de la Comissió de Cultura l'any 1916 fou obra seva i criticà la divisió en departaments d'algunes de les delegacions.

El radical Frigola es manifestà en contra de la Llei Municipal i de la comissió de Govern i les seves atribucions, però malgrat això feu un oferiment de cooperació a l'alcalde. (43)

El Consistori acordà celebrar plè mensual per discutir els dictàmens que no haguessin estat resolts pels consellers regidors o per la comissió de Govern. (44)

Limitades doncs, les sessions obertes a una periodicitat mensual i decidides les esquerres a allunyar la discussió només política del Consistori, la vida municipal prengué un caire diferent.

CAPÍTOL III.- LES ELECCIONS DE GENER DE 1934.

NOTES :

1. La Lliga i els seus aliats havien obtingut 28 diputats, mentre que Esquerra Republicana de Catalunya i els seus aliats 27.
2. "La Humanitat", 7-1-1934.
3. "La Humanitat", 9-1-1934.
4. Segons "El Día Gráfico", 5-1-1934, sols s'hi afegiren a la llista feta per Macià els candidats Duran i Altaba.
5. "La Humanitat", 7-1-1934.
6. Citat Per Carles Pi Sunyer a Memorias de un político catalán. La República y la Guerra. Pàg, 177.
7. Idem, pàg. 178.
8. Rovira i Virgili. "La Humanitat", 7-1-1934.
9. "La Humanitat", 8-1-1934.
10. Miting de Ventosa i Calvell al casal català Prat de la Riba. Miting al teatre del Bosc amb J.Carrera, F. Bonnemaïson, F. de Sagarra, Lluís Durán i Ventosa i J. Ventosa i Calvell. "La Veu de Catalunya", 9-1-1934.

11. "La Humanitat", 7-1-1934.
12. "La Humanitat", 14-1-1934.
13. "La Humanitat", 14-1-1934.
14. "L'Opinió", 14-1-1934.
15. Declaracions de Carles Pi Sunyer a "La Humanitat", 13-1-1934.
16. "La Humnitat", 12-1-1934.
17. "L'Opinió", 12-1-1934.
18. Xirau i Palau. Mítting a la Delegació del Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra (PNRE). "L'Opinió", 13-1-1934.
19. "L'Opinió", 9-1-1934
20. "La Veu de Catalunya", 5-12-1933.
21. "La Veu de Catalunya", 6-1-1934.
22. "El Matí", 12-1-1934.
23. "EL Matí", 6-1-1934.
24. "Lliga Catalna als electors de Barcelona", "La Veu de Catalunya", 8-12-1933.

25. "La Veu de Catalunya", 3-12-1933.
26. Montserrat Serra i Cambó, "L'acte grandios de l'Olympia", "La Veu de Catalunya", 13-1-1934.
27. Així ho manifesten els seus components J. Alsina, Josep Me Xammar, Ll. Llobet... en el míting de la Bohèmia Modernista. "El Matí" 12-1-1934.
28. "L'Opinió", 9-1-1934.
29. Idem.
30. Idem.
31. Idem.
32. Idem.
33. "El Día Gráfico", 2-1-1934.
34. Idem.
35. Idem.
36. "L'Opinió", 16-1-1934.
37. "La Veu de Catalunya", 16-1-1934.
38. "El Día Gráfico", 19-1-1934.

39. Comentaris de premsa a "El Día Gráfico", 17-1-1934.
40. "A l'entorn de les eleccions", "La Veu de Catalunya", 17-1-1934, 18-1-1934.
41. "El Día Gráfico", 17-1-1934.
42. "La Veu de Catalunya", 8-2-1934.
43. "La Humanitat", 7-2-1934.
44. "La Veu de Catalunya", 28-2-1934.

CAPÍTOL IV :
LA VIDA POLÍTICA MUNICIPAL DES DEL FEBRER DEL
1934 FINS A L'AIXECAMENT DEL 18 DE JULIOL.

IV.1. L'EVOLUCIÓ DEL CONSISTORI FINS LA SEVA SUSPENSIO.

El triomf electoral de les esquerres deu convergir a tots els regidors electes en una celebració "Diada dels ajuntaments d'esquerres", convocada per Esquerra Republicana de Catalunya, el dia 11 de març de 1934, on hi assistiren representants de 750 municipis. L'Alcalde de Barcelona hi pronuncià una conferència al Palau de Projeccions on tractà de la nova Llei Municipal, en relació amb l'autonomia dels ajuntaments, que fou seguida d'un grandios banquet commemoratiu.

Però, bé i que els components del nou consistori barceloní iniciaven les seves tasques amb l'eufòria que la nova situació legal comportava, no podien imaginar que les circumstàncies els convertirien en protagonistes d'una de les situacions més crítiques que visqué l'Ajuntament, closa per la mesura límit de la suspensió, arrel dels fets del 6 d'octubre.

La Comissió de Govern assumí la seva responsabilitat executiva sense haver-se d'enfrontar continuament amb debats polítics, que es reservaven a aquelles qüestions de tipus general, relacionades amb la dinàmica municipal.

L'oposició de regionalistes i radicals fou molt diferent en els dos casos i representava un fil de continuïtat amb les actituds mantingudes anteriorment. El cap de la Lliga, Lluís Durán i Ventosa, estava ben avesat al treball municipal i la seva oposició fou sempre respectuosa i correcta, mentre que el paper de "personatges de comèdia", segons paraules del propi batlle (1) el representaren de nou els radicals que atacaren sistemàticament les propostes i recordaren les desavantatges en que els havia col·locat la Llei Municipal.

Una de les primeres tasques que s'emprengué fou l'elaboració d'un nou pressupost. Tot el mes de febrer una comissió es dedicà a l'estudi de la proposta que calia presentar al ple. La filosofia que inspirà el projecte partia d'uns pressupòsits semblants als que havien produït crisis consistorials al darrera consistori: reducció de les despeses a partir de la reducció de les plantilles. L'Ajuntament tenia 6.254 empleats amb un pressupost de 22'5 milions i amb una diversitat de situacions que abastava 108 tipus de sous, amb l'escandalosa variant de 24.000 a 1.200 ptes, anuals.

Aquesta realitat demostrava que seguia sent realitat el que s'havia fet popular a l'anterior ajuntament:

"(el problema) de los funcionarios municipales que existen, de los que no existen, de los que trabajan, de los que no trabajan, de los que entran i de los que no han entrado nunca" (2)

En el nou pressupost no s'inclouïen les 300 places vacants de funcionaris i sols es cobrien les estrictament necessàries. La Lliga criticà de nou aquesta mesura, controvertida per la susceptibilitat amb que podia ser rebuda per gran part del funcionariat.

En el ple extraordinari que se celebrà el 22-3-1934, l'Esquerra presentà el pressupost que fou defensat per Carles Pi Sunyer i Jaume Serra Hunter, mentre la minoria de la Lliga (Andreu Bausili i Octavi Saltor) i els radicals (Pere Domènech) demanaven un ajornament del debat. En comentar-se l'apartat destinat a Instrucció Pública, on es destinaven un total de 125.978.296'48 ptes., Saltor anuncià el propòsit de la Lliga de votar en contra de totes les partides per no estar d'acord amb l'orientació esquerrana en les realitzacions culturals municipals. (3)

Malgrat l'oposició el pressupost tirà endavant, però calia trobar una fórmula que permetés eixugar la Deuta Municipal que abastava l'escandalosa xifra de 863 milions. Les gestions creditícies a la Banca donaren resultats negatius, de manera semblant al que havia passat amb els intants de la Generalitat. Finalment s'aconseguia l'aprovació, l'11 de juny, d'un Pressupost Extraordinari de Crèdits, amb l'emissió de títols de Deute Públic, que foren acceptats per la majoria d'acreedors.

Una altra de les qüestions conflictives que visqué l'Ajuntament es relacionà amb aspectes circulatoris. El regidor Jaume Vacchier impulsà la modernització de la senyalització urbana, omplint la ciutat de senàfors, línies pintades... mesures que foren motiu de gresca popular, però no tot es limità als aspectes humorístics. La concessió de noves línies d'autobusos involucrà seriosament l'honestitat d'alguns regidors d'esquerra Republicana de Catalunya, arribant-se a enfrontaments greus entre el propi alcalde i Vacchier. Una empresa havia promès feina a militants d'ERC si pressionaven perquè els hi donessin la concessió.

L'enrarament de l'ambient municipal es veia atenuat pel caràcter conciliador dels actes de tipus cultural que permetien la participació amical de tot el consistori. Cal destacar en aquest aspecte la inauguració del Museu instal·lat al Palau Nacional de Montjuïc, L'Exposició de Primavera, els Jocs Florals, el Congrés de Metges de Llengua catalana, l'homenatge a Pau Casals, la visita de Maria Montessori...

Les obres de restauració de la Plaça del Rei, les Drassanes i l'Hospital de la Santa Creu foren una fita important en la recuperació del patrimoni arquitectònic.

Però aquests actes no impedièren ignorar el transfons de la situació política espanyola durant tot l'any 1934 i la crisi del Parlament Català oberta a prel de l'aprovació de la Llei de Contractes de Conreu.

En el moment de començar-se a discutir aquesta llei, el 18 de gener, la Lliga ja s'havia retirat del Parlament, i fins el moment de la seva aprovació el 12 d'abril, les forces conservadores havien estat preparant un pla d'acció encaminat a desprestigiar i anul·lar l'acció d'Esquerra Republicana de Catalunya en favor de la pagesia i en contra dels interessos dels grans propietaris.

Aquests s'aglutinaren entorn el Institut Agrícola Català de Sant Llàidre i coincidiren amb els sectors més retrògrads de la Lliga, que arribaren a desvincular-se d'aquesta i a fundar el grup Acció Popular Catalana.

El conflicte català es traspassà a Madrid, pel recurs que el govern central presentà davant el Tribunal de Garanties Constitucionals, el qual dictà la incompetència del Parlament Català per legislar sobre política agrària. Amb aquesta sentència s'endevinava ja un estret lligam entre els interessos d'una classe i les limitacions a les atribucions autonòmiques. La decidida voluntat dels parlamentaris d'Esquerra Republicana de Catalunya i els nacionalistes en no acatar la resolució del Tribunal de Garanties Constitucionals, junt amb la delicada situació social, contribuïren a iniciar la fase més delicada del conflicte, on s'hi jugava la continuïtat de l'autonomia.

El malestar social havia influït en la dinàmica interna de tots els partits, en haver-se de repentejar les tàctiques, davant la intolerància de la dreta.

Dins el PSOE, la fracció encapçalada per Largo Caballero, amb el suport de la UGT, triomfà sobre el moderantisme predicat per Prieto i Besteiro. Una part dels republicans radicals, dirigits per l'historic Martínez Barrio, es separaren del partit i fundaren Unión Republicana per intentar desmarcar-se de la política dretana de Lerroux, aliat amb el govern inclús en la repressió.

La CNT continuava sumergida també en la seva crisi. Peiró fundà el Partit Sindicalista en un intent d'apropar-se a les forces que seguien les vies parlamentàries, sense deixar l'essència revolucionària dels cenetistes, però no aconseguí aplegar tots els militants sindicalistes desvinculats de la FAI.

L'esquerra marxista continuava fragmentada. Alguns grups reberen en el seu si a cenetistes sindicalistes, allunyats de les pugnes internes de la seva sindical. Però la seva incidència continuava essent mínima i no aconseguïen fer-se un forat entre els nacionalistes d'esquerra que encara es mantenien afiliats majoritàriament en els grups de tipus reformista.

Dins l'Esquerra Republicana de Catalunya, els enfrontaments entre les dues fraccions, anomenades democràtica i independentista-feixistitzant, contribuïren a donar sensació de debilitat al govern Companys, davant al decidida ofensiva de les forces dretanes. A la mort del Conseller de Governació, Joan Selves, Companys es veié obligat a oferir aquest càrrec a Josep Dencàs i el de Cap d'Ordre Públic a Miquel Badia,

augmentant així la influència d'Estat Català justament en aquells llocs claus en cas d'haver d'oferir resistència al govern central.

El 2 d'octubre queia el govern Samper i Lerroux passà a dirigir el nou gabinet, amb una composició molt favorable a la CEDA.

La lentitud en el traspàs de serveis i sobretot en el traspàs de recursos, que ja s'havia fet evident des del triomf de les dretes al novembre del 33, ara era temuda de forma més escandalosa.

Quan els socialistes, secundats per Aliança Obrera, declararen la vaga general a tot l'Estat Espanyol, els partits republicans catalans conscients de la retallada que s'imposava a la incipient autonomia, secundaren la crida. La lluita de classes es veia de nou barrejada amb les reivindicacions autonòmiques i la Generalitat havia de respondre a la situació, doncs amb la seva actitud decidida des del conflicte creat arrel de la Llei de Co. de C. havia contribuït a crear un ambient de franca oposició al govern central. (4)

En aquestes circumstàncies, l'ajuntament adoptà una actitud de fidelitat amb la Generalitat.

El vespre del 5 d'octubre es reuniren l'alcalde i els regidors i s'entrevistaren amb els parlamentaris reunits a la Generalitat. Es feien preparatius per als fets a esdevenir, ja que es portaren armes i matalassos a l'edifici consistorial.

Al dia següent, a les 8 del vespre, Companys proclamava l'Estat Català dins la República Federal Espanyola. Després d'aquest gest es reu-

ní la Comissió de Govern Consistorial per discutir una proposta de la majoria d'adhessió al nou govern català defensada pel propi batlle. La Lliga s'hi oposà perquè considerava el procediment inadequat per obtenir l'autonomia. Finalment fou aprovada per 22 vots a favor i 8 en contra. Els radicals no assistiren a la sessió. Amb el "Visca Catalunya" de Pi Sunyer es donà per aixecada la sessió.

La revolta de la Generalitat provocà la immediata intervenció militar de les forces del govern central, davant les quals la Generalitat no tenia mitjans ni tan sols per a defensar-se uns dies. A la mateixa matinada, la Generalitat i l'Ajuntament, es rendiren mentre era reprimint el moviment vaguístic i sofocats alguns reductes de resistència aïllats.

Un cop els militars es feren amos, l'alcalde i els regidors foren detinguts excepte els de la Lliga ja que el mateix Pi Sunyer va dir que s'havien oposat a la rebelió, i traslladats al vapor "Uruguay" que fou la seva presó fins a la celebració del judici per sedició. Malgrat el recurs que interposaren per no ser jutjats per l'autoritat militar (5) restaren empresonats en el vaixell Uruguai fins el 23 de febrer que se'ls deixà en llibertat provisional sota fiança. (6)

Amb la declaració de l'estat d'excepció, les institucions autònmes de Catalunya es veieren suspeses i l'Estatut deixà d'estar en vigor. S'obria una nova i dura etapa per a Catalunya.

IV.2.- LES REPERCUSIONS DEL 6 D'OCTUBRE A L'AJUNTAMENT BARCELONÍ.

La declaració de l'estat de guerra donava el poder al general Batet, com a Capità General de Catalunya. Al davant de la Generalitat, s'hi posà el Coronel Jiménez Arenas i la direcció de l'Ajuntament s'encomanà al tinent coronel d'Intendència José Martínez Herrera, que el mateix dia 7 es possessionava de l'alcaldia, rebent la visita dels regidors de la Lliga i del Partit Republicà Radical, nous suports de la política catalana.

L'endemà després d'assegurar-se del proveïment de la ciutat pel normal funcionament dels mercats i l'escorxador, el Sr. José Martínez s'entrevistà amb el General Batet acompanyat dels regidors Duran i Ventosa (Lliga) i Josep Matheu (Partit Radical). El capità general informà a la premsa de la dissolució de l'Ajuntament per ordre del govern de la República, així com de la de les altres institucions autonòmiques. El parlament vegé dissolt tota la seva activitat i amb la suspensió de la llei de Contractes de Conreu el 23 d'octubre, el poder del Capità General es significà per damunt de cap altre. La presidència accidental del Parlament de Catalunya va recaure en el vice-president membre de la Lliga, Antoni Martínez Domingo.

Aquest parèntesi en el funcionament institucional afectà no solament a Barcelona, sinó a tot Catalunya. Més de 100 ajuntaments foren dissolts i en coincidir amb els més grans, resultà que la situació d'anormalitat era patida per un 92% de la població catalana (7).

Catalunya passà doncs a dependre en la seva totalitat d'un Governador General, el coronel Jiménez Arenas, (fins al mes de maig de 1935) que tenia la facultat de fer i desfer en la vida local, de poder suspendre ajuntaments, destituir alcaldes i nomenar Comissions Gestores. (8)

La sort de la Generalitat i de l'Ajuntament quedà decidida en aprovar-se la llei de règim transitori per Catalunya, i ésser nomenat responsable municipal el senyor Pich i Fon, que des d'aleshores actuà com si fós alcalde de la ciutat, i arribà fins i tot a signar com a tal algunes declaracions. (9)

Però la situació d'anormalitat no podia mantenir-se indefinidament. No sols eren els implicats en els fets independentistes els qui demanaven la normalització, insistint en el fet que un error polític no podia fer trontollar unes institucions, sinó que el mateix argument també era esgrimit pels regionalistes, els quals, una vegada allunyada l'Esquerra de l'àmbit polític, s'apressaren a ser l'alternativa de poder a Catalunya.

Els partits catalans des de la premsa restablerta (10) es preguntaven què quedava de l'Estatut i temien la convocatòria d'eleccions municipals paral·lelament a la resta d'Espanya, amb les garanties constitucionals suspeses.

La Lliga que veia en l'ocasió un moment inajornable per a exercir el poder exposà el problema en el Congrés, i va qualificar d'il·legal la situació catalana (11).

El mes de maig Pich i Fon era nomenat Governador General de Catalunya i procedia a restablir, de manera molt especial, la Generalitat i l'Ajuntament barceloní.

El dia 1 de maig quedava restablert el Consell de La Generalitat, integrat per dos consellers de la Lliga, dos radicals i dos membres de

la CEDA, nomenats directament per Pich i Pon. Mentre un decret signat pel mateix (28-4-1935) procedia a la reorganització de l'Ajuntament.

Pich i Pon es posà en contacte amb l'anterior alcalde, Carles Pi Sunyer, ja en llibertat condicional, per consultar-li si els regidors destituïts d'Esquerra Republicana de Catalunya acceptarien formar part del futur consistori en cas que fossin designats. Sembla que aquesta gestió es degué, en part, a l'interès de la Lliga, en reanudar la vida consistorial amb tota la possible aparença de normalitat (12). Però Esquerra Republicana de Catalunya i Acció Catalana acordaren no participar en el nou consistori per no ajustar-se a la Llei Municipal i aquest quedà exclusivament integrat per homes de dretes: radicals, Lliga, agraris (Viza), carlins (Soler Janer) i liberals demòcrates (Roviralta) (13).

A la sessió constituent (14), en la qual es procedí com preveia la Llei Municipal de Catalunya, fou votat alcalde Pich i Pon, i Consellers-regidors els senyors:

Ulled.....	Partit Radical
Coll i Rodes.....	Lliga
Viza.....	Agrari
Codolà.....	Lliga
Garrero.....	Partit Republicà Radical
Bausili.....	Lliga

Quedaren dues conselleries en blanc i fou elegit per president de l'Assemblea el senyor Calderó. (15)

Represa la votació en la sessió pública del dia nou de maig foren elegits els senyors Jaumar de Bofarull i Santacana i Roman com a consellers-regidors. S'acordà celebrar els plens municipals cada tres mesos, mentre la Comissió de Govern es reuniria setmanalment.

Pocs dies després (27-5-1935) començava el procés contra el govern de la Generalitat, que acabà amb la sentència de 30 anys de presó contra Companys i la resta de Consellers.

En aquests moments ja començaven a manifestar-se símptomes de debilitat o desgats de les dretes, amb canvis de govern i caiguda espectacular de la influència radical, deguda, en gran part, a l'afer de l'estraperlo.

Així la relació del nebot de Lerroux amb l'afer dels jocs d'atzar il·legals va afectar notablement la imatge pública dels radicals, que a conseqüència d'això quedaren desplaçats dels llocs de govern, amb un progressiu ascens de la Lliga, que obtingué els governs de la Generalitat, sota la presidència d'Ignasi Villalonga i Fèlix Escalés.

A nivell municipal la crisi suposà substancials canvis. En la sessió de la Comissió de Govern del vint-i-nou d'octubre, Pich i Fon dimitia de tots els seus càrrecs municipals (16) i passava a ser batlle provisional el senyor Jaumar de Bofarull.

Malgrat que la vida municipal intentés prosseguir amb normalitat (durant el mes de novembre s'aprovaren els pressupostos (17)), la crisi no estava tancada. Les tensions entre els partits ajornaren

l'elecció d'alcalde, ja que consideraven els regionalistes la poca significació d'una elecció feta per regidors no votats per sufragi popular sino elegits governativament (18). Les tensions desembocaren en la sortida dels consellers de la CEDA, que foren substituïts governativament per simpatitzants regionalistes. La nova situació afavorí el nomenament de Ramon Coll i Rodes per alcalde de la ciutat, votat per 25 regidors del nou consistori.

Amb aquest fet la Lliga quedava com a únic partit rector de la ciutat.

El nou alcalde prengué possessió el 25 de desembre de 1935. A la mateixa reunió s'havia previament procedit a l'elecció de consellers-regidors, que resultaren ser els senyors: Codolà, Bausili, Sagarra, Roda i Ventura, Amat, Ulled, Viza, Ferrero.

Per fi la Lliga arribava a l'exercici del poder municipal, en l'etapa republicana, aïllant els radicals que amb el deteriorament que patien a causa de l'afer Strauss foren allunyats dels seus càrrecs i únicament es mantingueren en els seus llocs respectius els militants no directament implicats.

Per justificar la seva ocupació del consistori, la Lliga al·ludia a "procediments" democràtics, de respecte e les essències de la llei municipal catalana i de la voluntat del cos electoral (19), tot callant el fet de que aquells que van obtenir més vots que la Lliga en les darreres municipals romanien allunyats dels seus càrrecs i alguns empresonats.

La maniobra de la Lliga excità a les esquerres, però aquestes es mantingueren fermes en l'acord de no cooperar amb l'Ajuntament fins a la seva normalització.

També entre l'ambient del magisteri es deixà sentir una onada d'indignació. Les institucions educatives municipals apareixien desvinculades totalment de les darreres maniobres polítiques, però sí eren receptores de totes les mesures repressives que havia comportat el "règim d'excepció". La Federació Nacional de Mestres de Catalunya contemplava amb ironia l'intent de normalitat municipal, sense que es manifestessin signes positius cara al total restabliment de la normalització escolar.

I en aquest sentit expressaren el seu parer:

"Durant tot aquest temps la vida universitària ha estat minsa, el Patronat Escolar ha vist suspeses les seves activitats i els Consells Regionals no han pogut planejar cap projecte de millora en la cultura popular. Hem perdut un temps embolicats entre els informes dels Comisarios. El resultat a favor de l'Escola Nacional, nul. S'ha sembrat al seu entorn una atmòsfera de desconfiança.

Si hem d'entrar a la normalitat de la vida ciutadana nosaltres demanem el restabliment de tots aquests organismes de la cultura a Catalunya, en concordància amb la Constitució de la República. Més importància que restituir al seu lloc un Ajuntament suspès governativament i obrir centres polítics, la té la restitució a l'activitat les institucions de l'ensenyament suspeses pel caprici ministerial. Ni damunt de llurs finalitats, ni damunt dels seus homes

no s'ha pogut aixecar cap procés. Només hi ha posat el peu damunt la passió política.

I la normalitat ja d'ésser, precisament això: El bandejament de la passió política com a instrument de govern". (20)

IV.3.- EL RESTABLIMENT DE L'AJUNTAMENT CONSTITUCIONAL DESPRES DE LA VICTORIA DEL FRONT POPULAR.

Un nou tomb a la vida política municipal esdevingué en obtenir la coalició d'esquerres la victòria de les eleccions legislatives de febrer del 1936.

La polarització de dretes-esquerres i l'ambient d'oposició violenta generat durant tot el bienni negre havien impulsat un canvi d'orientació en la tàctica dels partits, en el moment en que havia de decidir-se de nou l'hegemonia de determinats interessos en la composició de les corts espanyoles.

El govern del centrista Portela Valladares arribà al poder a finals d'any amb el compromís de disoldre les Corts i convocar eleccions legislatives. La dissolució es feu el 7 de gener i la convocatòria pel sufragi quedà fixada pel 16 de febrer. En aquest temps limitat, dretes i esquerres hagueren d'organitzar les seves candidatures i arrodonir les aliances ja pactades amb anterioritat.

Després de la desfeta del 6 d'octubre les forces d'esquerra ja havien donat passos importants cara a l'acció unificada.

Entre els grups comunistes, el procés d'unificació anà més enllà d'una estratègia electoral de resistència davant les dretes. L'Esquerra Comunista i el Bloc Obrer i Camperol convergiren en un nou grup, el POUM (Partit Obrer Unificat Marxista) (setembre de 1935), al mateix temps que s'anava definint l'aplicació a Espanya de la tàctica front populista derivades dels debats del 7^è Congrés de la Internacional Comunista.

Altres partits comunistes i socialistes (Unió Socialista de Catalunya, Federació Catalana del PSOE, Partit Comunsita Català, Partit Català Proletari) havien de convergir, encara que més tard, en un partit nou, el PSUC (Juliol del 36), dins del qual hi destacà la presència dels membres de la Unió Socialista de Catalunya, que hi aportaren les seves orientacions catalanistes.

Pel juliol del 1935, Esquerra Republicana de Catalunya, Acció Catalana, Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra i Unió Socialista de Catalunya havien creat el Comité d'Enllaç, primer pas per a la coacció, orientant les seves reivindicacions cap a la consecució de l'amnistia, coincidint amb Aliança Obrera.

El Primer Comité Electoral fou format per representants d'aquells partits i més tard s'amplià amb la presència dels següents grups: Partit Republicà d'Esquerra, Unió de Rabassaires, PCUM, Partit Català Proletari i Partit Comunista Català, constituint el Front D'Esqueres, equivalent amb el Front Popular a nivell d'estat espanyol. (21)

El programa ideològic s'elaborà bàsicament a partir de l'orientació d'Esquerra Republicana de Catalunya, que també digué la última paraula respecte als integrants de la candidatura, provocant-se serioses discussions a l'hora d'incloure comunistes a les llistes. L'hegemonia d'ERC dins el Front pot valorar-se amb la proporció dels seus militants a la llista (22 de 41)(22).

Els membres del govern de la Generalitat, empresonats, foren prèviament consultats pel propi Pi Sunyer i inclosos en la llista que encapçalà Companys.

El programa tenia un fil clar de continuïtat amb l'orientació del primer bienni republicà, catalanista i republicana, i incidia en aspectes conjunturals, com l'amnistia i el restabliment de les llibertats autonòmiques.

Malgrat la censura i la prohibició d'actes massius, el clima electoral des de les esquerres fou acuradament aconseguit en conferències i actes. La campanya tendia a evitar l'abstenció i a demostrar les fatals conseqüències de l'apoliticisme.

Entre l'ambient del magisteri oficial català, lligat a la Federació es despertà una forta activitat en favor de la participació i en defensa dels candidats de les esquerres:

"Mestre, despulla't de la teva passivitat envers els problemes polítics. Pensa que l'esdevenidor de l'Escola gira entorn de la política... Tot menys romandre en un apoliticisme suïcida i denigrant." (23)

Entre els mestres que es presentaren per diputats hi figurava el nom de Marcel·lí Domingo, primer ministre de Instrucció Pública de la República, vinculat a la Federació de Mestres de Catalunya. "En Domingo ha d'ésser el candidat dels Mestres per damunt de tots els partidismes", es deia.

Hi figurava també Miquel Santaló, professor de l'Escola Normal, en Josep Mascort, mestre de Vilanna i en Josep S. tís, mestre de Torroja. Una vegada més els principis de solidaritat professional s'argumentaven com a defensa no sols del mestre, sinó de l'escola nacional, de la qual sols els mestres en podien parlar amb ple coneixements.

Les forces conservadores catalanes es conjugaren en el Front Català d'Ordre, l'eix del qual fou la Lliga que de nou es decantà cap a la dreta oblidant la política centrista i conciliadora que havia desenvolupat en totes les institucions catalanes l'any 1935 i la seva desvinculació dels sectors més regressius del partit fundadors d'Acció Popular Catalana i combatius defensors de la gran propietat.

Si les esquerres retreien a la Lliga la seva aliança amb la repressió, aquesta acusava els republicans catalans de ser els responsables de la pèrdua de l'autonomia i la seva voluntat de dirigir el país cap aventures revolucionàries ruïnoses.

El triomf de les esquerres fou rotund a tot Espanya. El poble havia copsat l'esterilitat de l'anterior bienni. A la circumscripció de Barcelona la Lliga fou superada en 100.000 vots. Aquest fracàs la portà a reconsiderar la seva aliança amb els grups essencialment dretans, seguint la seva habitual tàctica oportunista, i es decidí a jugar netament el joc parlamentari, al marge de qualsevol intent insurreccional.

Esquerra Republicana de Catalunya sortí enfortida de la consulta com a partit, ja que es reincorporaren a ella els escindits de l'any 1933 i els grups federals. La tendència democràtica s'imposà a l'encapçalada per Dencàs que fou marginat del govern de la Generalitat. Estat Català es retirà del partit i junt amb altres grups independentistes, com Nosaltres Sols i el Partit Nacionalista Català, inicià una dinàmica únicament separatista.

Azaña, des de Madrid, i Companys, des de Catalunya, havien d'encarregar-se de redreçar la República segons els principis que havien dut a la seva proclamació.

Tots els organismes de govern desplegaron una intensa activitat en els primers dies, a fi de retornar a la normalitat constitucional.

El nou Govern Republicà donà tot seguit el càrrec de Governador de Catalunya a Joan Moles, home de confiança que substituï al regionalista senyor Escalas el mateix 17 de febrer, tot esperant la immediata resolució del plet català i la tornada del govern popular de la Generalitat, encara empresonat.

La llei del 2 de gener del 1935 que disolgué les institucions autonòmiques encara estava vigent. Calgué un decret del Govern de la República (26-2-1936) perquè el Parlament, peça essencial de la política catalana, recuperés la seva normalitat.

Per d'altra banda, el Tribunal de Garanties Constitucionals, aplicava la immediata amnistia al govern de la Generalitat.

El nou governador es lliurà decididament a la restitució dels ajuntaments destituïts després del 5 d'octubre (24), tasca en la que fou secundat pels partits dretans, els representants dels quals presentaren la dimissió de llurs càrrecs obtinguts sense el recolzament del vot popular. Així ho feren els regidors regionalistes i radicals de Barcelona, i l'alcalde governatiu senyor Coll i Rodes, el qual presentà la dimissió al secretari de la Generalitat.

Carles Pi Sunyer es possessionava tot seguit de l'alcaldia de Barcelona i manifestava com aquest fet era una de les primeres conseqüències per a la ciutat de la victòria del Front Popular. (25)

El mateix dia se celebrà una reunió de la Comissió de Govern per a procedir a la reorganització de la vida política municipal. (26)

El cartipàs es refà definitivament en la sessió municipal del dia 30 de març. Destituïts els regidors tal i com ho exigien els resultats de les municipals de gener del 34, les úniques modificacions foren les dimissions en el si de la Comissió de Govern del senyor Massip (elegit diputat a Corts) i del senyor Vilalta (representant del Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra del qual s'havia separat). Els substituïren els senyors Hilari Salvadó i Josep Escofet, elegits per votació secreta. A la mateixa sessió es procedí a la votació de president de l'Assemblea, en resultà el senyor Carbonell.

Aquest serà doncs el consistori que assistirà a l'aixecament militar antirepublicà del 18 de juliol de 1936, fet que d'immediat no comportà cap canvi en la vida municipal, ara lligada més que mai a la sort de l'autonomia catalana.

En el breu període que va des del febrer del 36 fins el juliol, Catalunya fou qualificada com "l'oasi republicà", en contraposició a la "primavera tràgica" de la resta de l'Estat, que no es mantenia al marge de les violentes lluites socials a la majoria dels països europeus, immersos en una profunda crisi econòmica i ideològica.

Les explicacions que s'han donat a aquest tret diferenciador català apunten en el sentit de l'existència d'una voluntat participativa

de tots els partits polítics catalans en la tasca de reconstrucció autonòmica i en la mínima incidència de l'extrema dreta que iniciava ja en altres indrets l'aprenentatge de la violència feixista.

CAPÍTOL IV.- LA VIDA POLÍTICA MUNICIPAL DES DEL FEBRER DE 1934 FINS
A L'AIXECAMENT DEL 18 DE JULIOL.

NOTES :

1. L'ambient municipal queda ben reflexat en les memòries de Carles Pi i Sunyer.
2. Aquesta frase la pronuncià Domènec Bellmunt a "La Rambla" i és recollida a l'obra de Carles Pi Sunyer.
3. "El Día Gráfico", 21, 23-3-1934.
4. El Diari de Sessions del Parlament Català relata amb tota minuciositat els fets que precediren a la revolta del sis d'octubre, però pel sentit del nostre treball, ens ajustem únicament a les repercussions dels aconteixments en la vida del municipi.
5. "La Veu de Catalunya", 24-10-1934
6. "La Publicitat", 24-2-1935.
7. Segona càlculs de Pi Sunyer a l'obra citada.
8. "La Publicitat", 27-2-1935.
9. "La Publicitat", 7-1-1935.

10. La premsa havia sigut censurada immediatament després de la suspensió de les institucions. "La Publicitat" desapareixia des de l'onze d'octubre, així com també l'Esquetlla de la Torratxa", "L'Opinió", "La Humanitat", "El Diluvio", "La Rambla" i "Solidaridad Obrera".
11. "La Publicitat", 7-1-1935.
12. "La Veu de Catalunya", 1-5-1935.
13. "La Veu de Catalunya", 10-5-1935.
14. "La Veu de Catalunya", 7-5-1935.
15. "Gasetta Municipal de Barcelona", 13-5-1935.
16. "la Veu de Catalunya", 30-10-1935.
17. "La Veu de Catalunya", 20, 21-11-1935.
18. L'ajornament fou proposat per Xavier Calderó, "La Veu de Catalunya", 17-11-1935.
19. Segons "la Veu de Catalunya", 25-12-1935, l'electorat donà 134.000 vots als consellers municipals que ahir constituïren el govern de la ciutat"
20. "EL Magisteri Català", 19-12-1935.
21. Segons explica Carles Pi Sunyer en les seves memòries ERC posà molt èmfasi en rebutjar la denominació de Front Popular per les se-

ves connotacions, que els hi semblaven no correspondre amb la realitat social catalana.

22. Segons Carles Pi Sunyer en l'obra citada, dels integrants de la candidatura, 22 d'ERC, 2 del Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra (PNRE), 2 Unió de Rabassaires, 4 de USC, 3 de partits socialment avançats i 4 persones o bé de prestigi a comarques o bé incloses per compromissos amb els grups republicans espanyols.

23. "EL Magisteri Català", 6-2-1936.

24. J. Moles signà el 17 de febrer un decret de la Generalitat pel qual tornava en els seus càrrecs als regidors i batlles d'elecció popular. "La Veu de Catalunya", 18-2-1936.

25. "La Veu de Catalunya", 18-3-1936.

26. "Gasetta Municipal de Barcelona", 24-2-1936 a 16-3-1936.

QUARTA SECCIÓ :

LA COMISSIÓ DE CULTURA DE L'AJUNTAMENT
DE BARCELONA.

CAPÍTOL I :
FUNCIONAMENT DE LA COMISSIÓ DE CULTURA.

1.1.- COMPOSICIÓ I ATRIBUCIONS.

Coneguts els resultats electorals de la consulta del 12 d'abril, la proclamació de la República a la ciutat de Barcelona i la constitució del nou consistori es feu quasi immediatament. La mateixa tarda del dia 14 els regidors electes prengueren possessió dels seus càrrecs i inauguraren la sessió constituent.

La Comissió de Cultura fou considerada permanent i integrada per 10 regidors. Respecte a les seves atribucions, cap modificació essencial la diferenciava del que s'havia establert en el moment de la seva creació. Cal recordar que ni en els set anys de dictadura hi havien hagut variacions, doncs la repressió afectà sobretot l'Assessoria Tècnica que, malgrat no desapareixés, va veure's privada dels seus responsables, en el context general de depuració de personal que hi hagué al municipi.

Així, de la mateixa manera que l'any 1916, el municipi, a través de la Comissió de Cultura havia d'encarregar-se de la instal·lació, dotació de material i gestió administrativa i tècnica de les escoles nacionals, grups escolars i escoles municipals (1).

Competia també a la Comissió el manteniment d'altres institucions educatives -Escoles d'Arts i Oficis, Escoles de Deficients, Escoles de Labors i Oficis de la Dona- encara que la seva existència fós de caràcter voluntari i no per obligatorietat legal.

Altres atribucions eren l'Escola de Música, les biblioteques, cantines escolars, jardins d'infants, Escoles del Bosc, Arxiu Històric i les seves publicacions, exposicions d'art, i el foment de les activitats culturals en general. A partir de l'any 1920, la Banda Municipal havia passat a dependre també de la Comissió de Cultura.

Les Juntes Autònomes -Junta de Ciències, Junta de Museus i Junta d'Exposicions- funcionaven amb caràcter autònom, però estaven estretament vinculades a la comissió.

Els nous components de la Comissió de Cultura traduïen la correlació de forces polítiques en el si del consistori amb l'hegemonia d'esquerra Republicana de Catalunya. La formaven els senyors:

Joan Casanovas.....	Esquerra Republicana de Catalunya
Joaquim Ventalló.....	" " " "
J. Armengol.....	" " " "
Josep Xirau.....	" " " "
Enric Sanchez.....	" " " "
Felip Solà.....	Derecha Liberal Republicana
Joan Grissó.....	Partit Republicà Radical
Josep Jové.....	(UGT) Unió Socialista de Catalunya
Ferran de Sagarra.....	Lliga Regionalista
Josep Pellicena.....	" "

Els organismes depenents del Ministeri d'Instrucció Pública seguien vigents i s'anomenaren als regidors que en formarien part.

Josep Xirau, Ferran de Sagarra i Felip Solà foren proposats per a formar part de la Junta Provincial d'Instrucció Pública; i els Srs. Xirau i Solà formaven també part de la "Junta Local de Primera Ensenyanza".

Les crisis municipals anaren modificant els components de la Comissió però es van resoldre amb el manteniment sempre de la majoria d'Esquerra Republicana de Catalunya.

Després de la reorganització del cartipaç municipal provocada per la dimissió del seu càrrec de tinents d'alcalde dels senyors Rafael Campalans, Joan Lluhí i Amadeu Aragay, en ésser elegits diputats a Corts, el senyor Joan Casanoves deixà de foemar part de la Comissió, fou substitutit per Ramon Marlés (ERC). Enric Sánchez passà de la Comissió de Cultura a la de Governació.

No hi hagueren modificacions fins arribar la crisi d'abril del 32, solucionada en refermar-se l'aliança entre Esquerra Republicana de Catalunya i el Partit Republicà Radical.

Formaren part de la nova Comissió de Cultura:

Pere Comes.....	Esquerra Republicana de Catalunya
Joaquim Ventalló.....	" " " "
Josep Xirau.....	" " " "
Josep Jové.....	Unió Socialista de Catalunya
Josep Pellicena.....	Lliga Regionalista
Frederic Brassó.....	" "
Felip Solà Cañizares.....	Derecha Liberal Republicana
Joan Grissó.....	Partit Republicà Radical

(3)

El 5 d'octubre dimitia de la presidència de la Comissió Pere Comes, per haver estat nomenat conseller de la Generalitat, i fou substituït pel nou tinent d'alcalde d'ERC, senyor Joan Casanellas (4), el

qual deixà el seu càrrec el 2 de desembre de 1932, en haver estat elegit diputat al Parlament i fou substituït pel senyor Antoni Vilalta, fins aleshores tinent alcalde responsable de Governació, Poc més tard ocupà la Presidència de la Comissió, Joaquim Ventalló (5)

Des de l'aprovació de la Llei Municipal la Comissió tingué més maniobrabilitat a causa del nou funcionament del Consistori que deixava en mans del Consell de Govern decisions que abans calia prendre en sessió plenària.

Les seves atribucions no variaren, sols es modificà en part el seu nom. La Comissió passà a denominar-se Conselleria de Cultura (gener a juny 1934) o Conselleria Regidora de Cultura (1935).

Després de les eleccions de 1934 formaren la Comissió els senyors:

Francesc Carbonell.....	Esquerra Republicana de Catalunya.
Cristià Cortés.....	" " " "
Benet Mori.....	" " " "
Francesc Rosell.....	Unió Socialista de Catalunya
Lluís Durán i Ventosa.....	Lliga Regionalista
Octavi Saltor.....	" "
Frederic Frigola.....	Partit Republicà Radical.

(6)

Participaven en el Consell Regional de Primer Ensenyament el senyor Josep Serra Hunter, i el senyor Benet Mori. El Patronat Escolar comptava amb la col.laboració del batlle Carles Pi Sunyer i els regidors Francesc Rosell, Antoni Vilalta, Ot Hurtado, Ramon Junyent, Hi-

lari Salvador, Josep Escofet i Octavi Saltor. Poc més tard Escofet fou substituït per Jaume Serra Hunter.

Arrel dels fets del 6 d'octubre, la Comissió de Cultura entrà en una fase d'inactivitat, amb la destitució dels regidors compromesos en la rebel·lió, fins el mes de maig de 1935, quan l'aliança entre els radicals i la Lliga permeté restablir una certa normalització.

La nova Comissió de Cultura estava presidida per Josep Codolà (Lliga Regionalista), i la formaven els regidors Jaume Soler Jané, Ferran Fuaster Fabra, Frederic Frigola, Torras, Bastida, Blanc, Octavi Saltor, Miserachs i Tiffon (7). Poc després els senyors Quintana i Cascante substituïren a Miserachs i Tiffon (8).

La desfeta dels radicals amb l'afer Strauss i l'allunyament de la CEDA al consistori refermà la composició de la Comissió de Cultura, on s'integraren els regidors: Manuel Basté, Serra i Roldós (9)

La victòria del Front Popular al febrer de 1936 va significar la seva reorganització tal com l'havien configurat els resultats electorals de gener de 1934.

Les úniques modificacions foren l'entrada del senyor Toni Vilalta (ERC) en lloc del senyor Francesc Carbonell i la dels regionalistes Ramon Coll i Rodes i Octavi Saltor.

Malgrat el canvi radical que s'havia produït en la forma d'estat a l'abril del 1931, l'Ajuntament no tenia capacitat legal per introduir canvis en les seves atribucions, doncs la nova estructuració política de l'Estat i de les comunitats autònomes devia passar prèviament per l'ordenació constitucional, dirigida pel govern provisional que ja havia demostrat clarament la seva voluntat de pacte amb Catalunya, per damunt de la intenció federalista de Macià.

Així els camps d'activitat de la Comissió de Cultura, com hem enunciat abans, foren bàsicament els mateixos que en les etapes anteriors. El 20 d'abril del 1951 el consistori concretava les atribucions de la Comissió, de la següent manera:

- Organització, funcionament i règim de les escoles primàries i de les especials a ple aire.
- Institucions escolars.
- Construcció d'edificis escolars.
- Ensenyaments tècnics professionals
- Escoles especials per a deficients.
- Biblioteques.
- Arxiu Històric.
- Exposicions d'Art.
- Museus d'Art i Arqueologia.
- Museu de Ciències Naturals.
- Banda Municipal.
- Subvencions.
- Confecció del catàleg del Museu del Palau Nacional.
- Coordinació de l'obra municipal d'ensenyament amb les diverses institucions oficials de Cultura.

(10)

Les Cantines, Escoles del Bosc, Colònies escolars... no eren responsabilitat directa de la Comissió de Cultura, sinó que mantenien un funcionament autònom, però, per les implicacions escolars i pedagògiques de la seva funció, no poden deslligar-se de l'orientació de la Comissió. Existia també coincidència entre els regidors que composaven la Comissió de Cultura i les Juntes o organismes de les institucions paraescolars.

Poques diferències poden trobar-se en l'orientació de l'obra paraescolar, escoles especials, parvularis... si n'exceptuem el seu major abast i la incorporació dels nous ideals republicans, segellats per l'ajuda de la Generalitat.

La contradicció principal consistia en que l'Ajuntament no podia suplir ni per atribucions legals ni per disponibilitats econòmiques l'acció de l'Estat, però a la pràctica ho feia, a cauda de la responsabilitat moral contraïda per Esquerra Republicana de Catalunya, en fer-se ressò de les aspiracions culturals i en ésser l'ajuntament barceloní una punta de llança en els afers escolars, com ho provava l'existència de la Comissió de Cultura des de l'any 1916 i del Patronat des de 1922.

L'Acció del govern republicà en qüestions educatives arribava a Catalunya més atenuada que a la resta de l'Estat Espanyol, pel fet diferenciador autonòmic.

La Generalitat, però, retallades les seves possibilitats per l'article primer de l'Estatut i per les seves deficiències pressupostàries, poc pogué fer i emprendre en qüestió escolar a la ciutat de Barcelona sense comptar i ajudar-se en el municipi -més fort econòmicament i amb infraestructures ja creades-.

Els dirigents d'ERC acceptaren els fets i potenciaren en el cas barceloní l'activitat cultural municipal. Això pot fer pensar en una intensificació de responsabilitats sota l'ajut del Govern autònom, i res més lluny de la realitat; La Generalitat donà el seu vist i plau a les realitzacions municipals que en realitat eren filles del mateix ideari polític que les presidia, però en cap moment va poder oferir un ajut eficaç i una coordinació real de serveis culturals amb el municipi.

L'escassa potència econòmica dels ajuntaments més petits feu que encara arribessin a ells més diluïdes les tendències culturals que emanaven del govern català.

La Generalitat en teoria era un òrgan de govern i el municipi una corporació administrativa. En realitat fou l'Ajuntament l'únic que va poder dur a la pràctica les tendències de la política cultural que sustentava la Generalitat, i encara més, en algunes ocasions va haver d'oferir el seu ajut econòmic perquè aquestes arribessin a terme mentre el poder català autònom quedava restringit moltes vegades a l'àmbit de les propostes. La única excepció en una panoràmica tan desoladora fou l'ensenyament superior amb la fórmula organitzativa del Patronat Universitari. (11)

Com a mostra de la insuficiència de l'ajut de l'obra cultural de la Generalitat i la seva necessitat d'ajudar-se amb els municipis veiem la creació (el març del 1934) del Consell Intermunicipal de Cultura, en el si de la Federació de Municipis Catalans. Aquest organisme havia de reunir representants de les Comissions de Cultura dels Ajuntaments de més de 2.000 habitants per estudiar i ajudar a resoldre tots els problemes que els municipis federats tinguessin relacionats amb l'escola primària i amb la instrucció pública en general.

El constituïren els representats de Sabadell, Terrassa, Mataró, Lleida, Reus, Girona, Gironella, Sitges, Agramunt, Falset i Salt. (12)

I.2.- L'ASSESSORIA TÈCNICA

Les bases organitzatives de la Comissió de Cultura, des de la seva creació, havien depengut bàsicament del seu òrgan assessor, l'Assessoria Tècnica, que garantí la continuïtat i el caràcter de les realitzacions escolars municipals, al mantenir-se al marge de la dinàmica electoral que intròduïa canvis al consistori i a la Comissió cada dos anys.

El funcionament d'aquest organisme tècnic va ser el mateix des de la normalització de l'any 30 fins a la mort de Manuel Ainaud, que n'havia sigut l'ànima i continuava éssent-ho.

L'Ajuntament republicà procurà refer els perjudicis ocasionats per la Dictadura a Manuel Ainaud i Josep Mª Folch i Torres, i així acceptà la sentència del tribunal contenciós-administratiu (10-10-1930) i lliurà a ambdós funcionaris els havers que corresponien al temps transcorregut durant la seva destitució.

La mort de Manuel Ainaud (27-12-1932) va deixar un buit insubstituïble. La premsa i les revistes protantveus del magisteri el recordaven en les notes necrològiques com l'home que havia aconseguit mereïxer respecte i consideració entre totes les tendències.

Com deia La Veu (13) realitzava "L'ideal del perfecte tècnic dintre l'actuació política". L'Ajuntament honorà la seva memòria donant el seu nom a l'Escola del Mar i concedint un ajut econòmic a la seva vidua (14).

Després de la seva pèrdua calgué la formació d'un equip que pogués substituir l'energia del pedagog que s'havia lliurat totalment a la tasca ciutadana.

Es restructuraren els serveis del Negociat de Cultura i l'Assessoria Tècnica i quedà suprimit el càrrec d'Assessor que es substituïa per un comité, constituït per Joaquim Xirau (director del seminari de pedagogia), Miquel Santaló (professor de l'Escola Normal) i Rosa Sensat (directora d'un Grup Escolar). Els tres membres del Comité passaren també a formar part del Patronat, però només un d'ells hi tenia vot.

L'altra oficina que depenia de la Comissió de Cultura era el Negociat de Cultura, que després de l'esmena presentada pels regidors J. Ventalló, J. Jové i J. Pellicena, quedava format per les següents seccions:

Secció de Cultura	- 1 cap
Negociat Administratiu	- 1 cap de negociat
	2 oficials primers
	1 oficial segon
	4 auxiliars

Gonçal Serra Clara per mèrits en el concurs públic fou nomenat cap de la secció de Cultura el 26-6-1933.

Oficina d'Ensenyança	-
Primària	- 1 col.laborador d'ensenyament primari
	- 1 col.laborador d'ensenyament artístic
	- 2 auxiliars
Oficina d'ensenyament Complementari	- 1 col.laborador d'ensenyament comple- mentari
	- 1 auxiliar

Oficina Matrícules

- 1 encarregat de servei
- 1 auxiliar
- 2 semiauxiliars

Oficina d'Institucions
Escolars

- 1 encarregat de colònies
- 1 semiauxiliar

I.3.- RESUM CRONOLÒGIC DE LES REALITZACIONS DE LA COMISSIÓ DE CULTURA.

Ens ha semblat útil incloure una cronologia de les realitzacions més notables de la Comissió de Cultura en els anys republicans a fi de copsar l'amplitud de la seva acció, malgrat que en la totalitat del treball s'analitzin preferentment els aspectes més vinculats a l'ensenyament primari.

I la taula-resum inclosa a l'annex nº 12 pot donar-nos una pauta quantificativa de les realitzacions dels diferents camps de responsabilitat en funció dels dictàmens aprovats pel consistori.

1931

24-4-1931.- Proposta dels regidors Güell, Alomar, Semblancat, per demanar el desallotjament de la caserna de Sant Carles per instal·lar-hi una guarderia.

24-4-1931.- El Govern Provisional cedeix el Palau de Pedralbes a l-Ajuntament per a finalitats culturals (concretament, institucions d'ensenyança que responguin al pla de cultura popular que l'actual corporació pensa dur a terme).

27-4-1931.- S-accepta la cessió de diverses col·leccions als Museus de Ciències Naturals per part de la vidua de Baltasar Serradell, a canvi de l'abonament de 100 pessetes mensuals vitalícies.

20-5-1931.- S'acorda no cedir el Palau de Belles Arts per a actes polítics, per poques condicions de seguretat.

25-5-1931.- La Comissió de Cultura es fa càrrec del Palau de Pedralbes. Per a la seva conservació s'hi destinen 10.000 pessetes. Deixa de prestar-hi servei el personal designat pel Reial Patrimoni i es designa a Armand Otero per atendre la seva conservació. Els jardins annexes al Palau són donats al públic i passen a càrrec de la Comissió de Foment.

8-6-1931.- J. Xirau, C. Giralt, E. Ventós i J. Pellicena Formen part de la Junta de Museus.

3-8-1931.- Es creu convenient la proposta de la Junta de Museus de constituir un Museu Arqueològic.

24-8-1931.- Per tal de contribuir a l'immediat establiment d'una residència per a senyoretes estudiants, es concedeix permís al Patronat del Palau de Pedralbes per a instal·lar-la a la planta superior d'aquest Palau. Es destinen 3.000 pessetes per a les obres d'independització de la residència de la resta de l'edifici.

7-9-1931.- La planta baixa del Palau de Pedralbes es posa a disposició de la Junta de Museus per a la instal·lació d'un Museu d'Arts Decoratives.

1-10-1931.- el "Bureau Internatinal d'Education" demana al President de la Comissió de Cultura documentació relativa a les biblioteques escolars circulants.

18-11-1931.- Comes, Marles, Pellicena, de Solà, Ventalló, Armengol, Brasó, Jové, proposaen demanar un emprèstit a l'Estat per a la construcció de Grups Escolars.

30-11-1931.- Se sol.licita a l'Estat la cessió de la casa del carrer Caçador nº 3 per a fins culturals.

1932

19-2-1932.- La Comissió de Cultura organitza un curset de català per a funcionaris (de 7 a 8, dies alterns) als grups Baixeras i Milà i Fontanals.

22-2-1932.- L'Ajuntament prpposa a la Generalitat la constitució d'una Comissió mixta per a coordinar l'obra de totes les institucions culturals.

29-2-1932.- La Junta de Museus ocupa també el pis principal del Palau de Pedralbes.

10-4-1932.- Damià Ribas (Ribas i Prdaell) ofereix la seva finca "Les Franqueses" a la Comissió de Cultura per instal.lar-hi una colònia escolar.

25-4-1932.- S'aplica un pressupost de 57.400 pessetes per habilitar el Palau de Pedralbes.

27-4-1932.- La Comissió de Cultura edita un fullet per explicar el significat de la festa del dia 1 de maig als nois de les escoles: Es una valoració del treball feta per J. Payot.

20-7-1932.- Proposta per adquirir la col.lecció Plandiura..

12-9-1932.- Es constitueix un comitè per a la dignificació del teatre del Liceu on s'integren Pellicena, Ventalló i Opisso en nom de l'Ajuntament.

23-9-1932.- Els regidors Vachier, Armengol i Ventalló proposen que la Comissió de Cultura organitzi l'ensenyament obligatori del català per a guàrdies urbans (se'ls donarà un plus per idioma i se'ls deixen quatre mesos per aprendre o demanar trasllat a altres serveis)

17-10-1932.- S'aproven el projecte i pressupost del monument a Giner de los Ríos, ubicat a l'escola del Bosc.

7-11-1932.- Es decideix col·locar un bust d'Isaac Albéniz en el pati de l'antic Pavelló Regi de l'Exposició, edifici que serà destinat a Museu d'Instruments de Música.

9-11-1932.- Proposta de Llopart (LLiga Regionalista) per a que els alumnes de les escoles complementàries d'oficis puguin fer pràctiques als Tallers Municipals.

25-11-1932.- Proposta de retirar la subvenció de 20.000 pessetes al Liceu, per la mala qualitat de la programació.

25-11-1932.- Proposta de Casanellas, Xirau i Pellicena per a que l'Ajuntament posi a disposició del Patronat els edificis hotel de la Plaça d'Espanya, E. Casas, Pavelló Somorrostro, Pavelló Verdum i Pavelló Fort Franc.

25-11-1932.- Proposta de Casanellas i Pellicena d'editar un fullet per als nens de les escoles sobre les Corts Catalanes.

.- Els regidors radicals demanen que l'Ajuntament es dirigeixi al Ministeri d'Instrucció Pública per sostenir les reivindicacions dels mestres laics històrics.

1933

14-7-1933.- Els republicans proposen una subvenció de 10.000 pessetes per a la Institució Pedagògica. Oposició de la Lliga que observa que foren suprimides les subvencions a l'Institut d'Estudis Catalans. S'aprova finalment el 10-11-1933.

14-8-1933.- J. Ventalló s'integra a l'Institut d'Acció Social Universitària i Escolar en Nom de l'Ajuntament.

9-10-1933.- Es consignen 24.420 pessetes per obres de reparació al Palau de Pedralbes.

8-12-1933.- Alomar i Puig Alfonso demanen una subvenció per al teatre Romea, únic que representa en català i que ha hagut de tancar per dificultats econòmiques.

1934

4-3-1934.- Es crea el Patronat del Teatre Català, entre l'Ajuntament i la Generalitat.

2-4-1934.- Es destinen 15.000 pessetes per continuar la restauració i habilitació dels locals de l'Hospital de la Santa Creu per instal·lar-hi l'Escola Mssana.

16-4-1934.- Es concedeix la medalla de la ciutat a Pau Casals, nomenat fill adoptiu de Barcelona.

25-6-1934.- Es destinen 25.000 pessetes per adquirir obres artístiques presentades a l'Exposició de Primavera organitzada per la Junta Municipal d'Exposicions.

1-8-1934.- Pla del Conseller de Cultura per a l'aprofitament intensiu de les institucions escolars.

27-8-1934.- Cessió de la Generalitat del solar del carrer Slamerón 162, per instal·lar-hi una guarderia.

26-9-1934.- Proposta de nomenar 40 mestres agregats amb el sou de 1.600 pessetes anuals, es demana un crèdit per a fer efectius els pagaments.

1935

18-5-1935.- Es crea una comissió per coordinar els serveis de Cultura de Catalunya formada per l'Ajuntament i al Generalitat, n'és conseller Lluís Duran i Ventosa.

10-9-1935.- Els Grups Escolars de la Plaça d'Espanya passen a dir-se Alcalà Zamora i Lerroux.

14-10-1935.- Es disposa que els edificis de la presó de dones situats als carrers Amalia i Ronda Sant Pau es destinin a fins culturals.

28-10-1935.- S'atorga la medalla de la ciutat a Apel·les Mestres.

8-11-1935.- El Ministre d'Estat belga Van Canwelaert visita Codolà per assabentar-se del funcionament de la Comissió de Cultura.

1936

30-1-1936.- S'accepta la cessió del Consistori de la Zona Franca de l'edifici de les Cotxeres de Tramvies a Can Tunis per establir-hi un Grup Escolar de vuit graus i un parvulari tipus Escola del Mar.

1-2-1936.- Es comencen els projectes per instal.lar piscines a cinc grups escolars.

CAPÍTOL I.- FUNCIONAMENT DE LA COMISSIÓ DE CULTURA.

NOTES :

1. Les "escoles municipals" eren aquelles que havien sigut totalment construïdes per patrocini municipal, però sense que existís cap participació de l'Ajuntament en la seva gestió, ja que eren assimilades en tot a les anomenades "escoles nacionals".
2. "Gasetta Municipal de Barcelona", 20-4-1931.
3. En aquesta reestructuració, disminuï el nombre de components de la Comissió de Cultura, que passaren de 10 a 8, sense que hagin pogut quedar clares les raons del canvi.
4. "La Veu de Catalunya" 15-10-1932.
5. Sessió municipal, 10-2-1933.
6. Igual que en la reestructuració anterior, el nombre de regidors es veié de nou reduït a 7.
7. "Gasetta Municipal de Barcelona", 13-5-1935. "La Veu de Catalunya" 10-5-1935.
8. "La Veu de Catalunya", 28-6-1935.
9. "La Veu de Catalunya", 31-12-1935.

10. "Gaseta Municipal de Barcelona", 20-4-1931.
11. Per ampliar aquest tema pot veure's: Antoni Ribas "la Universitat Autònoma de Barcelona" i Pere Bosch Gimpera "La Universitat i Catalunya".
12. Aquesta és la informació que explica el "El Magisteri Català", 3-5-1934, però ens manquen més dades sobre la seva actuació i continuïtat.
13. "La Veu de Catalunya", 28-12-1932.
14. Se li concedí una pensió vitalícia de 15.000 pessetes anuals, doncs la seva inestable situació administrativa li impedia cobrar una pensió de viudaitat.

CAPÍTOL II :
LA TASCA DE LA COMISSIÓ DE CULTURA.

Les realitzacions de la Comissió de Cultura abasten un camp molt ampli d'acord amb les atribucions que el municipi li conferí des de la seva creació. En la següent exposició mantenim el criteri seguit a l'estudi de l'etapa 1916-1929 de limitar l'anàlisi i valoració solament d'aquelles activitats relacionades directa o indirectament amb l'ensenyament primari, sigui pel seu caràcter institucional o per la seva contribució a la tasca educacional de la població infantil fora del marc estrictament escolar.

Altres sectors dependents de la Comissió de Cultura, com l'Arxiu Municipal, La Banda Municipal, l'Escola de Música... requeririen un tractament diferenciador i inclús més monogràfic, degut a que la seva evolució es desenvolupà, en la majoria dels casos, al marge de les tensions polítiques, abocades en el sector de l'ensenyament, pel seu clar component ideològic. La visió del conjunt del treball de la Comissió de Cultura queda, però, reflexada en el resum cronològic del capítol anterior, on s'hi han inclòs totes les referències als dictàmens que elaborà la Comissió.

II.1.- LES ESCOLES BRESSOL I ELS PARVULARIS.

Les guarderies municipals inaugurades durant la República no depenien de la Comissió de Cultura sinó que foren fruit de l'actuació de la Comissió de Beneficiència. Instal·lades en barriades obreres acomplien una funció de tipus higiènic i d'aassistència més que no pas pedagògica. Moltes d'elles foren pagades per l'obra del Segell Pro-Infància, recapte popular patrocinat per la Generalitat i regides per l'Ajuntament i la Generalitat.

El 21 de desembre de 1933 s'inaugurà una guarderia al districte cinquè; l'abril de 1934 una a Sant Andreu; el mes de juny del mateix any, una al districte sisè, i una altra s'instal·là el febrer de 1935 a l'edifici de la Tinència d'Alcaldia del districte cinquè.

L'Ajuntament va continuar en aquesta etapa sostenint el moviment pedagògic montessorià, que estava implantat a Barcelona des de l'any 1913, sota l'impuls del Consell d'Investigació Pedagògica de la Diputació.

D'entre els parvularis regits i sostinguts per l'Ajuntament, solament dos s'havien adherit al mètode de la Dra. Montessori i sota aquesta mateixa directriu es mantingueren durant els anys republicans, però no s'amplià l'aplicació d'aquest mètode amb la creació d'altres escoles o en els grups d'infants més petits dels grups escolars. Altres corrents pedagògics i nous mètodes foren preferits pels mestres en els anys trenta, més d'acord amb l'esperit renovador de "L'escola nova".

De totes maneres, algunes millores en les condicions materials dels edificis que allotjaven aquestes escoles permeteren la seva ampliació i tampoc es trencà la tradició d'organització de cursos internacionals montessorians.

El mes de maig de 1932 l'escola Montessori del carrer Aribau fou traslladada a la casa Trinxent (carrer Còrsega, 268) on després d'adaptar l'edifici podia ampliar-se la matrícula de 100 a 350 nens.

El 15 de novembre de 1932 s'inaugurà el nou estatge de l'escola amb l'assistència de les autoritats, la directora, senyora Dolors Canals i la doctora Maria Montessori.

Pel març del 1933, davant el divuitè curs Internacional Montessori l'Ajuntament organitzà els actes inaugurals. Els cursillistes podien concórrer a les pràctiques necessàries, a les escoles del carrer Ataulf i de la casa dels Nens. Dos professors de cadascuna de les institucions municipals d'ensenyament assistien al curs.

Amb motiu de la inauguració "11-3-1933) es publicà el fascicle "L'escola pública de Barcelona i el mètode Montessori" en el que la mestressa italiana i les seves deixebles barcelonines, Celestina Vigneux i Dolors Canals, enaltien els resultats pedagògics obtinguts a les escoles de la ciutat.

II.2.- LES BIBLIOTEQUES.

El servei de Biblioteques escolars estava organitzat des de 1921, en que es posaren els fonaments per a complementar la tasca cultural de les escoles públiques. Però, la manca de recursos únicament permeté l'organització d'unes petites biblioteques circulants.

Amb la creació del Consell de Cultura de la Generalitat devia trobar-se una fórmula que permetés la coordinació dels esforços entre l'Ajuntament i la Generalitat per a la creació de biblioteques públiques.

El mes de març de 1931 l'Ajuntament havia cedit a la Diputació part de l'edifici de l'antic hospital de la Santa Creu per instal·lar-hi la Biblioteca de Catalunya, a canvi de dotar a la ciutat amb 10 biblioteques escolars, responsabilitat que assumí mes tard la Generalitat.

La primera inaugurada fou la del Grup Escolar Pere Vila (16-3-1934). L'Ajuntament hi cedí el pavelló ja pensat per l'arquitecte Josep Goday per ubicar-hi la biblioteca, mentre la Generalitat aportava el mobiliari, la decoració, els llibres, el personal tècnic i es feia càrrec de la seva conservació i creixement. La Biblioteca capaç per a un centenar de lectors va dotar-se amb una col·lecció de 4.000 volums.

La segona en projectar-se fou l'anomenada "Ignasi Iglesias" situada al segon pis de l'edifici de la tinència d'alcaldia del districte novè. L'abril de 1934 (1) l'Ajuntament n'aprovà el pressupost i el projecte fet per la Generalitat.

II.3.- LES INSTITUCIONS PARA-ESCOLARS.

II.3.1.- LES COLÒNIES I SEMI-COLÒNIES.

En el treball que abasta la primera etapa de funcionament de la Comissió de Cultura ja queda clar com les proclames dels higienistes, des de finals del segle passat, havien detectat un alt índex de debilitat i enfermetats en el món infantil, conseqüència directa de la industrialització, i com això serví d'estímul a municipis i entitats privades per oferir solucions, encara que minses, a la qüestió.

En els anys 30, les causes que havien determinat la promoció d'una sèrie d'institucions paraescolars no havien sigut eliminades i per tant la seva necessitat venia de nou aparellada amb l'acció escolar de l'Ajuntament barceloní.

D'entre totes les institucions paraescolars, les colònies havien sigut la primera experiència i pel seu historial gaudien de gran prestigi a la ciutat.

El nou ajuntament republicà no dubtà d'ensèrjar l'obra de colònies donat que les xifres demostraven que nombrosos infants de la ciutat patien o estaven predisposats a determinades malalties.

El regidor de cultura, Pere Comes, exposà a l'opinió pública aquesta realitat:

"...Es un problema paorós per Barcelona el dels nens anèmics i pre-tuberculosos; a causa de l'alimentació deficient i de les llars

inhospitalàries privades de llum i aire. Remeien aquesta negra social en molt petita escala les colònies escolars que permeten enviar els nens que ho necessiten, un mes a fruit de bon clima i de bona alimentació a les millors localitats de Catalunya..." (2)

Però la mateixa Comissió de Cultura desitjava, des de declaracions fetes el mateix any 1931, que les colònies gaudissin d'un caire educatiu i social molt acurat, que accelerés la conscienciació cívica dels infants.

Així les colònies estaven plantejades no sols per aprofitar les condicions higièniques de la vida a l'aire lliure, sinó també per aprofitar l'alt valor educatiu que comporta el canvi d'ambient i el contacte directe amb la naturalesa.

La Comissió de Cultura també contemplava la possibilitat d'organitzar colònies escolars permanents, com a solució més estable al problema dels infants afectats més greument per malalties:

"la xifra esferàidora d'infants que es troben afectats d'una infecció manifesta que pot ser fatal per llur existència, ha constituït un motiu constant de preocupació per a la Comissió de Cultura ... crear colònies escolars permanents en les quals els infants puguin fer una temporada llarga per a llur complet enrobustiment i que ensem que envògoreixen llur cos van conreant llur esperit i llur intel·ligència per a esdevenir aptes per al destí que la vida els hi reservi..." (3)

Una colònia permanent destinada a mantenir un règim de semiinternat als nois que per al seva feblesa física no podien adaptar-se a una

escola habitual, havia sigut inaugurada a la finca Can Puig l'abril de 1931, just abans de proclamar-se la República.

Un cop constituït el nou consistori quedava poc temps per a l'organització de les colònies d'estiu. El 13 de maig, el regidor d'Esquerra Republicana de Catalunya, Lluhí, demanà que quedés damunt la mesa un dictamen de la Comissió de Cultura referent a l'organització de les colònies per aquell estiu, i insistia en la necessitat de tenir abans clars els comptes de les realitzacions l'any anterior. La proposta anava clarament en contra de la majoria esquerrana, que predominava a la Comissió, i provocà una discussió al Consistori. Aquest fet és una prova més de les diferències internes en el si del partit hegemònic i fou una de les poques ocasions en les quals els regionalistes sostingueren un dictamen presentat per les esquerres, mentre que recalraven que "la causa de la cultura està per damunt de tots els partits. Es l'obra de tot un poble". (4)

La proposició de Lluhí, també reforçada per Aragay, no prosperà i el dictamen fou finalment aprovat per unanimitat, després de la concessió de 10.000 pessetes per a l'organització de les colònies.

El fet, provocat per dissensions entre els funcionaris d'Intervenció Municipal i els de Cultura, causà un advertiment consistorial a Manuel Ainaud.

En quant a l'organització de les colònies no hi hagueren canvis substancials respecte a l'etapa anterior, en tots aquells aspectes referents a la selecció d'infants, financiació...Igualment els mestres que volien participar-hi havien de fer una sol·licitud i eren seleccionats per les oficines municipals de colònies.

El mes de juny s'obriren els serveis d'inscripció i revisió mèdiques.

Les places augmentaren fins a 2.500 (5), i les despeses es cobriren amb la transferència de 73.000 pessetes destinades en el Pressupost vigent a sostenir el Palau de Pedralbes.

L'estiu de 1931 hi havia colònies municipals a les localitats d'Arbúcies, Besalú, Caldes de Montbui, Can Puig, Bagur, Esplugues de Francolí, Garraf, La pobla de Lillet, Llavaneres, Monistrol, Monclar, Pineda, Prats de Llusanès, Ripoll, Sampedor, Sant Boi del Llobregat, Sant Cugat, Sant Feliu de Guíxols, Sant Pere de Premià, Tona "turiss" (Tossa de Mar), "Vilamar" (Calafell) i Vilajoana.

La colònia de Caldes s'instal·là a un local de la Generalitat on hi havia una granja experimental.

No sols els infants més petits gaudiren de l'estiu a les colònies, sinó que també, a manera d'assaig s'amplià la participació als aprenents i aprenentes.

Interessa remarcar, tant o més que l'ampliació del nombre de colònies, la tendència a millorar la seva administració per a convertir-les en veritables escoles socials i treure'n més rentabilitat.

Després de molta anys d'enviar les clàssiques colònies de 25 nois, a base de contracte amb una entitat aliena a elles, l'any 1922 a la platja de Calafell, s'instal·là una colònia de 300 infants (nois i noies) amb vida i administració pròpies. Fou la República d'Infants de Vilamar. Fins l'any 1930 no es pogué instal·lar-ne una de semblant a Tossa. A l'any 1931 s'instal·laren dues colònies més per adminis-

tracció: les de Bagur i Garraf. Es evident que l'Ajuntament havia comprès la necessitat d'intervenir directament en la vida material de la colònia i donar-li més vitalitat i estímul, cosa que difícilment podia aconseguir-se amb els minsos grups de 25 nens.

Els mestres combregaven també amb el mateix objectiu:

"A més de fer salut es tracta de crear un ambient i és inútil voler crear amb aquest grapat d'infants, una atmòsfera de ciutadania i de vida... Manca la vitalitat i l'estímul que dóna una petita ciutat de 100 infants. Es llavors que tot pren un ritme i una organització, és llavors que hi ha una distribució de càrrecs, que hi ha la vibració de 100 nois que aplaudeixen l'execució d'un concert o els resultats d'uns concursos." (6)

Amb l'exemple de Vilamar moltes colònies, estimulades per l'ambient polític i pedagògic s'organitzaren com petites repúbliques on cada noi tenia una responsabilitat pròpia i elegia els seus representats en els organismes de la petita comunitat. (7)

I en la vida a la colònia, els nois ocupaven les seves jornades en l'exercici físic, el gimnàs i els banys de sol i mar, i l'observació de la naturalesa, d'on extreien coneixements i exemples.

La seva estada es completava amb activitats culturals, representacions teatrals, lectures de poemes o audicions musicals.

Cap a finals d'any (26-10-1931) l'Ajuntament acceptà l'ofertament del municipi de Berga per instal·lar en la seva demarcació una colònia escolar que aprofités el Pavelló de Suècia de la passada Exposició, cedit a la ciutat per a fins de cultura. Es destinaren 42-131 pesse-

tes (23-1-1933) per a obres de millora i adaptació que havien començat l'agost de 1932, i que finalment ascendiren a 617.473 pessetes. El projecte fou executat per l'arquitecte Goday.

L'edifici, el primer plantejat com a colònia escolar, disposava de vuit aules, sala biblioteca, de treballs manuals, etc. A la part central havia quedat diposada una gran sala per a conjunts, sessions de música o projeccions, conferències, etc.

A la planta baixa de l'edifici contigu al pavelló hi havia un menjador per a 340 places, cuines, rebostos, magatzem, serveis d'higiene, departament de calderes de calefacció, etzètera.

Els dormitoris estaven situats als pisos. Cadascun constava de dues grans naus laterals, separades per un cos central en el qual hi quedaven concentrats els corredors de comunicació i els serveis higiènics.

Annex a l'edifici existia el local de la Direcció i les habitacions del servei. També hi havia un pavelló aïllat dedicat a infermeria i dispensari.

Disposava la colònia d'una gran extensió de terreny destinat a camps d'experimentació i d'esports. I aviat es disposà igualment d'una gran piscina. (8)

Fou inaugurada solennement el 18-6-1933 amb l'assistència del president de la Generalitat i representants de gran nombre d'entitats culturals i polítiques de la comarca. Per aquesta ocasió la Comissió de Cultura va editar un fullet il·lustrat sobre la institució.

L'any 1932 pogué augmentar el nombre de places de colònies gràcies a l'ajut d'algunes famílies: els Ribes i Pradell cediren l'ús de la seva finca a les Franqueses on s'instal.laren 50 nens; i Josep M. Despujol cedí el Castell de Monclar (lleida) per a utilitzar-lo durant vint anys.

Continuava vigent la protecció d'alguns prohoms catalans a les colònies, igual que en els primers anys del seu funcionament, en els quals tota l'obra paraescolar del municipi surava un cert caire paternalista-benèfic.

Ultra les colònies citades en funcionament l'any anterior, en el 1932 s'hi afegiren les de Rubí, Sant Pere Pescador, Teià, Vilassar de Dalt, les Franqueses del Vallès, Mura, Perafita, la Pobla de Claramunt, Premià de Dalt, Ripoll, Sant Hilari de Sacalm, Snata Coloma de Farnés, Villafogona de Ripoll i Cerdanyola (9).

En total hi assistiren uns 5.000 infants (10). Fou el primer anys que les pràctiques religioses foren de caràcter voluntari, segons la decisió dels pares dels escolars.

L'estiu de l'any 1933 malgrat l'establiment de les colònies permanents de Berga, Martorelles, Can Puig, Tibidabo, que en part havien de substituir a les colònies d'estiu, per la seva amplitud i estabilitat, l'Ajuntament es veis obligat a organitzar colònies de vacances per a 4.350 infants, que junt amb les 550 que quedaven a les colònies permanents fins el mes de desembre i les que hi hagueren durant tot l'any a Can Puig, fan un total de 6.300 infants que assistiren l'any 1933 a colònies organitzades i administrades per la Comissió de Cultura (11).

L'any 1933 hi hagué colònies d'administració per a nois a Tossa, Bagur, Martorelles, Can Puig, Vallvidrera, Santa Fe del Montseny i Sant Hilari. I Colònies d'administració per a noies a Les Franqueses, Vil.lajoana, Mura i Tibidabo.

Colònies de contracte per a nois a Pobla de Lillet, Arbúcies, Besalú, Vallfogona de Ripoll, Santa Coloma de Farnés, Vilassar, Tona i Pobla de Clarament (sord-muts). (12)

Als aprenents i aprenentes se'ls reservaven estades a Les Franqueses, Mura i Arbúcies.

A Vilamar es feren millores, es substituïren els antics pavellons de l'Exposició per edificacions de ciment armat que permeteren ampliar la capacitat fins a 300 places, S'hi esmerçaren 174.371'24 pessetes. A Sant Hilari gràcies a l'ajut del seu Ajuntament que en cedí els terrenys s'aixecaren pavellons per a 100 infants, amb un cost de 107.831'81 pessetes.

Les colònies permanents l'any 1934 continuaven essent les de Can Puig, Berga, el Tibidabo (50 nenes) i Martorelles (100 nois). (26). A l'estiu se n'organitzaren a Tossa, Bagur, Sant Hilari, Vallvidrera, Santa Fe del Montseny, Can Puig, Calafell, Vil.lajoana, Les franqueses, Tibidabo, Olesa, Vilassar, Pobla de Lillet, Arbúcies, Besalú, Santa Coloma de Farnés i Tona.

D'elles se'n beneficiaren 2.807 nens més els 1865 que anaren a semi-colònies (13)

L'any 1935 (14) la xifra d'infants arribava a 6.850, dels quals 3.256 gaudiren del servei de colònies i 3.610 del de sèmicolònies.

Els llocs on estaven instal·lades eren, a part dels citats l'any anterior, Vallensana (Montcada) i Vallclara.

L'any 1936 (15) les colònies municipals cobrien 3.250 places. Se n'instal·là una nova a la Pobla de Lillet per absorbir els 60 nens de l'Orfelinat Ribas que havien sol·licitat ser admesos.

A part de les colònies organitzades per L'Ajuntament uns 2.000 nens assistien a les organitzades per entitats privades.

L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana entitat que organitzava les seves pròpies colònies des de l'any 1920, les continuà mantenint destinant-les als nens de les escoles catalanes a les localitats de Canet, Ripoll, Pineda, Sant Hilari, Vil.lafortuny, i La Garriga, que aplegaven a 129 nois i noies.

Altres entitats n'organitzaven: La Caixa de Pensions en mantenia una a Tiana per a 100 nens de família modesta; el Comité Diocesà de l'Escola Catòlica i la Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya per a fills d'obres en atur forçós.

L'any 1936, el 27 d'abril, l'Ajuntament denegà a la cooperativa d'escoles privades una subvenció per a crear colònies escolars, sense que en coneguem les raons.

A part de les colònies permanents i les colònies d'estiu, l'Ajuntament oferí també una altra modalitat de servei paraescolar: Les semi-colònies, dirigides al millorament físic dels nens que a l'estiu no

tenien manera de gaudir de temporades llargues a la muntanya o a la mar. Els infants eren repartits entre la Escola del Mar, L'escola del Bosc, la del Guinardó, la de Sarrià, i la de Baldiri Reixach. Gairebé totes elles funcionaven en dos torns.

D'un miler de nens que anaven a les semicolònies l'any 1931 es passà a 3.762 l'any 1932 i a 3.450 l'any 1933.

I per últim oferim unes dades il.lustratives de les despeses esmerçades en colònies, des de l'any 1931 fins el 1934:

1931 :	538.970'33	pessetes	
1932 :	948.863'05	"	
1933 :	980.112'25	"	
1934 :	524.426'87	"	(16)

Ultra la limitació de l'obra de colònies, per la seva escassa influència quantitativa, malgrat l'augment progressiu de places, i per continuar aquestes pràcticament limitades als alumnes de les escoles oficials, diverses irregularitats en els procediments de selecció dels infants posaren damunt la taula consistorial aquesta qüestió tant susceptible de ser utilitzada partidísticament.

L'any 1932 (17) es constatà com solament un 32% dels nens anaven a Colònies seguint el procediment de selecció del reglament. El 68% restant hi anaven per influències de components del Consistori. Segons la revista "Mirador" la distribució de places s'havia realitzat de la següent manera:

Influència de:	Nens	Nenes
Regidors	1.579	1.296
escoles	746	721
Personal ajuntament	467	276
Tinences alcaldia	39	184
Comissió Benèfica	9	11

D'altra banda, a través de la informació de l'Oficina de Colònies se sabia que 2.000 nens, realment necessitats, s'havien quedat sense colònies, per manca de places.

El reglament establia la justificació de la posició econòmica dels pares o encarregats dels infants mitjançant la cèdula personal; moltes vegades, però, s'admeté, en lloc de tal document, un certificat de l'alcalde de barri que en moltes ocasions era un botiguer que donava certificats per no fer-se mal veure i perdre clients. Així es podrien citar casos de fills de regidors i propietaris que havien anat a Colònies, oblidant la premisa exigida de necessitat econòmica.

La llista de places no arribava sencera a les escoles (sembla que només un 5% de la matrícula), i es produïen avalots entre les mares que veïen, que malgrat la seva sol·licitud, els seus fills no havien estat ni tan sols cridats per a la revisió mèdica. L'Any 33 per evitar problemes les escoles només repartiren les sol·licituds per a les places disponibles i així els nois quedaven refusats abans d'entrar.

El regidor Domènech (Partit Radical) demanà un ple consistorial a l'any 1934 com s'havien repartit les 3.000 fulles per anar de colònies en aquella ocasió (19), qüestió que escindí l'aliança entre esquerrans, radicals i regionalistes. Serra Hunter exposà com s'havien repartit entre els regidors de la majoria. El regionalista Octavi Saltor es queixà que els esquerrans convertissin en arma política la cultura.

Un mes després (20) Octavi Saltor insistia en que es repartissin també fulles de colònies als regidors de les minories, la qual cosa era ja impossible segons Serra Hunter ja que estaven donades a la majoria i a més aquell any les places s'havien reduït. El nou Conseller regidor de Cultura, Doctor Cristià Cortés, afirmà que el proper estiu les fulles serien repartides amb criteris mèdics, tenint en compte en primer lloc la salut dels infants i les necessitats de la seva família.

A finals d'aquest mateix any, l'Ajuntament intentà frenar aquesta qüestió, dictaminant que l'admissió d'escolars a les colònies es fes, previ informe de les Juntes Municipals d'Assistència als districtes, respecte a la situació econòmica de la família de l'escolar.

Ens manca informació per conèixer si dites mesures acabaren amb el repartiment favoritista de places o bé si l'Ajuntament evità la publicació de més notícies referents al tema.

II.3.2.- BANYS DE MAR.

A l'estiu del 1918 havia començat el funcionament del servei de banys de mar per aquells nois que necessitaven determinats exercicis físics i el contacte amb l'ambient marítim. Amb l'edificació de l'Escola del Mar l'aprofitament d'aquest servei fou més intents.

Durant la República continuaren funcionant els banys de mar a la platja de l'Escola del Mar, a la Barceloneta. Aquest servei gratuït per a alumnes d'ambdós sexes, durava els mesos de juliol i agost, tots els dies de 8 a 10 del matí.

A partir del 1934 els banys de mar s'organitzaren a les platges de Castelldefels, ja que les platges de la Barceloneta no gaudien de condicions higièniques ni espai suficient. El servei es contractà amb la societat Anònima de Banys de Castelldefels que, mitjançant el pagament de l'Ajuntament, permetia la utilització dels serveis sanitaris, dutxes... i l'aportació de personal de l'empresa (mariners, dones de neteja...). El transport es realitzava en un tren especial de la Cia de ferrocarrils M.Z.A. i els escolars es concentraren a les estacions de Barcelona-Terme, Aragó, -Sants...

Els infants agrupats per traslladar-se en el tren especial, arribaven a la platja i tenien primerament una estona de jocs lliures, en la que els nois jugaven a pilota i les nenes a fer figuretes en la sorra. Més tard es desenvolupaven els exercicis gimnàstics i després el bany que es feia en grups de 100, i que durava cinc escassos minuts, controlats pels mestres i per quatre mariners i un metge. Després de la remullada se'ls donava esmorzar (120 grms. de pa, 20 grms. de mortadela i fruita) i se'ls tornava cap a Barcelona (21).

Els nois que desitjaven incorporar-se al servei havien de passar una revisió mèdica a càrrec del metge municipal M. Tusó per veure si l'infant tenia obstacles per prendre banys de mar.

A l'any 1935 l'organització dels banys de mar estava encomanada als Srs. Josep Barbat, Aragó i al professor d'educació física Sr. Millan.

Des de 1931 que en gaudiren 6.148 infants, la xifra no pogué augmentar gaire més per limitacions pròpies de l'organització; es situà al màxim l'any 33, en que hi anaren 7.681 nens i nenes. A més dels in-

fants de les escoles públiques hi assistiren els alumnes de les escoles d'adults i de les complementàries.

II.3.3.- LES CANTINES.

D'entre totes les institucions paraescolars, les cantines, posades en funcionament des de l'any 1907 en algunes escoles públiques, foren les que tingueren més accentuat el seu caràcter d'obra social-benèfica.

Durant la República, el seu plantejament intentà ser més pedagògic que en l'etapa anterior i inclús l'augment de les assignacions municipals permeté la millora dels menús, que constaven de tres plats, un dels quals amb peix o carn diari.

La superació del caire benèfic dels menjadors escolars pel seu valor pedagògic i social fou una de les fites dels homes d'esquerra de la Comissió de Cultura.

"Amb les cantines els infants dels obrers poden restar a l'escola del matí fins al vespre, cosa que permet als pares dedicar-se al treball sense preocupacions i és també un mitjà d'anar estenent l'escola única a tots els estaments socials, puix que admetem a les cantines als nens de famílies més acomodades, mitjançant el pagament d'un petit cànon i aconseguint així que alternin amb els nens de famílies treballadores..." (22).

Del funcionament de la cantina de l'Hotel nº 1 de la Plaça d'Espanya se'n pot deduir aquesta major cura pels aspectes pedagògics en la convivència dels infants en l'acte habitual del menjar.

Els nens s'aplegaven en taules de 6 o 8, presidides per una parella dels més grans que feien de caps de taula. Cada setmana per ordre de llista, 14 nenes de les classes més grans feien pràctiques domèstiques: veien cuinar, paraven i desparaven la taula, servien el dinar i arreglaven els menjadors, a les ordres d'una mestressa.

També es procurava que tots els companys d'escola passessin algun dia pel menjador en caràcter de convidats i així es convertia la cantina en un lloc de convivència.

L'any 1932 funcionaven cantines a les escoles de la Farigola, Baldiri Reixach, i el parvulari Foresties. Més tard s'amplià el servei a altres escoles i l'any 1934 en gaudien uns 6.000 infants.

Les deficiències econòmiques de l'Ajuntament evaren impedir una major multiplicació i extensió. El mes de maig de 1935 (23) un dictamen proposà la limitació d'admissions de nens a les cantines; supeditant-la a l'informe dels directors del Centre i al de les Juntes Municipals d'Assistència als districtes, els quals assessorarien sobre la situació econòmica de la família de l'escolar.

La manca de diners reduïa de nou a un menjador per a nens necessitats el que podia ésser un servei als pares i una experiència pels alumnes.

II.4.- ENSENYAMENT D'ADULTS.

Els responsables de la política educativa dels governs republicans tendiren en tot moment a la divulgació de l'ensenyament a tots els nivells. Seguint aquestes directrius es reorganitzaren les classes d'adults que ja venien funcionant des de 1918, dins les escoles públiques de Barcelona.

Els grups es feren en funció del sexes, i les classes es donaren a les aules de les escoles en acabar la jornada escolar, tant del part dels mestres nacionals com dels del Patronat. Els cursos duraven 8 mesos i s'ensenyava a més, tall i confecció, contabilitat, francès, mecanografia, taquigrafia i cultura general. S'implantaren a les següents escoles:

- Baixeras, Laietana, II.
- Baldori Reixac, Parc Güell
- B.C. Aribau, carrer Sant Adrià (S.A.)
- Casp, Claris 18, Diputació 112.
- F. Macià, números 1,2,3,i 4, de la Plaça de España
- Pi i Margall, Pont nou, Santa Coloma
- H. Giner de los Ríos, turó de la Peira (Horta)
- J. Verdaguer, Lleida 2
- La Farigola, Riera de Vallcarca
- Les Corts, Plaça Comas 10
- Lluís Vives, carrer Canalejas (Sans)
- Milà i Fontanals, carrers Angels i Carme
- Normal de la Generalitat, Urgell 187
- Pau Iglesias, carrer Manso-Casanoves
- Pere Vila, Saló F. Galán

- Ramon Llull, can Tunis
- Roselló 223
- Sarrià, Campmany
- Astúries 16
- Ballester 72
- Montalegre 5 (Casa de la Caritat)
- Casanova 72
- Castanys 5
- Còdols 29
- Conca de Tremp 14
- Dolça 19
- Enrique Granados 47
- Enrique Granados 89
- Escoles, 19 (S.M.)
- Font de Sant Miquel 10
- Marià Cubí 176
- Martí Vilanova 18
- Miquel Bleach 24
- Passeig de la República 170
- Pere IV 74
- Piquer 35
- Plaça del Sol 5
- Providència 22
- Rambla Volart 91
- Sagrera 179
- Santa Teresa 8
- Unió 15
- València 207
- Bascònia 17
- Xuclà 13
- Escoles Graduades Balboa, L. (Barceloneta)
- Carrer Nou 57
- Bruc 102

- Escudellers Blancs 4
- Passeig de Circumvalació (Parc)

(24)

A finals del curs 1932 es posaren en qüestió tant el funcionament com el paper del mestre en aquest tipus d'ensenyança i l'inici del curs de 1933 fou encara molt irregular. La pregunta que es feien els mestres era si necessàriament havien de donar-se en el local-escola i pel mateix mestre que havia tingut a càrrec la classe diurna. Generalment aquestes classes constituïen una pertorbació per la bona marxa de l'escola i els alumnes adults no n'obtenien els resultats esperats degut a la manca d'un lloc i un material adequat. D'altra banda, el mestre era la persona més indicada per les classes d'adults, si aquestes no tenien un sentit d'especialització; però no el mateix mestre que se sentia fatigat per l'esforç diari i que ni tant sols tenia la satisfacció que produeix el saber que l'esforç que hom realitza ha d'ésser degudament recompensat. Una hora i mitja de feina feixuga i delicada, en hores extraordinàries, es veia pagada amb una quantitat irrisòria (unes 40 pessetes al mes), que acabà amb tots els entusiasmes per desinteressats que fossin.

El mes de juliol de 1933, quan la Comissió de Cultura remeté un qüestionari als directors dels grups escolars sobre la conveniència de suprimir aquestes classes, la tendència general fou d'eliminar-les.

Fins i tot el Deganat de Mestres Nacionals de Barcelona amenaçà amb un dia de suspensió de les classes nocturnes (25 de gener o febrer del 34) perquè no rebia del ministeri les gratificacions que els corresponien.

L'any 1935 l'ensenyament d'adults passà a dependre del Patronat Escolar, amb la qual cosa es pretenia assolir una nova orientació i organització; almenys en les classes que s'impartien als grups escolars depenents del Patronat.

Segons el Magisteri Català:

"gràcies al Patronat Escolar... les classes d'adults... són alguna cosa més que un assaig. Ja són un resultat... Es una universitat popular incipient". (25)

En el mateix any 1935 els alumnes dels cursos d'adults de les escoles barcelonines tiraren endavant una associació: "La Federació d'Alumnes i Ex-alumnes dels Grups Escolars", que editava un Butlletí i amb el mateix nom, FAEGE. La lectura d'alguns exemplars d'aquesta revista permet avaluar positivament el nivell assolit pels cursos, des de l'òptica de l'alumnat.

II.5.- LES SUBVENCIONS.

Si bé en el primer període de funcionament de la Comissió de Cultura, el capítol de les subvencions no deixava mai de convertir-se en ocasió de disputa entre els diversos partits, segons el sentit de les entitats a les que anaven destinades, durant l'etapa republicana semblen haver acabat els debats referents a aquesta qüestió, o en tot cas, no sortiren a la llum pública indicis de polèmica.

Altre novetat és que en el Pressupost Municipal deixaren de constar els ajuts destinats a les entitats, però en canvi augmentaren les partides globals per a subvencions de cultura (26), que poden veure's redistribuïdes en l'annex nº 13.

La llista d'entitats compresa en aquest annex, a les quals fou otorgada o negada una subvenció municipal, té només un caràter aproximatiu degut a que l'Ajuntament no elaborà sistemàticament la relació desglossada de les entitats afavorides amb subvenció, sinó que tan sols deixava constància de les quantitats a mida que s'otorgaven.

També cal assenyalar que en el pressupost de l'any 33 es suprimiren els ajuts a una sèrie d'institucions que es consideraven ara més incloses en l'àrea d'acció de la Generalitat, com l'Institut d'Estudis Catalans, la Biblioteca de Catalunya, el Patronat del Museu Arqueològic, la Junta Municipal d'Exposicions d'Art i el Seminari de Pedagogia.
(27)

CAPÍTOL II,- LA TASCA DE LA COMISSIÓ DE CULTURA.

NOTES :

1. L'aprovació es feu en la sessió municipal del 30-4-1934.
2. Entrevista a Pere Comes a "La Humanitat", 24-4-1932.
3. Entrevista a Joaquim Ventalló, "L'Opinió", 30-1-1934.
4. Intervenció de Pellicena a la sessió municipal 27-5-1931, degons "la Veu de Catalunya", 28-5-1931.
5. Aquestes són les xifres que consten a les actes de la sessió municipal del 3 de juny del 1931, però el regidor Ventalló en una entrevista a "L'Opinió" el 30-1-1934, donava la xifra de 3.283 nens que es beneficiaren de les colònies.
6. M. Sedó a "Butlletí dels Mestres", 1-7-1931.
7. Ajuntament de Barcelona. Instruccions als professors de les colònies escolars. 1933.
8. "Butlletí dels Mestres", 1-7-1933.
9. "Butlletí dels Mestres", 1,15-6-1932.
10. En aquest cas les dades que dona l'ajuntament coincideixen amb les facilitades per J. Ventalló al diari "L'Opinió", 30-1-1934, segons el qual gaudeixen de les colònies 4.915 infants.

11. "El Magisteri Català", 21-5-1936.
12. "Butlletí dels Mestres", 1-7-1933.
13. "Mirador", 9-8-1934.
14. "La Veu de Catalunya", 26-7-1935.
15. "El Magisteri Català", 21-5-1936.
16. "La Veu de Catalunya", 26-7-1935.
17. "Mirador", 21-9-1933.
18. "Mirador", 21-9-1933.
19. Sessió municipal 29-5-1934 i "La Veu de Catalunya" 30-5-1934.
20. Sessió municipal 25-6-1934 i "La Veu de Catalunya" 26-6-1934.
21. "La Veu de Catalunya", 2-8-1935.
22. Entrevista a Pere Comes "La Humanitat", 24-4-1932.
23. "Gasetta Municipal de Barcelona" 20-5-1935.
24. "Butlletí dels Mestres", 15-10-1934.
25. "El Magisteri Català", 7-11-1935.

26. "Gasetta Municipal de Barcelona", 1-5-1933.

27. "La Veu de Catalunya", 6-3-1933.

CAPÍTOL III :

EL PATRONAT ESCOLAR.

III.1.- L'EVOLUCIÓ DEL PATRONAT DURANT LA II REPÚBLICA.

La represa de les activitats del Patronat Escolar l'any 1930 va permetre que aquesta institució prengué una forta embranzida a partir de les inauguracions dels 11 grups escolars, el mes de març del 1931.

Amb els nous grups inaugurats les places cobertes per les escoles públiques depenents de l'Ajuntament de Barcelona arribaven a 16.000.

Ampliada l'acció del Patronat als nous grups, calgué amb rapidesa cubrir les places de mestres titulars i auxiliars, per mitjà de concurs obert.

Així, al Magisteri oficial se li obrien més possibilitats per treballar en unes condicions que oferien determinades avantatges econòmiques i professionals.

Però, les enceses polèmiques protagonitzades pels mestres entorn el Patronat, es reproduïren en els anys republicans, de forma semblant al moment de la nova creació l'any 1922. Cal recordar que les atribucions i composició del Patronat es mantingueren intactes durant tota la II República, sense que la nova situació política comportés canvis respecte a la concessió ministerial de l'any 1922.

Les limitacions de l'Estatut en qüestions educatives i la manca de recursos de la Generalitat, convertiren el panorama escolar de Barcelona en una prolongació del que havia estat abans de la República. L'Estat negligí les subvencions i la Generalitat no feu front a les necessitats ciutadanes fins a l'articulació del Consell de l'Escola

Nova Unificada, ja en plena Guerra Civil. Subsistien, doncs, a Barcelona les rònegues escoles nacionals, de pisos, dirigides per mestres deponents de l'Estat, amb els seus organismes de control propis (Inspecció, Juntas) i es multiplicaren les escoles municipals, en edificis propis o bé en edificis adaptats, molt més ben dotades materialment per a l'ensenyança i amb l'esperó d'un sobresou per als mestres que hi exercien: de 1.200 a 1.500 pessetes anuals pels mestres, de 3.000 pels caps de secció i de 5.000 pels directors (1). Aquesta gratificació era important en el conjunt de la massa salarial, ja que un mestre de la última categoria, a l'any 1930, cobrava un sou anual de 2.000 pessetes, quantitat que es veié doblada durant el ministeri de Marcel·lí Domingo, dins el conjunt de mesures dignificadores de la professió.

Aquest estímul econòmic i la concienciació de les facilitats docents que otorgava el règim de Patronat convenceren a part del Magisteri Oficial de la seva eficàcia. L'assemblea celebrada l'any 1931 per la Federació Nacional de Mestres de Catalunya a Reus acordà admetre al règim de Patronats Escolars sempre i quan, per a establir-los, s'exigissin un mínim de condicions que garantitzessin que l'organització repondria al desig de millorar l'ensenyament primari de la localitat.

Malgrat aquest acord, no podia haver-hi unanimitat en el si del Magisteri.

L'escissió era manifesta. Els mestres nacionals es consideraven vexats ja que havien de treballar en pitjors condicions i cobrar menys sou.

Les presions a través del seu Deganat foren frecuentment dirigides a la Comissió de Cultura; demanaven l'extensió de la gratificació que recibien els mestres del Patronat a tots els demás d'altres escoles, graduades o unitàries. En una de les entrevistes que els hi concedí el regidor Pere Comes, president de la Comissió de Cultura, els manifestà que aquesta proposta havia estat acceptada per la Comissió i com a tal inclosa en el pressupost municipal, però la manca de mitjans econòmics la feu fracassar.

La política menada per la Comissió de Cultura d'ampliació de places escolars en edificis, encara que no fossin els més idònics per a escola, va obligar a ampliar el nombre de mestres del Patronat.

El sistema d'accés per proveir les places de mestres del Patronat es basava en un concurs, les bases del qual estipulaven les condicions necessàries per a concorre-hi. Pot fer-se la lectura completa d'aquestes bases en la reproducció feta a l'annex nº 14.

Hi podien prendre part tots els mestres integrants en l'escalafó del magisteri primari, sempre que hi haguessin ingressat per oposició directa, quedant, per tant, exclosos aquells components de l'escalafó que no haguessin superat la prova opositària. També quedaven exclosos de la possibilitat de concursar els mestres que gaudien de la condició d'excedència.

Junt amb la instància que formulava la petició de concursar havien de presentar-se una sèrie de documents, a partir dels quals el Patronat valorava els mèrits acadèmics i professionals dels sol·licitants i la seva trajectòria i opinió entorn a l'obra dels grups escolars.

La concreció d'aquests punts pot veure's clarament reflexada en la base tercera del concurs:

"... Cada instància haurà d'accompanyar-se d'una còpia certificada del full de serveis del sol.licitant, d'una relació de mèrits, de tots els antecedents que serveixin per donar una idea més completa de les activitats pedagògiques o d'altra mena que hagi pogut realitzar dintre o fora de l'escola, i d'una llista de les persones o entitats a les quals es podrien demanar referències professionals... Caldrà també... l'Historial de la seva situació personal dins l'exercici de la professió i exposi el criteri pedagògic que l'ha presidida, i així mateix que manifesti el seu concepte de la col.laboració escolar i de l'obra educadora encomanada als grups escolars...

El Patronat Escolar de Barcelona considerarà aquests documents com un dels diversos mitjans a que pot recórrer per al millor compliment de la missió que se li ha confiat en ordre a l'elecció del personal, i procedirà, respecte als sol.licitants, com cregui més beneficiós per als interessos del Grup Escolar... Els concursants quedaran obligats a sotmetre's a proves consistents en exercicis pràctics, en el cas que el Patronat cregui convenient realitzar..." (2)

La última base estimava la facultat que l'Ajuntament tenia per suprimir o rebaixar la gratificació, i inclús contemplava la possibilitat de deixar-la de fer efectiva a tots aquells mestres que creïés convenient. (3)

Els concursos convocats pel Patronat Escolar, per al proveïment de mestres, no sempre foren ben rebuts. En alguns casos, per motius econòmics (4), ja que es considerava escassa la gratificació i subjecta, ademés, a possibles arbitrarïetats per part de l'Ajuntament; i en al-

tres cassos per qüestions d'idoneïtat a l'hora de participar en el concurs, ja que existien mestres en situacions molts diverses, segons el pla d'estudis seguit o segons el tipus d'oposició a que havien concorregut.

De totes maneres, el concurs com a procediment de selecció entrava com una cosa normal dins la legalització de l'ensenyament i ningú se n'escandalitzava,

El perill que aquest sistema podia comportar per la possibilitat de jugar-hi interessos aliens als professionals, i per influències particulars, en el resultat obtingut, almenys en el cas de Barcelona, deu jutjar-se per l'obra realitzada en els grups escolars. La dignitat professional es veié garantitzada per la composició dels membres del Patronat, que es mostraren generalment poc influenciables i amb uns interessos dirigits cap a l'enlairament de l'escola pública. Els mestres, mentalitzats de l'envergadura de la seva tasca, es manifestaren com els primers interessats en salvar a tots els mecanismes de selecció d'aquells perills que, a part de posar en difícil lloc l'escola, servissin per desacreditar la seva funció. El Magisteri català en una editorial reafirmava com:

"la provisió d'escoles per un concurs de selecció... sembla, ara, convenient. No és segurament l'únic procediment convenient i eficaç, deixant oberta la possibilitat de cobrir places per concursos de trasllat i interinitats que permetessin no anar massa precipitació a l'hora de cobrir les necessitats barcelonines" (5).

Un altre dels problemes que plantejaven els concursos per mèrits, convocats pel Patronat, era el drenatge dels millors mestres d'arreu de Catalunya vers Barcelona, estimulats per l'ambient cultural i pedagògic

de la gran ciutat, el caliu de l'obra municipal i els aventatges econòmics, deixant així una mica de banda la tasca de l'escola rural, tant necessària. (6)

A la crida del Patronat no sols hi acudiren mestres de Catalunya, sino mestres d'arreu de l'Estat. En l'annex nº 15 reproduim les fitxes d'un parell de concursants de l'any 1934, a partir de les quals poden veure's els elements que s'aportaven perque el Patronat permetés el judici. La diferent trajectòria d'un i altre concursant, les desiguals referències presentades, així com un historial acadèmic i professional ben contraposat, en són un valuós testimoni cara a demostrar l'interès de molts mestres que, des de les situacions dispars, desitjaven treballar sota la dependència del Patronat Espolar.

El gir dretà del ministeri, aman de les eleccions de la tardor de 1933 portà malentesos, que podien influir en la composició dels mestres del Patronat, l'aleshores ministre Villalobos, va convocar un concurs per als mestres que havien cursat estudis segons el Pla de 1914. Aquests no podien accedir directament al magisteri oficial amb un any de pràctiques com ho feien les promocions sortides del Pla Professional de 1931, sinó que realitzaven uns cursets de selecció (per això se'ls anomenà cursetistes) que substituïen les oposicions i dels quals n'obtenien una plaça.

Malgrat estar reconegut que les places de les ciutats grans estaven reservades als mestres amb més anys d'exercici, el nou ministeri otorgà als cursetistes del 1933 totes les places vacants arreu de l'Estat Espanyol, àdhuc tres places de les escoles nacionals de Barcelona.

Quan els fets d'octubre del 1934 motivaren la suspensió del concurs convocat pel Patronat per a la provisió de 50 places, els cursetittes les demanaren i els foren otorgades ignorant la disposició de l'organisme barceloní que reclamava l'exercici professional previ durant tres cursos abans d'entrar a escoles municipals (7).

S'arribà doncs, a la situació de trobar-se en els Grups Escolars de Patronat, mestres sense cap experiència docent en detriment d'alguns professionals excel.lents que havien sol.licitat el seu trasllat a les escoles municipals.

El dia 1 de novembre de 1934, en el context de repressió de les institucions catalanes, quedaren paralitzades les activitats del Patronat Escolar.

La visita a Barcelona del Comissari General de l'Ensenyament a Catalunya, Sr. Prieto Bances, motivà una exposició pública dels Mestres Nacionals en pro de la reactivació del Patronat. El Deganat de Barcelona creia un deure professional exposar els aventatges que per l'escola pública suposava el règim de Patronat i demanà el seu restabliment; insistí en que sempre s'actuà dins la més estricta legalitat; mai fou obra d'un partit sino que hi convergiren republicans i regionalistes; mai es menyspreà l'escola nacional nà el mestre estatal sino que va dignificar-los; i acabà sol.licitant no solament la seva reorganització, sino fins i tot l'ampliació de la seva actuació a totes les escoles públiques de Barcelona.

Entre els aventatges esmentats pel Deganat, resultants de l'activitat del Patronat, es citaven la dignificació de l'escola pública, mitjançant la construcció d'edificis, i la rehabilitació social de

de la professió del mestre, la disponibilitat de material i la presència de professorat especialitzat. A més es considerava fonamental per a la valoració del Patronat l'obra social que trascendia a la tasca dels grups escolars i que es centrava en la gratuïtat escolar, la popularitat que permetia la convivència d'infants de diverses procedències socials, el servei de cantines, la potenciació de les Associacions de Pares, i la creació de les d'Ex-alumnes, així com la creació dels cursos per adults (8).

Acabà d'aclarir de manera ben rotunda els motius de la supressió, el nou Comissari, Sr. Rodríguez Villalunil, en les declaracions que feu a un periodista des de Madrid, quan ni tan sols havia posat els peus a Barcelona:

"... Des este Patronato forman parte una porción considerable de los maestros de Barcelona, que entienden que la designación de maestros debe convertirse en una acción política i procurar infiltrar en la actividad escolar intereses puramente regionales..." (9)

A més de la por de la propaganda "separatista" el Comissari acusava el Patronat d'escindir l'escola pública barcelonina en dos sectors un dels quals considerava privilegiat per la categoria de la instal·lació i manteniment dels seus centres.

"La medida más urgente en este orden, con Patronato o sin él, es lograr la supresión de estas escuelas mal instaladas y su traslado a edificios que reunan mejores condiciones pedagógicas e higiénicas. Yo creo que el Patronato se reorganizará, pero en forma y en proporción distintas a como estaba formado anteriormente" (10)

Aquesta reorganització va posar-se tot seguit en marxa. El 19 de desembre del 34 el Patronat va quedar facultat per a seguir en funcionament, però impedit per a nomenar mestres; més endavant (octubre 1935) es restablí aquesta facultat de gestió, quan ja s'havia produït una de les situacions més confussionàries des de la creació del Patronat.

En efecte, amb l'ampliació de l'acció municipal a nous grups a l'any 35 (Collaso, Casal del Marí, Duran i Bas), malgrat la suspensió de l'atribució de nomenar mestres, el ministeri autoritzà telegràficament a l'Ajuntament per a distribuir provisionalment el personal docent.

La Comissió de Cultura intentà aleshores la redistribució dels mestres, plaçant els arribats més darrerament als Grups Escolars, a les escoles d'extrarradi, la qual cosa provocà la protesta dels cursetistes que consideraven la seva plaça a les escoles de Patronat en propietat (11).

Davant l'ambient de confusió i crítica al Patronat que podia crear aquesta actitud, un grup de cursetistes manifestava a la premsa la seva total adhesió a l'organisme municipal, i que desitjava el seu normal funcionament, aprovava la mesura del seu trasllat, tot insistint en que el seu treball en les escoles municipals, integrat en el seu funcionament anterior, tampoc estava degudament reconegut ja que el seu augment de dedicació a l'escola no estava recompensat per la gratificació municipal que rebien els seus companys, seleccionats per concurs (12).

Altres motius de recel i exponent de desigualtat fou l'acord pres a l'estiu de 1935, pel qual l'Ajuntament barceloní rebaixava la gratificació corresponent a un mestre consort pertanyent al Patronat pel concepte de casa-habitació.

Aquests i altres desafortunats estalvis que pretengué l'Ajuntament, esborronaren els mestres els quals elevaren punyents crítiques, en temença que l'actuació de les dretes des del poder, podia fer-los retrocedir als passats anys de misèria del mestre, ja oblidats, obé desconeguts per les generacions joves d'ensenyants:

"Quan una nova generació s'anava oblidant d'aquell tracte de vergonya que els Ajuntaments donaven als Mestres, aquests incidents rasquen la llaga viva del record i desperten recels. No és d'extrañar que quan un Ajuntament, potser amb bons propòsits, reclama autonomia i intervenció en l'Ensenyament, s'aixequin els mestres, amb horror del passat, i clamin:... (borrat per la censura)" (13)

Recuperada la normalitat autonòmica, després de les eleccions de 1936, un decret presentat pel Director General de 1er Ensenyament, Josep Coll i Mas, creava 120 places de mestres pel Patronat Escolar de Barcelona.

Era la reempresa definitiva del ritme aturat. Amb aquesta provisió de places, Barcelona tenia ja gairebé tan volum com el de tot Catalunya, raó per la qual els mestres s'hi sentien interessats i continuaven llurs demandes d'integració o assimilació. Els mestres de totes les escoles graduades i unitàries de Barcelona van enviar una proposta a Coll i Mas en aquest sentit. La normalitat posava més clarament damunt la taula la necessitat d'acotar els límits d'actuació

del Patronat, a fi de no deixar oberta la possibilitat de que una confiança ilimitada en els seus membres, permetés actuacions arbitràries.

Els propis mestres demanaven:

- Un mínim de 2 anys d'exercici en una escola nacional per accedir a ocupar una plaça del Patronat,
- Que no es pogués ingressar al Patronat en la condició d'excedent,
- que la memòria exigida deixés de ser formulària i repongués a l'actuació professional del mestres,
- que es realitzés un exercici que almenys servís de contacte i coneixement directe.

Coincidia també en això el Director General Coll i Mas:

"La política més alta que ha de seguir el Patronat Escolar és la de donar les seves places als millors mestres, i en aquest sentit, crec que seria convenient que destaqués Comissions als pobles de Catalunya, i àdhuc d'Espanya, per posar al costat del full del mestre, la realitat de l'obra portada a terme. Hi ha també el problema dels directors dels grups; en aquest sentit cal pronunciar-se en que cap Mestre no ha d'arribar a aquest càrrec sense haver passat un cert nombre d'anys a les seccions de l'Escola..." (14)

Amb l'empenta que el Patronat emprengué a partir de 1936, s'aconseguí donar un tomb a l'apinió pública.

Molts Ajuntaments catalans demanaren la concessió de Patronat per a regir les pròpies escoles, i inclús en altres indrets de l'Estat s'aplicaren fòrmules semblants.

Però, malgrat les millores indubtables que els Patronat s oferien restava intacte el problema fonamental: la unificació de l'escola pública a Catalunya.

III.2.- L'OBRA ESCOLAR DEL PATRONAT.

III.2.1.- ELS EDIFICIS ESCOLARS.

Amb la inauguració dels 11 grups escolars el mes de març de 1931, que tan soroll havien portat des de la seva planificació, sembla acabar una etapa en la història de la Comissió de Cultura, des del punt de vista de l'edificació escolar.

Dels 11 grups, malgrat alguns fossin adaptacions d'edificis concebuts per altres usos, en realitat eren els quatre grans edificis monumentals projectats per Goday els que marcaven una fita important en la història escolar de Barcelona, tant per les seves dimensions, com per la imatge que incorporaren a la ciutat. Barcelona conserva encara, gairebé intactes aquells edificis que volien exterioritzar tot un ideari polític-pedagògic.

Però, el seu tipus de construcció i inclús decoració no s'avenien amb els nous aires republicans. D'una banda, començaven a fer forat a casa nostra els nous corrents arquitectònics del racionalisme, i, per damunt de tot, el govern republicà havia adquirit un compromís arriscat però ineludible: la total escolarització de la població infantil, i aquest objectiu havia d'assolir-se amb unes carències presupostàries que impedièn la construcció de grups escolars monumentalistes.

A Catalunya, mentre que la Generalitat no disposava de recursos per fer efectiu aquest compromís i el Ministeri d'Instrucció Pública esmerçava el seu major esforç cap aquelles zones de l'Estat més depauperades culturalment, la Comissió de Cultura de l'Ajuntament havia de suplir ambdúes funcions.

Acabar amb la problemàtica de la manca de places escolars significava l'inici d'una política de construccions escolars accelerada i menys costosa que aquella que s'havia anat fent a empentes des de l'any 1917. Així els aspectes qualitatiu deixaren pas als quantitius i als responsables de l'Assessoria Tècnica els calgué exprémer l'enginy per trobar locals adequats a la funció d'escola, que estalviessin l'adquisició de solaris, d'altra banda ben escassos al nucli urbà, i l'aixecament d'edificis escolars de nova planta.

En les planes següents pot constatar-se com la majoria dels cassos, els edificis escolars que projectà l'Assessoria Tècnica de la Comissió de Cultura i que regí el Patronat Escolar foren el resultat d'adaptacions de tota mena, des d'hotels, antigues casernes, cases particulars...

En fer un balanç de l'actuació de la Comissió de Cultura (15), el seu primer president, Pere Comes, manifestà que el Patronat començà la seva tasca el juny del 31, dedicant-se a acabar els Grups Escolars, Ignasi Iglesias, Giner de los Ríos, Lluís Vives, Milà i Fontanals, Ramon Llull i d'altres que encara no tenien ni vidres a les finestres.

Es tot això una prova que demostra l'oportunisme de la seva inauguració pocs dies abans de les jornades electorals, junt amb les picabaralles dels diferents partits polítics a l'hora d'atribuir-se'n el mèrit.

Mentre s'enllestien els nous grups, es feren obres de millora a diverses escoles i s'adaptà l'antic pavelló de la Cia. de Tabac de Filipines a l'Exposició com a parvulari annexe al Grup Escolar Mossen Cinto que prengué el nom de Forestier, en homenatge al jardiner francès artífex de molts parcs barcelonins.

L'edifici fou cedit per l'Ajuntament a la Comissió de Cultura el 12 de març del 1931 i després de les obres d'adaptació pogué inaugurar-se el mes d'abril de l'any següent.

El darrer Ajuntament de la Dictadura havia acordat la instal·lació d'un Institut a l'edifici del c/ Cuyàs de Sarrià. Fou inaugurat, amb el nom de Dolors Monsardà, junt amb els altres grups el dia 29 de març del 1931, però durant l'any 1932 l'Ajuntament decidí traslladar l'Institut de 2^{on} Ensenyament al c/ Provença 143 i destinar l'edifici de Sarrià al seu primitiu objecte, escola graduada de nenes. El mes de maig començà a funcionar com escola primària, amb ensenyaments complementària de Formació Domèstica i cantina escolar.

El 28-2-1932 s'inaugurà el Grup Escolar Giner de los Ríos emplaçat en el nucli de cases barates del Turó de la Peira, aixecades en temps de la Dictadura de Primo de Rivera.

Tenia una capacitat de 800 alumnes, distribuïts de la següent manera: 14 aules d'ensenyament primari de 40 alumnes, 4 aules de pàrvuls de 50 nens i una sala guarderia per a 40 infants.

La composició arquitectònica de l'edifici, a partir de quatre pavellons, permetia la diferenciació de les diferents seccions de l'escola. El nivell de les instal·lacions era molt acceptable, ja que l'escola disposava de serveis de dutxes, vestuaris, aula de dibuix, sala de festes i projeccions, biblioteca... I el gran bosc de pins situat al mateix costat de l'escola permetia conjuguar amb facilitat moltes activitats a l'aire lliure.

La financiació de l'obra estigué a càrrec de l'Ajuntament que rebé una subvenció del Ministeri d'Instrucció Pública, junt amb el projecte de l'edifici.

S'aprofità la seva inauguració per a retre homenatge a Hermenegildo Giner de los Ríos, pioner de la tasca municipal en l'obra de cultura, promotor de les Escoles del Bosc i de les primeres colònies municipals. La Comissió de Cultura edità per aquest motiu, un fullet recordatori, on enaltia la seva figura. L'homenatge comptà amb la participació de les autoritats municipals i de Bernardo Giner de los Ríos i Alejandro Lerroux.

Altres barriades perifèriques sofrien fortament la penúmia escolar i no podien esperar més per a l'habilitació de nous grups. A Verдум, Somorrostro i Roquetas, l'any 1932 començaren a emplaçar-s'hi pavellons prefabricats de fusta, que s'havien fet servir en la passada Exposició Internacional de l'any 1929.

Amb aquestes construccions aprofitades per escoles es comprovà l'afany d'acabar amb el problema de l'escolarització amb els mitjans més elementals. Alexandre Galí, en les seves memòries, parla d'aquestes escoles en els següents termes:

"Ja el concepte de l'edificació escolar no es podia aprimar més com no quedés reduït, com deia Rousseau, a un mestre i un arbre"
(16)

El 18 de novembre del 1932 s'inaugurava el Grup Escolar del Somorrostro amb una festa amb berenar, titelles, cançons i fous d'artifici, on es convidaren els nens de l'Escola del Mar i del Grup Escolar Pere Vila. El dia següent era inaugurat el pavelló de les "Roquetes".

Tot i les inauguracions, restaven 14.000 infants que no podien ser admesos a les escoles municipals per manca de lloc. La dificultat de trobar solars disponibles en el nucli urbà feu decantar la balança ver l'habilitació d'edificis vells.

Els quatre hotels de la Plaça d'Espanya, que acolliren als forasters durant l'Exposició del 1929, foren reivindicats per la Comissió de Cultura. Els tràmits burocràtics (la construcció havia estat finançada amb els Pressupostos de l'Exposició, encara pendent d'aclarir) retardaren la donació. El dictamen que proposava l'establiment d'aquest grups escolars fou presentat a un ple municipal el 2 de desembre del 1931, però el lliurament definitiu dels hotels no es feu fins el juny del 1932.

Es preveia que els locals serien capaços per a 6.000 alumnes però mai van arribar a funcionar plenament. Durant els anys republicans i en els moments de màxim funcionament hi arribaren a assistir 3.000 nens.

Els arquitectes municipals feren els projectes d'adaptació dels 4 edificis, però les obres es realitzaren en diferents etapes des dels anys 1932 al 1934.

L'adaptació tendí a distribuir el major número d'aules en l'espai disponible, aprofitant les habitacions exteriors per dit ús, mentre que tots els serveis propis d'un hotel s'aprofitaren (cuines, menjadors, sanitaris) a l'hora que les terraces es destinaven a patis i els salons col·lectius a espais d'usos múltiples (biblioteques, tallers, sala de festes...). De tota manera, l'esbarjo dels escolars

es realitzava freqüentment als jardins de Montjuic que oferien més possibilitats que les minsses terrasses dels hotels.

Junt a l'ensenyança primària, en aquests grups s'hi traslladaren les escoles complementàries d'oficis que funcionaven al barri de Sants. També hi funcionaven serveis de parvulari i guarderia.

Des del punt de mira pedagògic, els grups escolars quedaren connectats amb l'Institut-Escola, a fi de que els alumnes més aptes poguessin continuar els estudis secundaris amb solució de continuïtat.

El 14 de novembre de 1932 s'inauguraven part de les instal·lacions a l'Hotel nº 1 capaces per a 1.300 nenes. El 2 de desembre s'imposava al nou Grup Escolar el nom de Francesc Macià, que va ser canviat pel d'Alejandro Lerroux i Niceto Alcalà Zamora durant el bienni negre.

Entre els anys 1933 i 1934 s'enllestiren les obres dels altres grups, però a tots ells afectaren els fets del 6 d'octubre.

Dos dies després del 6 d'octubre el tinent coronel que ocupà l'alcaldia feia sortir els nens del grup escolar (hotel nº 2) de la Plaça d'Espanya i cedia l'edifici a la Guàrdia d'Assalt. Els motius allegats foren estratègics: la facilitat d'enfilar la carretera de Sants amb metralletes des de les seves finestres (17).

Amb la inauguració d'aquests grups, que fou abastament festejada i aprofitada políticament es feia un pas important en la dotació de places escolars, però mestres i pares manifestaren el seu recel. Per

als ensenyants aquesta política d'adaptacions ràpides i de dotació de diversos usos als edificis, encara que sempre dins del camp educatiu, comportava el perill de renúncia a un alt nivell pedagògic.

Alexandre Galí, una vegada més es mostra implacable en la seva crítica a aquest aspecte:

"Amb l'adaptació d'aquests edificis, l'Ajuntament i el mateix Ainaud començaren a abdicar de molts principis sobre l'escola formosa i àdhuc sobre exigències pedagògiques més fonamentals davant la necessitat apremiant d'atendre la població escolar... i la impossibilitat econòmica i material de donar a tots l'escola de prínceps somniada per l'Ainaud" (18).

Les escoles de la Plaça d'Espanya no sols atenien la població de Sants, sinó la d'altres barris extrems, i en concret els nens del Poble Nou havien d'efectuar un desplaçament llarg a diari.

En la publicació "El Magisteri Català", els mestres recollien l'opinió de molts pares:

"Està bé que s'habilitin els Hotels de la Plaça d'Espanya... Com a cosa transitòria pot acceptar-se, com a solució definitiva no. Els desplaçaments dels infants a distància sempre presentaran inconvenients...." (19)

El mes de novembre de 1931 es destinava a escola el Palau del Governador del Parc de la Ciutadella, i s'autoritzava l'organització de l'Institut Escola:

" per tal que, d'ara endavant, l'ensenyament secundari es trobi perfectament enllaçat amb la preparació que es doni a les escoles primàries oficials de la nostra ciutat, de manera que es faci el pes a la formació superior sense solució de continuïtat ni retard de cap mena" (20).

L'Institut Escola depenia de l'Ajuntament i de la Generalitat. El municipi hi destinà diverses partides per la seva habilitació durant tot l'any 1932, ja que a la planta baixa s'hi instal·laren 6 aules d'ensenyança primària, capaces per a 150 alumnes dels 7 als 14 anys que havien d'enllaçar els seus estudis amb l'ensenyança mitja que s'impartia al mateix edifici.

L'esplèndida situació de l'Institut Escola facultava una amplíssima gama d'activitats en els jardins de la Ciutadella i els museus.

També l'any 1931 s'havia acordat la construcció d'una escola annexa a la Normal de la Generalitat, instal·lada a l'Escola Industrial, capaç per a 400 infants i pensada com a assaig i pràctica pels alumnes normalistes. L'edifici que s'aprofità fou un pavelló aixecat als jardins de Montjuïc pel Ministeri d'Instrucció Pública i que havia estat cedit a l'Ajuntament (21).

Una nova escola s'instal·lava, el mes de novembre del 1932, als vells locals de "l'Avenç" a la barriada de Sant Andreu (carretera de Sant Andreu nº 52)

Durant l'any 1933 s'iniciaren les obres d'adaptació de l'hotel Casanovas (c/ Manso-Casanovas) arrendat a la seva propietària per habilitar-hi una escola que descongestionés el problema escolar de la barriada de l'Hospital de Sant Pau. El grup, inaugurat el 23 d'abril de 1934 amb el nom de Pau Iglesias, tenia una capacitat de 500 alumnes repartits en 20 aules.

Les Escoles Cases de Formació Domèstica, varen poder realitzar-se gràcies a la deixa efectuada pel Sr. Lluís Guarro, l'any 1921. Veieren, però, retardada la seva adaptació i posta en marxa degut a la clàusula de la donació que establia que l'ensenyament fós en llengua catalana. Quan l'Ajuntament acceptà la donació, faltaven molts pocs mesos per la instauració de la Dictadura i això fou l'obstacle del retard en el seu funcionament. L'any 1930 començà el projecte d'habilitació i l'any 1933 pogué ser inaugurada.

Ubicada en ple barri del Clot, dins l'antic municipi de Sant Martí de Provensals, havia de cubrir una urgent necessitat en un nucli molt densament poblat.

L'adaptació fou realitzada pels arquitectes municipals Josep Goday i Adolf Florensa que enllaçaren la part antiga de l'edifici que havia allotjat a l'Orde dels Templaris, a un pavelló de nova planta, a través d'una galeria porticada, de gust clarament noucentista.

La capacitat prevista per l'escola era de 600 alumnes, que preferentment es dedicaven a la formació domèstica, malgrat s'hi impartissin també classes de grau primari.

El dia 3 de novembre del 1934 s'inaugurà un nou grup escolar al local del Casal del Marí (carrer Varador) a la Barceloneta. L'edifici s'havia habilitat per pressions del primer Ajuntament republicà i l'estiu del 34 els veïns ja hi celebraren la festa de presa de possessió. Per compensar la seva escassa capacitat funcionà amb un doble torn d'alumnes, ajudats per un doble equip de professorat.

Can Gasparó era una finca de les Corts que estava en perill d'ésser embargada per deutes a l'Ajuntament, El seu propietari oferí la solució de que el municipi li comprés la propietat i malgrat la resistència de les minories (Lliga, Partit Republicà Radical) s'acceptà el seu oferiment. L'any 1934 s'adquirí la finca per valor de 798.014'80 pessetes i el desembre de 1935 s'habilitava la torre Cuyàs per a escola amb el nom de Grup Escolar Duran i Bas (22).

L'únic Grup Escolar de nova planta, començat i inaugurat en el període republicà, fou el Collaso i Gil, construït amb el llegat de 1.000.000 de pessetes deixat per aquest personatge que havia ocupat l'alcaldia de Barcelona en diferents ocasions (23).

En el seu testament havia especificat que la quantitat havia d'ésser destinada a l'edificació d'una escola en una barriada obrera. A la mort del donant al 1926, l'Ajuntament inicià els tràmits oportuns per a fer efectiu el llegat, aprovant-se finalment l'elaboració dels plans de l'escola l'any 1930, sota la direcció de l'arquitecte Goday.

Les raons del seu emplaçament en un indret pròxim a l'església de Sant Pau del Camp foren dues: resoldre la problemàtica del dèficit escolar del barri i dignificar l'entorn del conjunt romànic. El monestir havia tingut diversos usos, arribant-se inclús a utilitzar com caserna d'infanteria fins que a l'any 1904 s'inicià la seva restauració.

Per a l'edificació del grup escolar calgué l'enderrocament de les restes de la caserna annexa a l'església i la restauració de la casa parroquial, per tal d'aconseguir un conjunt arquitectònic harmònic.

L'any 1932 començaren les obres i l'edifici s'enllestí l'any 1934, després de notables augments de pressupostos. Fou l'últim grup escolar monumental plantejat per Goday, l'arquitecte col.laborador de la Comissió de Cultura, el qual morí de ràpida malaltia el maig de 1936.

Goday, en aquest grup escolar, tot i mantenint les seves característiques peculiars de tractament monumental i una distribució interior connectada amb els seus anteriors projectes, hi aportà unes peculiaritats que mereixen ésser destacades. En quant a l'organització funcional, la sala d'actes s'ubicava a la part baixa de l'edifici, com a pati cobert, obert a l'exterior, i la planta era articulada. En l'aspecte exterior, s'abandonà la decoració esgrafiada, substituïda pel totxo com a element de recobriment i decoratiu. D'altra banda, l'abandó dels models clàssics en la composició de la façana, el caràcter lineal de la composició i la inexistència de portada monumental semblen un intent d'adequar-se a les noves tendències arquitectòniques. No és aliè a aquest canvi de plantejament el viatge de l'arquitecte Goday per països del Nord d'Europa i la influència directa de l'arquitecte suec Ostberg, que havia treballat en obres significatives de l'arquitectura escolar de caire avançat.

La capacitat de l'edifici era de 1.200 alumnes, distribuïts en graus de primària i parvulari, i amb totes les instal.lacions característiques dels anteriors grups de nova planta plantejats per la Comissió de Cultura.

A més d'aquestes realitzacions, la Comissió de Cultura esperonà projectes que per una o altra circumstància no varen arribar a realitzar-se. L'Ajuntament sol.licità al Ministeri de Guerra la cessió de locals que s'havien deshabitat com el quarter del carrer Pau Iglesias, o l'edifici d'Intendència, o la caserna de la Plaça del Bonsuccés.

També es preveia la conversió en escoles dels Museus del Parc, el d'Art de Catalunya i la col·lecció Martorell en passar els seus fons a Montjuïc, i fins i tot s'havia arribat a aprovar el projecte d'adaptació d'un edifici del Passeig del Triomf al Poble Nou (febrer 1933) per a escoles, sense que arribés a realitzar-se.

El Consorci del Port Franc cedí al Municipi una finca, que s'utilitzava com a cotxeres de tramvies, per a destinar-la a escoles. El projecte també fou realitzat per J. Goday (24), però ignorem si arribà a perpetrar-se.

Obres d'ampliació es portaren a terme en diverses escoles com ara les instal·lades al Passeig de Circumvalació del Parc que duplicaren la seva capacitat (25) assolint la xifra de 640 alumnes.

En els últims temps, abans de l'aixecament militar del 36, la tendència dominant en l'ordre de les construccions escolars era el lloguer d'edificis ja construïts expressament per escoles per altres empreses particulars. L'objectiu que es volia aconseguir era que el ritme d'oferiment de places escolars ultrapassés, a breu plaç, el creixement de la població.

Ja a l'any 1932 segons el president de la Comissió de Cultura, Sr. Pere Comes, calien 92 grups escolars per a resoldre dignament la qüestió.

De totes maneres, el municipi era totalment incapaç d'afrontar aquesta necessitat constructiva que quedava totalment supeditada a l'ajut econòmic que poguessin oferir-li l'Estat Central o la Generalitat.

L'ajut del Ministeri d'Instrucció Pública no arribà en els anys de la República, com arribà en altres ciutats com Vitòria, Madrid, València... i l'ajut de la Generalitat difícilment podia traduir-se en diners, donada la seva limitada capacitat pressupostària.

A començaments de 1936 s'havien planejat 21 Grups Escolars cap dels quals estava començat, en espera de l'ajut econòmic estatal. Un projecte presentat a Madrid ampliava a 45 les noves escoles necessàries, 30 de les quals serien de nova planta.

L'horitzó de possibilitats d'actuació s'amplià en concedir el Ministeri d'Instrucció Pública una subvenció de 5.300.000 pessetes a l'Ajuntament per aquest pla de construccions.

La guerra no truncà aquesta trajectòria, ans l'accelerà mitjançant l'actuació del Consell de l'Escola Nova Unificada que potencià l'expropiació d'edificis religiosos o torretes residencials per a convertir-les en escola.

Aquest afany de construcció i adaptació no tenia malauradament un paral·lel en la conservació dels edificis. L'estat destinava només unes cent pessetes anuals d'ajut als municipis per a sostenir l'escola, i aquests se'n desenteniën. Barcelona no era una excepció i, en alguns casos, edificis nous i amb bells exteriors estaven mancats de calefacció o de personal no docent.

La conveniència de millorar les escoles velles era compartida també pels mestres aliens al Patronat, que eren potser els que n'estaven més necessitats, i assumida per tots els ensenyants com a punt bàsic per a la dignificació de l'escola pública:

"... mentre aquesta florida d'Escoles noves no sigui realitat, seria necessari conservar, millorar i transformar les antigues, graduant les que ocupen locals espaiosos i acondicionats, netejant les que siguin brutes, substituint els locals antihigiènics per altres que tinguin un mínim acceptable d'aire, de sol, de llum, limitant a quaranta el nombre d'alumnes de cadascun dels Mestres d'aquestes Escoles i equiparant-los en condicions de treball, hores i dies de classe, gratificacions i possibilitats de perfeccionament amb llurs companys dels Grups..." (26).

III.2.2.- LES CRÍTQUES A LA POLÍTICA CONSTRUCTIVA DE L'AJUNTAMENT.

Els anys 30 marquen una dinàmica peculiar en al camp arquitectònic, en paral·lel als profunds canvis que viu Europa en els anys d'entreguerres.

En primer lloc, la crisi econòmica feu augmentar la influència de l'Estat en l'educació, com a conseqüència de l'intervencionisme a tots els nivells, però la majoria de les democràcies europees es veieren obligades a reduir els seus pressupostos d'educació i intentaren compensar-ho mitjançant una planificació racional de les solucions al problema educatiu. Es il·lustratiu d'aquesta nova orientació la proposta de l'Oficina d'Edificis Escolars de Londres:

"... el edificio no precisa ser un monumento para la posteridad, las exigencias de la escuela cambian constantemente... Antes se consideraba que la población y la pedagogía no cambiaban, ahora no... En el futuro las escuelas serán más baratas y estarán construidas de forma que puedan ser ampliadas cuando sea necesario, sin reconstruirlas..." (27)

França inicià també una campanya contra els edificis escolars monumentals, que "arruinaven" les finances de l'Estat. El Pedagog Roger Cousinet es convertirà en un propagador de l'escola lleugera, fàcil d'ampliar o reduir, reproductora de l'ambient de la llar familiar... (28)

En segon lloc, la industrialització influí en els plantejaments arquitectònics escolars i EEUU oferí els exemples més clars de l'aplicació de l'estandarització a l'escola.

I en tercer lloc, s'escampà amb èxit el funcionamisme arquitectònic, en el sentit de supressió de tots els elements supèrflus, el gust cap a les formes simples i geomètriques, junt amb la utilització de tot tipus de materials nous.

De la unió entre le funcionalisme i l'aprofitament de les avantatges de la industrialització, sorgiren a Catalunya una generació d'arquitectes que assoliren un alt nivell professional, alhora que manifestaren la seva adhesió al projecte de construcció d'una Catalunya socialment més justa. Com bé diu Oriol Bohigas:

"El racionalismo se convirtió en la arquitectura oficial de la Catalunya republicana autónoma. Fue la arquitectura de la Generalitat". (29)

Però seria inexacte pensar en un canvi de plantejament arquitectònic relacionat directament amb la pujada de la República. Molts arquitectes ja s'havien il.lusionat conjuntament amb altres intel.lectuals durant els anys foscos de la Dictadura, tot i esperant canvis en un curt termini.

I seguim amb paraules d'Oriol Bohigas:

"Son los años de disolución de la Monarquía, en los que se aglutinan entre los intelectuales la ilusión de un futuro próximo revolucionario, de una reestructuración de España, que al fin alcanzaría un nivel culto, cívico, democrático i liberal. De estos años arranca una arquitectura ilusionada, una especie de actitud programática para la nueva sociedad, que la revolución havia de traer.

Aún no se siente la crisis económica y la coyuntura es especialmente apta. El grupo vanguardista avanzado y políticamente inconforme puede programar y realizar apoyado en las posibilidades económicas del antiguo régimen..." (30).

Entre els arquitectes que trencaren amb els plantejaments tradicionals, cal valorar l'acció tant teòrica com pràctica del grup GATPAC (Grup d'Arquitectes Tècnics per al Progrés de l'Arquitectura Contemporània) en els anys republicans, el grup actuava com a delegació del CIRPAC europeu i estigué influït per l'arquitecte Le Corbusier, que també comprengué el caràcter excepcional del règim republicà; i qualificà Catalunya com un puñt viu sobre la terra, on els temps moderns trobaven asil.

Del lligam entre el GATPAC i la Generalitat en sorgiren unes obres de caràcter públic ben significatives, La Ciutat-Repòs Gavà-Castelldefels, La Casa Bloc a Sant Andreu, El Plà Macià de remodelació urbanística de la ciutat de Barcelona, el Dispensari Antituberculós del carrer Torres Amat...

El tema escolar es convertí en un dels més inquietants i els arquitectes avantguardistes hi dedicaren bastantes energies tant en el terreny de la investigació com en el de la divulgació.

Des del seu òrgan de difusió, la revista "Arquitectura i Construcció", definiren les premises des de les quals havien de planificar-se les construccions escolars: l'economia, la perfecció, el rendiment, la seriació, el funcionament, l'abandó dels elements superflus...

i criticaren les realitzacions de l'Oficina Tècnica de Construccions Escolars del Ministeri d'Instrucció Pública per la seva inadequació als temps i l'ús irracional dels pressupostos.

La legislació i normativa de construccions escolars vigent partia encara de la Llei Moyano, amb la incorporació de les successives instruccions tècniques que recollien els principis higienistas de començaments de segle. Era del tot inaplaçable una renovació legislativa que s'adequés als nous objectius polítics i a les respostes arquitectòniques vanguardistes, rebutjant tots els problemes artificiosos i definint-se per la funcionalitat i la conjunció amb les noves teories pedagògiques.

El Grup d'Arquitectes Tècnics per al Progrés de l'Arquitectura Contemporània donà un pas important en la concreció d'aquests principis amb l'elaboració del projecte que anomenaren "Tipus mínim". Josep Lluís Sert explana en la revista "Arquitectura i Urbanisme" algunes de les idees bàsiques:

"En projectar aquestes construccions hom ha de tenir en compte que l'element bàsic de l'escola es la sala de classes..."

Els elements de circulació i enllaç -corredors, vestíbuls...- hauran de reduir-se al mínim i perdre llur innecessària monumentalitat... Pot suposar un gran estalvi l'eliminació de certes comunicacions innecessàriament tancades i deixar-les obertes i cobertes en forma de galeria. Els serveis col·lectius cal tractar-los amb aquest mateix criteri. Per exemple, una sala d'actes que ocupa molts metres quadrats i solament és utilitzada un dia de festivitat, és un luxe innecessari...

Els terrats com a lloc de solàrium i classes són molt útils i això suposa una recuperació d'espai molt convenient, donada la importància del terreny lliure...

Els nous materials, com el formigó armat i el ferro, amb la possibilitat de cobrir grans llums, ens permeten construir les classes amb un gran parament vidriat -luxe necessari- i una il·luminació uniforme...

Aquesta teoria de les grans llums necessàries en l'estructura, les línies senzilles, volums clars i superfícies llises, unides a una policromia a base de blanc i tons clars, donen a l'escola moderna l'aspecte optimista i alegre que tots els educadors demanen...

La fabricació de certs elements en sèrie... és una qüestió importantíssima que cal tenir en compte en enfocar el problema de conjunt, puix que això podria ésser la base per a obtenir una millor quantitat i una economia remarcable..." (31).

En quan a la divulgació del nou ideari o propostes arquitectòniques, el Grup d'Arquitectes Tècnics per al Progrés de l'Arquitectura Con-

temporània (GATCPAC), en estreta relació amb el grup equivalent a nivell d'Estat, el GATEPAC, impulsaren diversos actes.

Entre els anys 1932 i 1933, una exposició d'escoles modernes, el material de la qual havia sigut recollit pel grup suís del CIRPAC, fou còrrculant per diverses ciutats de l'Estat, a fi de contrastar un nou tipus d'escola enfront a les construccions monumentalistes.

A Barcelona, l'Exposició fou patrocinada per la Generalitat, i paral·lelament a la mostra, els arquitectes Sert, Subirana, Torras Clavé... participaren en conferències a les entitats representatives del món cultural (32).

Josep Lluís Sert, en una conferència l'any 1936, seguint amb la mateixa línia que en els anys anteriors, criticà les construccions escolars de l'Ajuntament barceloní. En primer lloc, considerava inadequada la seva localització, ja que s'havien distribuït els grups en els llocs més fàcilment disponibles, i estaven tots ells mancats d'espais lliures, sol i aireació suficient. Criticava, però, sobretot, les grans dimensions dels edificis que comportaven dificultats en el funcionament interior i desavantatges pedagògiques, i la seva similitud amb models europeus, anteriors a la 1ª Guerra Mundial i ja clarament superats en els altres indrets (33).

Les intencions innovadores del GATCPAC poden veure's concretades en un projecte de grup escolar realitzat per Sert, a l'any 1933, que havia de situar-se a l'Avinguda Bogatell del Poble Nou.

El projecte que s'acollia a les característiques dels grups escolars estrangers dels anys 20, ofereix novetats importants, tan pel seu caràcter funcional com pel tractament arquitectònic.

La influència de Le Corbusier és notable en el sistema de pilars sustentants de l'edifici, que permetien la circulació coberta entre els diferents cossos de l'edifici i en l'aprofitament de les cobertes com terrasses.

Els aspectes constructius reflexaven també la voluntat renovadora: marcs metàlics a portes i finestres, baranes de tub, paraments de vidre, tabics de fibra-ciment...

La capacitat del Grup era per a 720 alumnes, amb ensenyament primari, parvulari, guarderia, professional... Les aules, distribuïdes en 3 plantes, formaven el conjunt més important i perpendicularment a elles s'hi situava el cos de l'edifici amb els locals d'ús comú. L'organització de les aules permetia una distribució variable del seu interior, segons les necessitats pedagògiques.

El projecte pretenia també l'objectiu d'integrar l'escola a la vida real, donant-li el caire de centre cultural de barri.

Com a valoració d'aquesta obra no realitzada podem dir que tingué una forta ressonància a les revistes especialitzades europees, doncs significava una aportació important del funcionalisme a l'arquitectura escolar.

La crida del GATCPAC i el GATEPAC es complementà amb les campanyes de Lluís Bello des del diari "Luz" de Madrid.

Bello afirmava també que les construccions escolars que realitzava el Ministeri d'Instrucció Pública no responien a l'esperit de la República, pel seu monumentalisme, el seu excessiu cost i inadequació funcional. S'inclinava, doncs, per la construcció de petites escoles, més barates i eficaces pedagògicament.

També la revista de Madrid "Gaceta del Arte" carregà contr l'Oficina Tècnica del Ministeri d'Instrucció Pública amb la publicació del "Quinto Manifiesto Racionalista".

La Federació de Mestres Nacionals de Catalunya recolzà la campanya de Bello i acollí amb entussiasme les teories del GATCPAC:

"La República exigeix un canvi de conducta... La gent que ha de resoldre les coses administratives de l'ensenyament no ha canviat ... Nosaltres, com en Bello, perquè estimem la República, desitjem que l'esperit que anima el nou règim es deixi sentir en les directrius de l'ensenyament..." (34)

"Cal acabar amb els edificis baluernes que necessàriament imposen un règim casernari... però cal també assolir la classe clara, ventilada, assolellada i silenciosa, allunyada el més possible del tràut propi dels carrers i de la vida ciutadana" (35).

Malgrat les tendències de l'avantguarda arquitectònica i les demandes dels mestres, que tendien a aplicar nous mètodes pedagògics més adients en grups reduïts, subsistien certs sectors per als quals la monumentalitat i les dimensions dels Grups Escolars barcelonins eren el fonament de la seva grandesa, i el mitjà més idoni per a una tasca pedagògica de conjunt.

El director del Grup Escolar Pere Vila, Fèlix Martí Alpera, en unes declaracions (36) considerava que els grups grans tenien com avantatge la possibilitat d'instal·lacions costoses com gimnasis, piscines, enfermeries, sales d'actes... i la possibilitat de cooperar els mestres en equips més amplis. Però, l'opinió de la majoria de directors,

556950

a través de l'enquesta realitzada per la Comissió de Cultura l'any 1933, es decantava vers una valoració negativa dels grups escolars de grans dimensions i de tractament arquitectònic monumentalista, per les dificultats d'organització que comportava el seu funcionament.

III.3.- L'AJUNTAMENT DE BARCELONA I LA INCAUTACIÓ DELS BENS DELS JESUITES.

Dins l'acció laicitzadora del govern republicà hi jugà un important paper l'acció empresa contra els ordes religiosos que controlaven una part substancial de l'ensenyament, i en particular contra els jesuïtes.

La primera manifestació de l'activitat municipal en contra de la Companyia de Jesús arrencà d'una proposta del regidor Joan Llhí (Esquerra Republicana de Catalunya-Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra) d'adherir-se a una comunicació feta per l'alcalde de Gijón als de la resta d'Espanya sol·licitant al govern l'expulsió dels jesuïtes (8-5-1931)

Els radicals secundaren la proposta fent-la extensiva a tots els ordes religiosos.

Malgrat l'oposició dels regionalistes la proposició es discutí i aprovà per 30 vots contra 12 (37).

Uns mesos més tard, en la sessió municipal del 27 de gener del 1932, els regidors Joan Casanoves (Esquerra Republicana de Catalunya), Manuel Santamaria (Partit Republicà Radical), J. Duran i Guardia (Unió Socialista de Catalunya), Casimir Giralt (Partit Republicà Radical), Joan Grissó (Partit Republicà Radical), Abell Velilla (Partit Republicà Federal) i Josep Jové (Unió Socialista de Catalunya) feren la proposta de sol·licitar al govern el lliurament a la ciutat dels edificis que pertanyien als Jesuïtes per a destinar-los a institucions

docents. La iniciativa era ben vista per tots els regidors republicans, però provocà la forta oposició dels catòlics afiliats als partits conservadors com Felip Solà Cañizares (Derecha Liberal Republicana), Ferran de Segarra (Lliga Regionalista), Frederic Brassó (Lliga Regionalista) i Josep Pellicena (Lliga Regionalista). (38)

L'aprovació, per part del govern, de la proposició va facilitar l'acció del consistori. El 3 de febrer del 1932 (39), el governador civil, Joan Moles, incautà els bens dels jesuïtes malgrat la resistència de l'orde, que insistia en els drets de propietat sobre ells, i de l'Anònima "La Educación", qui legalment reclamà l'apropiació dels immobles.

Les finques incautades a Barcelona foren:

- L'Institut Comercial de la Immaculada, del carrer Roselló
- Les cases nº 22 del carrer Claris, nº 21 del carrer Llúria, nº 25 del carrer Casp, que constituïen el grup escolar del carrer Casp.
- La finca del carrer Anglès que incloïen els 3 edificis coneguts com a Col·legi Màxim de Sarrià.
- Una finca a Sarrià, façana al carrer Sant Pere.
- Les cases del carrer Palau nº 3, carrer Ataulf nº 4 i carrer Templaris nº 12.
- Un solar al carrer Torrent de les Flors.
- Un solar al carrer 2 de Maig-Mallorca.
- Una finca a Roquetes.
- Una casa a Gràcia.
- Una casa al carrer Milà-Siracusa.
- Una casa-torre a Sarrià al carrer Gironella nº 7-8.

(40)

D'entre aquests bens immobiliaris, els que podien utilitzar-se de forma immediata eren els tres grans conjunts escolars de Casp, Sarrià i Rosselló. Ignorem la utilitat que es donà a la resta d'edificis i si tan sols el municipi els arribà a incloure en la seva planificació escolar.

D'altres expropiacions que es feren a Catalunya dels bens dels Jesuïtes per a fins culturals foren:

- A Manresa, on s'hi establí una colònia de repòs per a obrers, en la qual hi podien concórrer els obrers procedents dels Estudis Universitaris Populars de la Universitat Autònoma.
- La finca "Can Barbà" de Sant Cugat, on els Jesuïtes hi tenien una casa de convalescència i repòs, "Villa de San Joaquín".

D'aquesta darrera en prengué possessió el president del Patronat Nacional per a la incautació de bens de la Cia. de Jesús, Sr. Demòfil de Buen, que l'entregà a la Comissió de Cultura de l'Ajuntament barcelonès amb el propòsit de crear-hi una colònia escolar permanent.

La Comissió de Cultura es cuidà d'organitzar actes de propaganda com conferències, pel·lícules... on es lloava el traspàs dels edificis que foren privilegi exclusiu de les classes benestants, per a ús del poble:

"Aquests locals... on l'aire, la Llum i la vida entra a dolls; en les aules espaioses i alegres dels quals, els mestres, afectuosos companys i germans dels deixebles, infiltren a aquests, hora darrera

hora, sanes ensenyances, he estat on s'ha portat els nois del miserable districte cinquè que pul.lulaven pels carrers insans..." (41)

Però, els sectors conservadors, la jerarquia eclesiàstica s'encarregaren de contrarrestar aquesta propaganda amb tots els mitjans al seu abast.

El Bisbe de Barcelona, Dr. Irurita, amenaçà amb excomunicar els funcionaris que portessin a terme les lleis laicitzants (42) i els polítics regionalistes defensaren obertament la causa de la Comnia de Jesús (43).

"La Veure de Catalunya" va desenvolupar en dos articles la defensa de l'actuació cultural dels jesuïtes a Catalunya, mentre que el regidor Segarra defensava en el municipi la catalanitat de l'orde i les seves aportacions a la ciència catalana. I ja, en plena febre expropiatòria, Raimon d'Abadal pronuncià un discurs parlamentari plantejant els dubtes jurídics de l'acció del municipi.

Altres entitats que varen fer arribar al govern la seva inconformitat foren la Junta Diocesana d'Acció Catòlica, els Pares d'Alumnes de les escoles religioses, els alumnes del IQS, la Federació de Joves Cristians de Catalunya i la Lliga de la Mare de Déu de Montserrat, així com l'Acadèmia de Ciències que demanava que es mantingués en el seu funcionament l'IQS i l'observatori de l'Ebre (44).

Un exemple extrem i matusser d'aquesta campanya conservadora pot ser-ho un article aparegut al diari catòlic "El Matí" on s'arròbava a atribuir "actuacions satàniques" per part dels mestres que treballaven a les ex-escoles dels jesuïtes:

"El Mestre, un eixelebrat, després de riure's davant dels nois, d'un crucifix, invita als alumnes a que el trepitgin, i així es convenceran que allò és una falòrnia i que tot és un mite. I els alumnes van passant i donant puntades de peu a la imatge de Crist." (45)

Totes aquestes pressions acabaren amb el procés d'apropiació dels bens dels jesuïtes, en arribar el Bienni negre. Una disposició ministerial reconeixia la propietat dels edificis del c/ Casp, C/ Roselló i Sarrià de la Societat "La Educación" i instava a l'Ajuntament a que li fóssin retornats (46)

Les Associaicions de Pares de les Escoles Oficials, així com les d'Alumnes i Ex-alumnes dels grups escolars, cuitaren a entrevistar-se amb el Conseller-regidor de Cultura per a evitar que es trobessin al carrer els nens que assistien a l'escola en els edificis incautats. Malgrat les promeses rebudes, va ser necessari esperar la normalització després de les eleccions del Front Popular, per regularitzar la situació.

III.3.1.- ELS NOUS GRUPS ESCOLARS: SARRIÀ, ROSSELLÓ I CASP.

En fer-se càrrec el municipi a través del Patronat Escolar dels edificis dovents incautats (47) i donar-ne compte al governador, molt del material escolar n'havia desaparegut (48).

I en intentar renaudar-hi les classes, es xocà amb la incomprensió de les famílies dels antics escolars que refusaven les mides governamentals amb la qual cosa, a finals del mateix mes, el President de la Comissió de Cultura anuncià la reorganització dels edificis i l'apertura de matrícula de noves places escolars.

El 23-2-1932 el Ministeri concedia la creació de 25 places de mestres i 25 de mestresses per als nous grups, i durant el mes de març, es procedia a formalitzar l'ingrés dels alumnes, triant d'entre els sol·licitants que esperaven torn a l'Oficina Municipal de Matrícules, aquells que llurs domicilis fossin més pròxims a les escoles.

SARRIA

Quan el Patronat Escolar es feu càrrec del "Col·legi Màxim" de Sarrià i obrí la matrícula, solament es pogueren posar en funcionament tres aules, donat que la matrícula no passava dels 100 alumnes. La majoria de famílies del barri i les dels antics alumnes veien amb prevenció la nova orientació de l'escola. Davant aquesta desconfiança es decidí una transformació radical de l'alumnat i l'escola es posà a la disposició dels infants que habitaven barris densos i poc higiènics, com el districte V, i aquells que llurs pares disposaven de pocs ingressos.

Del 15 al 20 de juny del 1932 ingressaren a l'escola un miler d'alumnes, la majoria dels quals no havien assistit mai a l'escola. En fer-se la classificació de l'alumnat per graus de coneixements els resultats foren ben significatius de la trista realitat escolar de la ciutat. Pogueren organitzar-se 5 graus de pàrvuls, un grau d'analfabets d'onza a 14 anys, 10 primers graus, 5 segons, 2 tercers, 2 quarts i un cinquè i un sisè, aquest darrer format totalment per nens de Sarrià.

La companyia de Tramvies de Barcelona, a través de les gestions de l'Ajuntament, concedí el dret de viatjar gratuïtament als alumnes que portaven un braçal color blau fosc, amb un escut de Barcelona, gravat amb metall. S'extremà la propaganda dirigida als guàrdies urbans i ciu-

tadans perquè atenguessin els infants que ostentessin l'esmentat distintiu.

A finals del curs següent quedaren provistes les places definitives de mestres: 35 mestres i tres professors d'ensenyances especials (música, gimnàstica i dibuix). El grup escolar es dividí en tres escoles graduades de sis graus cada una, dos de pàrvuls per cada graduada, un grau d'anormals mentals, dos graus de retrassats per manca d'escolarització i tres graus de primària annexats a l'Institut Ausias March, instal·lat al mateix edifici.

Les obres d'adaptació s'havien fet en un temps rècord, ja que el lliurament de l'edifici es feu el febrer del 1932 i al maig ja estava enllestit, tot i havent enderrocat 2,200 m² de parets, obert més de 300 llums i instal·lat un número important de sanitaris.

Al jardí es netejaren trossos de bosc per adaptar-lo a classes a l'aire lliure i les aules servien només per refugiar-se en dies de pluja o fred. Els propis alumnes construïren en el taller de l'escola 400 cadires plegables per a les activitats a l'aire lliure.

S'habilitaren altres dependències, com sala d'actes, tres biblioteques, sala de projeccions, tallers de fusteria i ferrers, una granja... En quant a instal·lacions esportives es disposava de dues pistes de tennis, dos camps de bàsquet i frontó.

Es transformaren com a aules la part de l'edifici que ocupaven les cel·les dels seus antics habitants en la qual hi tocava el sol tot el dia, a fi de no utilitzar les aules situades al soterrani i a la part nord de l'edifici que, segons els tècnics de la Comissió de Cultura, no reunien cap condició higiènica ni pedagògica.

ROSSELLÓ

Malgrat ésser l'escola més moderna que tenien els jesuïtes a la ciutat, la impressió que rebé el seu director Josep Coll i Mas, en visitar el grup per fer-se'n càrrec, fou nefasta:

"... mai hauria cregut que els llocs on es formava l'aristocràcia de la nostra ciutat poguessin estar mancats no sols d'un gust i d'un refinament adequat, sinó de les condicions higièniques més rudimentàries...

La preocupació per la seguretat-reixes, portes de ferro, gruix i dimensions de les obertures- fa que aquests edificis estiguin desposseïts de l'encís que el nostre gran arquitecte Sr. Goday ha sabut donar als Grups que són orgull de la ciutat..." (49)

L'adaptació seguí el mateix criteri que s'havia emprat en l'edifici de Sarrià, a base de transformar cada dues cel.les en aula. El jardí i el pati de l'escola religiosa estaven totalment compartimentats i es transformaren en espais oberts.

La capacitat prevista era per a uns 700 alumnes. De bon començament s'hagueren de superar els mateixos prejudicis del barri, com en el cas de Sarrià. La majoria de l'alumnat no era estrictament del barri, sinó que procedia de Gràcia, junt amb alguns fills dels porters de la zona, però, ja a l'any 1936 hi assistien nens de totes les classes socials.

El grup s'inaugurà amb 4 graus de pàrvuls, 2 preparatoris, 6 graus de nens i nenes, 1 grau per nens de parla castellana (la màxima matrícula d'aquest grau arribà a 6 nens) i un grau per retrassats.

Més tard, em instal·lar-se a l'edifici l Institut Pi i Margall, en règim d'Institut-Escola, calgué una remodelació de l'alumnat i alguns infants foren traslladats a altres escoles (carrer Mallorca, Annexa a la Normal de la Generalitat i Casal dels nens).

L'any 1936, a part de l'Institut, hi funcionaven un grau preparatori i 5 graus de nens i nenes.

CASP

Amb les obres de reforma s'aconseguí transformar radicalment l'escola. Es suprimiren cel·les i passadissos, s'instal·laren fonts als patis, es canvià tot el mobiliari i l'interior es decorà amb pintures murals.

Les activitats complementàries disposaven de locals especials: sales de projeccions, tallers, aules de música, cuines per a pràctiques d'economia domèstica, laboratori fotogràfic, sala d'exposicions...

En començar a funcionar l'any 1932 sols es pogueren organitzar sis graus que acollien a 200 alumnes, però les dades de l'any 1935 ens parlen de una capacitat de 1.540 alumnes, distribuïts en 7 graus de pàrvuls, 19 nens i 16 de nenes. De 7 a 9 del vespre s'impartien classes als adults, que incloïen a 500 persones.

El periòdic "La Rambla", l'any 1935, davant els rumors de suspensió d'aquests grups escolars, donà una estadística dels alumnes assistents als ex-edificis religiosos, els quals sumaven en total la xifra de 3.499 escolars, distribuïts de la següent forma:

	nens	nenes	total
Casp.....	901.....	752.....	1.653
Roselló.....	362.....	371.....	733
Sarrià.....	1.076.....	37.....	1.113

(50)

III.4.- L'OBRA PEDAGÒGICA DEL PATRONAT.

El Ministeri d'Instrucció Pública no escatimà esforços per reconver-
tir l'escola nacional i deslliurar-la dels seus plantejaments anacrò-
nics i dels sistemes pedagògics tradicionals, però eren masses els
anys acumulats de dèficits i les influències negatives dels grups reac-
cionaris. L'intent, valuossíssim malgrat tot, es quedà a mig camí per
la curta durada de la República.

Però, a Barcelona, l'existència d'una tradició renovadora des de feia
anys, que havia sobreviscut sense l'impuls estatal, facilità moltes
coses. El material humà-mestres-, el suport institucional -Comissió
de Cultura-, i el marc idoni -edificis i instal.lacions plantejades
per la seva funció- estaven preparats per iniciar l'etapa més fructí-
fera de la nostra història escolar, fulminada per una duríssima repres-
sió l'any 1939, però viva encara en la memòria de molts barcelonins.

Un aspecte primordial havia de solucionar-se en el camp educacional:
l'escolarització total de la població infantil, fita en la qual no
es reixí completament i que queda tractat en el proper capítol, des
d'un punt de mira quantitatiu.

Ultra l'objectiu escolaritzador, la valoració de l'obra republicana
exigeix una anàlisi dels aspectes qualitatius, és a dir, comprovar,
fins a quin punt, la pràctica escolar quotidiana responia al projec-
te de dignificació escolar i s'ajustava al compliment dels principis
constitucionals, laïcisme, igualitarisme i respecte a la llengua ma-
terna.

El desmantelament físic i espiritual de l'obra escolar republicana pel franquisme, ha comportat, lògicament, una mitificació de les realitzacions d'aquella època, cosa que dificulta una anàlisi històrica objectiva. D'altra banda, per arribar al coneixement de la pràctica escolar quotidiana és indispensable la recerca de testimonis orals, tasca dificultosa en el cas dels mestres, per motius d'edat o dispersió i amb força tendència a la subjectivitat en la major part dels cassos.

Apuntem aquí la necessitat d'iniciar una labor investigadora en profunditat que recollís les experiències i possibles interpretacions divergents dels protagonistes escolars, fossin alumnes o mestres, fent una exploració indiscriminada, a partir de llistes completes de personal docent i alumnes matriculats dels grups escolars de l'Ajuntament de Barcelona; que aplegués material, encara ara dispers, o bé en mans de particulars o bé esbarriat en estranyes dependències municipals; que realitzés estudis monogràfics sobre cada grup escolar, pel tarannà característic de cada escola... (51). Assolida aquesta fita investigadora, podria iniciar-se el complex camí de confrontació amb les fonts documentals i partidistes, substratum bàsic del present treball.

De les anterior explicacions poden deduir-se'n fàcilment algunes de les limitacions d'aquest estudi, basta sobretot en l'exploració de les fonts documentals oficials, de les quals n'és obvi el seu caràcter propagandístic, i en la consulta de la premsa partidista, la qual tampoc reflexa en absolut la realitat escolar quotidiana, excepte en aquelles qüestions fàcilment polititzables.

Així, malgrat no hagin sigut objecte d'aquest treball una anàlisi acurada del que en venim dient la pràctica escolar quotidiana assajada en els anys republicans, s'ha cregut necessari incloure en aquest apartat un seguit d'informacions recollides en els materials consultats, que aporten algunes dades respecte al funcionament concret dels grups escolars, sobretot en aquells aspectes que permeten constatar el seguiment i aplicació dels principis constitucionals i les noves tendències renovadores.

A part de les notícies estretes de les fonts oficials, la premsa dels partits i les revistes especialitzades del magisteri, constitueix un document apreciable les respostes que els directors dels grups escolars de Barcelona donaren a un qüestionari remès per la Comissió de Cultura a l'any 1933. D'aquest qüestionari, però, cal fer-ne varies precisions: d'una banda, la informació que conté ha d'ésser assumida en sentit puntual, per les fluctuacions polítiques dels anys republicans que dificulten les extrapolacions i generalitzacions més enllà del seu estricte marc cronològic; i d'altra banda, el document de referència és la resposta personal dels directors a una consulta oficial de la Comissió de Cultura, fet del que se'n pot despendre un respecte teòric als principis constitucionals, present en totes les respostes, malgrat s'intueixin discrepàncies i actituds pusil·lànimes en l'aplicació del nou ideari, sobretot en aspectes com el laicisme o la coeduació.

Respecte al marc físic de les escoles, siguin edificis o material, poden fer-se aportacions significatives que denoten algunes divergències amb certes opinions oficials de l'època i amb alguns testimonis actuals.

Ja hem parlat abastament dels edificis escolars i les valoracions crítiques d'aquells anys sobre la conveniència o inconveniència de seguir construint edificacions escolars de gran envergadura i monumentalitat. Les propostes del GATCPAC en el sentit de donar una alternativa concretada en l'edifici escolar reduït eren també compartides per la majoria dels mestres, en constatar les dificultats de funcionament dels grups escolars monumentals projectats per l'arquitecte Josep Goday.

L'adaptació d'altres edificis per a ús escolar no resultava tampoc una solució idònia, malgrat el seu menor cost i rapidesa en la realització.

En un i altre cas, els projectes, construïts per contracte o procediments similars, escapaven a un control seriós per part de l'Ajuntament i urgia la necessitat d'arbitrar altres tipus de procediments per l'adjudicació de les construccions escolars.

En general, els edificis escolars estaven en un procés real de depauperació, per mancances pressupostàries o l'hora de restaurar i conservar. El creixement del nombre d'escoles demanava un augment considerable de les despeses municipals tant pel que feia a les edificacions com al material escolar.

El material, fix o fungible, de que es disposava per a treballar adequadament segons una línia pedagògica activa, era del tot insuficient. Les queixes del professorat eren contínues i, davant l'alternativa de que existís un servei central tècnic per administrar i distribuir material o bé que cada grup escolar disposés d'una quantitat suficient per adquirir material fungible o científic, els directors es decantaren preferentment per la segona opció, atorgant al Patronat únicament una funció de distribució del mobiliari.

Segurament els mestres tenien motius suficients per malfiar-se de les promeses del Patronat, que s'obligava seriosament a solucionar el problema de la manca de material, en totes les seves declaracions, sense que s'arribés a notar millores en aquesta qüestió. Preferien, doncs, una administració directa de les consignacions per material, tema que s'implicava indirectament en l'aspecte de la gratuïtat.

Les escoles del Patronat eren absolutament gratuïtes pels nois procedents de famílies humils (es consideraven així, aquelles en les quals el cap de família tenia una cèdula inferior a 30 pessetes); es concedia una bonificació del 50% de les quotes als fills dels funcionaris municipals, i també obtenien rebaixes els pares de 4 o 6 fills (segons el tipus de cèdula) i les vidues.

Els demás nois havien de satisfer una quota en concepte de material, proporcional també a la cèdula familiar, que anava des de les 10 a les 800 pessetes anuals.

Els mestres acceptaven aquesta aportació econòmica que repercutia en millores materials al treball de l'aula, potser perquè veien inviàble pel moment, la total gratuïtat i temien pagar ells les conseqüències dels dèficits de l'ensenyament:

"Em sembla bé perquè l'ensenyament gratuït, vol dir que tot s'ha de fer amb la gola del mestre. Pel contrari, l'escola, amb tots els seus mitjans és cara: cal que els més directament interessats contribueixin a les despeses de l'ensenyament segons llur posició..."

L'any 1932 una disposició municipal concedí al Patronat la facultat de disposar de les quantitats destinades per l'Estat per a material escolar, que significaven unes 150.000 pessetes anuals. Els diners es destinaren a proporcionar als escolars més humils els estris de treball que els calien per a les seves tasques docents. (53)

Aquesta mesura fou un graó més en la fita de la gratuïtat escolar, en tant permetia que el desenvolupament del treball escolar no quedés deturat per la manca de material adequat per part dels alumnes més necessitats, i alhora donava una empremta comuna a totes les realitzacions pedagògiques de les escoles del Patronat.

Si bé en referir-nos al material escolar, hem pogut constatar les ínfimes condicions en que alguns alumnes assistien a l'escola, gaudir d'una plaça escolar en els grups de l'Ajuntament era quasi un privilegi. La realitat escolar de l'època esdevé més punyent en recordar la manca de places escolars i les dificultats per ingressar a un grup del Patronat. La demanda superava en molt a l'oferta i moltes famílies desesperaven de veure ingressar llurs fills en l'escola pública barcelonina.

L'Ajuntament intentà que el procediment per aconseguir una plaça escolar fós just, a través d'una centralització de les demandes en l'Oficina Municipal de Matrícules.

Els pares podien demanar l'ingrés de llurs fills als grups escolars, adreçant-se directament a l'escola o bé al servei d'Oficina de Matrícules, ubicat a Montjuïc, personalment o per correspondència. L'Oficina cridava als alumnes per torn rigorós de presentació de la instància i els comunicava el seu ingrés. De totes maneres, la manca de llocs era tant manifesta que algunes famílies cercaven algun ajut en-

tre els seus coneguts per fer prosperar la seva sol.licitud. Però l'Ajuntament insistia en la seva propaganda sobre la inutilitat de buscar recomanacions:

"com a ciutadà que sou, teniu el dret d'obtenir el lloc que sol.liciteu a les escoles del l'Ajuntament. Però l'aconseguiu únicament esperant el torn que us correspongui".

El respecte a la neutralitat escolar en matèria religiosa i política i la consecució d'una escola laica, establerts per la Constitució i l'Estatut, esdevinguren problemes complexos. La seva aplicació depenia, en gran part, del grau en que els directors assumien aquells principis, ja que la pertinença dels mestres al Patronat, mitjançant una selecció, no era suficient garantia perquè quedessin esborrades de l'escola les pràctiques partidistes sobretot en l'aspecte religiós, per les peculiaritats contextuals del país, on els actes religiosos estaven profundament imbrincats en la vida social.

IMmediatament després d'ésser proclamada la República, la Comissió de Cultura envià una circular als mestres recordant els deures que havien contret en haver estat votades les lleis laiques de la República (54). S'establí també que a les escoles del Patronat només es donessin fonaments religiosos als infants que llurs famílies ho desitjessin, però sense cap lligam directe amb les activitats i horari escolars.

S'intentaren superar estretes concepcions partidistes amb l'imbuiment als infants d'un ample esperit de ciutadania i es potencià la conscienciació cívica a través de la implantació d'ensenyances de cooperativisme i mutualisme a les escoles municipals (55).

Així, els nois de les escoles de l'Ajuntament anaven prenent consciència de la realitat política i social de la ciutat amb l'ajut de les ensenyances de tipus cívic, un exemple de les quals el constitueix el llibre d'Educació Cívica, patrocinat per l'Ajuntament i realitzat per Josep Palau i Vera (acabat després de la seva mort per Francesc Martorell, Agustí Duran i Sampere, Lluís Nicolau d'Olwer i Manuel Ainaud).

Però, la necessitat de donar als alumnes una formació moral laica significava també una adequació dels continguts dels llibres de text, i els mestres es trobaven mancats de material bibliogràfic a partir del qual poder emmotllar les ensenyances. En aquesta qüestió, l'opinió dels ensenyants era divergent: uns apuntaven per l'aprofitament dels llibres existents amb petites modificacions, altres eren partidaris de bandejar tot el llibre que no s'ajustés perfectament a l'esperit laic. De totes maneres, hom coincidia en la conveniència de que organismes oficials, com el Patronat, la Generalitat o el Seminari de Pedagogia, editessin llibres pel seu compte, estimulants la creativitat a través de premis i subvencions, a la vegada que s'anessin potenciant revistes i detmanaris infantils de caràcter laic.

Tanmateix el problema fonamental consistia en la transformació real de l'esperit dels mestres a fi de que l'ensenyament laic no es convertís en una assignatura més, sinó que impregnés tota l'activitat escolar. Calia, en definitiva, comptar amb una consciència professional laica.

Un altre aspecte que suscità certa polèmica fou l'aplicació de la coeducació als grups escolars del Patronat. La majoria de mestres eren partidaris de la coeducació, però no mancaven tampoc aquells que es manifestaven totalment contraris o bé palesaven certes reserves.

A la pràctica, la coeducació començà a aplicar-se gradualment a partir dels cursos de parvulari a fi de no crear massa reticències. En aquest cas, les classes de pàrvuls o elementals acostumaven a reservar-se a les mestresses, mentre que les classes superiors estaven a càrrec de mestres. La justificació d'aquest repartiment del treball per sexes consistia en argumentar la manca d'energia d'algunes mestres per "dominar" els nois de cursos superiors.

Els reiterats desigs de la Comissió de Cultura d'implantar la coeducació total en les escoles de nova creació eren prou significatius per evidenciar la cautela amb que s'anava aplicant la coeducació a les escoles ja en funcionament.

Ultra les limitacions abans esmentades, potser l'aspecte més controvertit -i no posat en qüestió gairebé per cap ensenyant ni pels propis membres de l'Assessoria Tècnica- fou la real separació d'activitats segons el sexe. Així, mentre els nois treballaven en tallers, les noies es dedicaven a tasques tradicionalement reservades al sexe femení, com labors de cuina, planxa...

Tot i seguint al màxim les intencions catalanitzadores per part dels responsables de la Comissió de Cultura, l'aplicació de les disposicions vigents segons el Decret de Bilingüisme fou una qüestió complicada que desembocà en una gran diversitat de solucions.

Les conclusions de l'Escola d'Estiu del 1932 eren acceptades com a vàlides per quasi tots els mestres, els quals, tot i manifestant el seu desig d'aplicar-les, es decantaren vers sortides ben heterogènies, alguns cops de dubtosa validesa pedagògica.

La pròpia ubicació de les escoles comportava una determinada realitat sociolingüística. En la majoria dels grups escolars i en les escoles especials no hi havia massa problema en considerar el català com a llengua materna majoritària. Les úniques excepcions notables foren els grups Bonaventura Carles Aribau i Raimon de Penyafort, on calia partir del fet que la llengua materna era el castellà.

En les escoles de parla majoritàriament catalana, aquells pares que volien per llurs fills un ensenyament en castellà veien respectats els seus designis i igualment per als procedents d'altres regions de parla castellana. Però sempre era lamentable el funcionament del grup castellano-parlants de cada escola, ja que a la pràctica, la seva aula es convertia en una escola unitària, on la diversitat de nivells feia impossible qualsevol tasca pedagògica digna.

Quan es compartien les dues llengües en la docència, fet molt freqüent, podia arribar-se a solucions ben particulars: ensenyament en els dos idiomes per jornades completes o jornades partides, utilització d'una o altra llengua segons l'assignatura...

La realitat es convertia, doncs, en una manca total d'unitat, tant per l'acceptació d'un bilingüisme atenuat, com per la procedència del personal docent de cada escola. Cal pensar que l'experiència i el temps havien d'anar-se encarregant de resoldre amb satisfacció una qüestió tant delicada, on s'hi barrejaven consideracions pedagògiques i polítiques.

Ventura Gassol i Joaquim Xirau, en les discussions entorn a l'article segon de l'Estatut al Parlament espanyol, negaren les acusacions que es feien al Patronat de marginar els alumnes de parla castellana. En les seves intervencions varen remarcar el caire voluntari de l'apre-

mentatge en una o altra llengua i el fet de que gairebé la meitat dels mestres del Patronat fossin de parla no catalana en el seu origen (56).

L'obra dels grups escolars quedà, en molts cassos, estretament lligada a la personalitat del seu director, el qual influí a l'equip de mestres amb les seves concepcions socio-pedagògiques i intentà imprimir al conjunt de l'escola un esperit de unitat i coherència.

La Comissió de Cultura, malgrat la trajectòria coneguda i positiva, en principi, del personal depenent del Patronat, era del tot incapaç de controlar la labor estricta de cada grup escolar, tant a nivell pedagògic, com d'ajustament als principis constitucionals i intentà suplir aquesta limitació amb una acurada tria de directors i uns canals d'intercanvi d'informació freqüents entre aquests i l'Assessoria Tècnica.

Aquesta intencionalitat de potenciar al màxim el paper del director havia de temperar les expressions col·lectives del claustre de professors. Ignorava fins a quin punt el director de cada centre actuava en nom de l'administració -en aquest cas municipal- o bé en nom del centre. De totes maneres, nombrosos indicis ens fan pensar en una actuació unipersonal dels directors, sense que aquest fet, però desmereixi una tasca valuosa en la majoria dels cassos.

Els directors es manifestaren inclús en el sentit d'una possible intervenció en el nomenament del personal docent, amb la següent argumentació, si, d'una banda, la Comissió de Cultura els hi demanava moltes responsabilitats volien comptar amb un personal de la màxima confiança a fi d'evitar situacions de violència i incompatibilitat a l'hora de plantejar un treball en equip. En realitat, sovint es pre-

sentaven cassos difícils, per enfrontaments personals, o bé perquè algun membre de l'equip docent posava dificultats en complir la legalitat, en aquells aspectes més conflictius, com el laïcisme, la coeducació...

Malgrat la responsabilitat dels directors era molt gran, en plantejar-se la possibilitat de compartir la direcció amb un càrrec de subdirector, la majoria es manifestà en sentit contrari.

Donada la vinculació abans esmentada entre l'empremta de cada grup escolar i la figura del seu director, ha semblat interessant recollir els seus noms (57):

El Grup Escolar Baixeras fou dirigit per Fèlix Martí Alpera des de la seva inauguració fins que es feu càrrec del Grup Pere Vila, que li fou confiat des del començament del curs 1931-32 fins a l'any 1939. Marian Reixach fou llavors el director de l'Escola Baixeras.

Dirigí La Farigola la Sr. Maria Baldó que s'havia distingit per la seva activitat en la "Societat Barcelonina d'Amics de la Instrucció".

Josep Barceló i Mates dirigí el Grup Escolar Lluís Vives fins el 26 de maig del 1932, llavors passà a l'Hotel nº 1 de la Plaça d'Espanya que li fou confiat amb el mateix càrrec. Barceló ostentava la presidència de la Federació de Mestres Nacionals de Catalunya. El substituïren en el grup de Sants, Pere Blasi i Dolors Batlle.

Rosa Sensat passà de l'Escola del Bosc al Grup Milà i Fontanals, ajudada en la secció masculina per Joan Bosch i Cusi, procedent de les Escoles del Patronat Ribes. Després dirigí l'Escola de Montjuïc, Antoni Monroy.

El grup escolar Ramon Llull fou dirigit pel mestre canari castellano-parlant Federico Doreste qui s'esmerçà en aplicar el mètode Decroly, secundat en la secció femenina per la parvulista Anna Rubies.'

Josep Casanoves dirigí durant un temps el Grup Baldiri Reixac i més tard el substituï Hilari Gràcia.

Josep Montua i Joaquina Solans dirigiren les seccions masculines i femenina de Grup Jacint Verdaguer del carrer Lleida.

Les Escoles Cases foren encomanades a Maria Gràcia Pont, deixeble de Rosa Sensat.

El Grup Escola Pi Margall fou primer dirigit per Lluís Alabart i més tard per Josep Albages. Lluís Alabart es feu càrrec després del Grup Collaso i Gil.

Llorenç Jou, junt amb Concepció Tudó, dirigiren el Grup Bonaventura Carles Aribau. Aquesta mestressa es feu càrrec més endavant del grup escolar nº 4 de la Plaça d'Espanya.

Les altres dues escoles de les Institucions Culturals Francesc Macià (nº 2 i 3) foren dirigides per Miquel Espectante.

Els dos grups escolars de barriada suburbial, Giner de los Ríos i Raimon de Penyafort, foren dirigits per Joan Delclós i Jacinta Morell i Lloreç Cabos i Concepció Sainz Amor, respectivament.

La direcció de l'Institut-Escola recaigué damunt Josep Estalella i Angeleta Ferrer, mentre que Ramon Torroja dirigia el grup annex a l'Escola Normal de la Generalitat.

De la resta de Grups Escolars, la direcció fou encomanada a Joan Vila (Duran i Bas), Joan Simon (Casal del Marí), Damià Ricart (Rambla Volart), Pau Romeva (Les Corts-Plaça Comas), Maria Batlle (Dolors Monserdà) i Ignasi Galí (Diputació 112).

I els edificis incautats als jesuïtes foren dirigits per: Sebastià Pla (Grups Escolar de Casp), Martí Serra (Grup Escolar Sarrià) i Josep Coll i Mas, més tard Director General de 1ª Ensenyança amb el Front Popular (Grup Escolar Rosselló).

Tots els Grups Escolars s'ajustaven a uns programes elaborats en els primers temps del nou règim per varis directors en unes condicions d'urgència, que no havien permès el suficient contacte i acords previs entre els seus actors, fet que comportava una manca d'unitat i un excessiu detallisme. Les escoles necessitaven, per damunt de tot, uns programes amplis, a base de grans temes o centres d'interès, a fi de que la iniciativa i peculiaritats de cada grup completar-los i adequar-los. Però, malgrat aquesta deficiència inicial, els mestres no eren partidaris d'una substitució radical de programes, sinó que més aviat aconsellaven un marge de temps prudencial a fi d'observar més detalladament les mancances i elaborar les alternatives en funció de l'experiència acumulada.

La intervenció del "Seminari de Pedagogia" de la Universitat Autònoma junt amb la participació de directors i mestres per elaborar nous programes, de tipus orgànic i amb l'objectiu de l'escola única ben present, semblava una solució oportuna. Aquest programa havia d'elaborar-se en base a uns grans temes i a la fixació d'uns resultats mínims per a cada edat. No tenim, però, constància de que arribés a posar-se en marxa aquest pla; la proposta fou elaborada a finals del curs 1933 i probablement els canvis polítics que succeïren feren desviar l'atenció vers aquesta qüestió.

En quant als mètodes pedagògics la unanimitat del magisteri era gairebé absoluta en el sentit de treballar a partir d'un caire eclèctic i de respectar les característiques pròpies de cada escola, sense que això darrer impliqués competències de cap mena entre la pràctica escola de cap grup. De fet, més que l'adscripció a un determinat mètode pedagògic, a les escoles del Patronat s'intentava que el treball quotidià enllacés amb els principis de l'ensenyament actiu, en transmetre els continguts a través dels interessos dels infants i unes activitats conectedes amb la realitat.

La pèrdua de valor d'exàmens i gran exposicions escolars competitives o sumptuoses s'anà manifestant en totes les escoles, essent substituïts per la valoració del treball i rendiments diaris. Els directors es manifestaven clarament en favor de les escoles en examen i exposició permanent, en favor de l'eliminació de tot tipus de tasques o festes escolars aparatoses, amb assistència de famílies i autoritats; les festes havien d'ésser realment viscudes pels infants i realitzades amb l'exclusiu objecte d'influir positivament en llur formació.

L'experimentació pedagògica era una qüestió que podia resultar perillosa, si s'aplicava sense rigorositat i ple coneixement. D'altra banda, l'aplicació de novetats pedagògiques podia realitzar-se per un afany de singularitat i efectisme, que podien arribar a perturbar la formació de l'infant que bàsicament havia de trobar en l'escola coherència i equilibri.

De totes maneres, amb caràcter d'assaig i amb una gran dosi de realisme, s'aplicaren mètodes nous (Project Method, Dalton Plan...) sense subordinar-se, però, totalment a ells. Alguns mestres de l'Escola Pere Vila, sota l'estímul del seu director, Martí Alpera, adaptaren el

mètode de projectes durant dos cursos seguits i reconvertiren en atractives per alumnes i mestres totes les activitats escolars, en veure el desenvolupament d'un tema d'interès (port de Barcelona, mercat, un aula, el mar, la muntanya...) amb tota la seva complexitat.

Foren també interessantíssimes les experiències realitzades al grup escolar de Sarrià. El seu director, Martí Serra, esperonat pel problema que es derivaven de la inadaptació escolar dels infants del districte V, matriculats a l'escola, intentà convertir aquesta en una escola activa i de treball, recollint els principis de l'"Ecole de Travail" de França i l'"Arbeitschule" del pedagog alemany Kerschensteiner, segons els quals els ensenyaments serien la resultant, la conseqüència i l'aplicació de les activitats dels alumnes:

"La modalitat d'aquesta nova escola era de treball, à a tal fi, s'han instal·lat tallers, un de fusteria i un de manyeria. Posem bancs i eines de fuster, fornals, encluses, màquina de foradar i eines de manyà. En el taller de realitzacions, varietat i quantitat d'eines perquè pugui treballar una secció nombrosa de nois. Aquests arreglen cadires, construeixen seients, aparells, arreglen les avaries de la llum, de l'aigua, treballen el fang, relliguen llibres tot sots la direcció de dos Mestres especialitzats en aquestes tasques, I, el que és més essencial, realitzen i donen vida a les lliçons. En aquests tallers es construeix també material per a l'Escola, es projecta, es discuteix, s'estudia, es treballa, és un lloc d'animació i alegria, lloc preferit pels infants. Un gran element d'ensenyament és la Granja. L'ensenyament agrícola metoditzat, del qual en té cura un Mestre de l'Escola especialitzat en aquest ram, proporciona lliçons fructíferes. Els nois planten i sembren. Estudien el cicle de desenvolupament de les plantes, pesen, valoren, venen. Això pro-

porciona un material viu per l'Aritmètica, Geometria, Ciències. Hi ha unes sis mojadades de terreny sembrat, galliners amb 400 gallines, uns 300 conills, 14 porcs, vedelles, coloms, ànecs, tot el qual, ultra el rendiment, ens proporciona un material inesgotable per lliçons viscudes. A remarcar que els últims graus porten comptabilitats parcials dels diferents productes de la Granja. Aquests productes es venen i els guanys s'apliquen a l'adquisició de material per l'Escola. Durant aquest any el moviment de caixa acusa una quantitat que de passa les 30.000 pessetes..." (58)

En el grup escolar del carrer Rosselló, la procedència social de l'alumnat era ben diferent i calia una adequació de mètodes de treball i els continguts en funció d'aquesta consideració sociològica:

"A més de l'estructuració de les nostres tasques a base d'una àmplia i fonamentada cultura general, emprant els mètodes que tenen per objecte desvetllar la personalitat de l'infant, tenim dos caires adients a la situació referida. Per un costat, barri, el nostre, essencialment comercial, deriven la tasca dels últims graus a l'estudi formal i complet de les qüestions de Matemàtiques, Contabilitat i Francès. Barri, també om tenen lloc la quasi totalitat de les diverses modalitats artístiques, fem sentir als nostres infants, la dignitat de l'ofici i la bellesa de tota activitat manual. En el nostre taller de dibuix i realitzacions, els nostres alumnes practiquen tota una gama de veritables tècniques professionals" (59).

Les publicacions especialitzades es feien ressò de tot aquest ambient d'experimentació, les Escoles d'Estiu ajudaven també a posar en relació a tots els mestres interessats en la renovació escolar, la Normal rebia visites de reconeguts pedagogs europeus (Cousinet, Freinet)/

La difusió de l'obra portada a terme en els Grups escolars tingué també una projecció internacional. L'Ajuntament edità un fullet (60) en motiu del "Congrés Internacional d'Educació" celebrat a Niça a l'any 1932, on catalunya va ser-hi representada pels mestres Maria Comes, Josep Herrera, Rosa Sansat, Anna Rubies, Josep Estalella, Alexandre Galí i Fèlix Martí Alpera, en nom de les institucions municipals i de la Generalitat.

Abans de posar-se en funcionament els 11 Grups Escolars inaugurats a l'Abril del 1931, s'organitzaren cursos de perfeccionament per els seus futurs ensenyants, en col.laboració amb el Seminari de Pedagogia de la Universitat, a càrrec de professionals reconeguts per la seva experiència i valua. En aquests cursets es desenvoluparen els següents temes:

- Coneixement de l'infant a càrrec del Dr. Salvat Espasa, Alexandre Galí, Alzina i Melis, Frederic Doreste, Cassià Costal i Joaquim Xirau.
- Cases dels mètodes propis per a l'ensenyament dels pàrvuls, a càrrec de J. Trigo, Ramon Jori, Dolors Palau, E. Gibert i A. Campmany.
- Coneixements complementaris, a càrrec d'Artur Martorell i Ramon Jori.
- Pedagogia-Psicologia, a càrrec de Josep Xirau, J. Serra Hunter, A. Pi Sunyer, Enric Mira, Folch i Torres i J. Trigo.
- Geografia i Història de Barcelona, a càrrec de M. San Miguel, J. Font i Quer, Pau Vila, Agustí Duran i Sampere i Carles Pi Sunyer.